

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİMBİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ANAYASA İÇERİĞİNİN
İŞLENİŞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burak Küçük

Antalya, 2016

AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
İLKÖĞRETİM ANABİLİM DALI
İLKÖĞRETİM TEZLİ YÜKSEK
LİSANS PROGRAMI

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ANAYASA İÇERİĞİNİN
İŞLENİŞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Burak Küçük

Danışman: Prof. Dr. Hilmi Demirkaya

Antalya, 2016

T.C.
AKDENİZ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Burak KÜÇÜK'ün bu çalışması 13.07.2016 tarihinde jürimiz tarafından İlköğretim Anabilim Dalı İlköğretim Tezli Yüksek Lisans Programında Yüksek Lisans Tezi olarak oy birliği/oy çokluğu ile kabul edilmiştir

İMZA

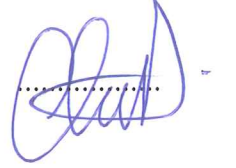
Başkan : Doç. Dr. Ahmet KÖÇ
(Balıkesir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü)

Üye : Doç. Dr. Yüksel KAŞTAN
(Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü)

Üye (Danışman) : Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA
(Akdeniz Üniversitesi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü)

YÜKSEK LİSANS TEZİNİN ADI: Ortaokul Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Anayasa İçeriğinin İşlenişi

ONAY: Bu tez, Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun ..... tarihli ve ..... sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Yusuf TEPELİ
Enstitü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçalarda gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserleri her kullanışımında alıntı yaparak yararlandığımı belirtir; bunu onurumla doğrularım. Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

..... / ..... / 201..

Burak Küçük

İmzası

ÖNSÖZ

Akademik çalışmalarına bir başlangıç ve ilerleyen yıllarımda bana büyük getirileri olacağına inandığım bu çalışmamda bilgi birikimi, hayat tecrübesi, kişiliği ile her zaman örnek alacağım, güvenini hep yanımda hissettiğim değerli tez danışmanım Prof. Dr. Hilmi Demirkaya'ya yardımlarından ve bu tezin tamamlanmasında gösterdiği titiz çalışmalarından dolayı şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca engin bilgilerinden, tecrübelerinden yararlandığım beni her konuda cesaretlendiren ve desteklerini hep arkamda hissettiğim dostlarıma sonsuz teşekkür ederim.

Çalışmalarımda bana akademik anlamda her konuda destek sağlayan, bilgisini, hoşgörüsünü ve güler yüzünü hiç eksik etmeyen Akdeniz Üniversitesi öğretim üyelerine tüm yardımları için teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ORTAOKUL SOSYAL BİLGİLER DERS KİTAPLARINDA ANAYASA

İÇERİĞİNİN İŞLENİŞİ

Küçük, Burak

İlköğretim Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Hilmi Demirkaya

Temmuz 2016, 165 sayfa

Günümüzde bireylerin vatandaşı oldukları ülkenin anayasası hakkında yeterli bilgiye sahip olmalarının önem ve gerekliliği her geçen gün daha iyi anlaşılmaktadır. Toplum yaşamının gerektirdiği aktif vatandaşlık bilincinin oluşturulmasında sosyal bilgiler dersi önemli bir rol oynamaktadır. Bu ders öğrencilerin aktif ve katılımcı vatandaş olmalarını özendirici bir içeriğe sahip olmalıdır.

Günümüz toplumlarında aktif vatandaşlığa yönelik farkındalık düzeyi yüksek öğrenciler yetiştirebilmek amacıyla sosyal bilgiler ders kitaplarında anayasa konusunun öğrenci seviyesine uygun ve yeterli bir şekilde verilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda sosyal bilgiler dersi öğretim programında anayasaya ilişkin kazanımlara yer verilmesi ve bunun ders kitaplarına uygun bir şekilde yansıtılması önemlidir.

Bu araştırmanın amacı Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki anayasa içeriğinin nasıl işlendiğini belirlemektir. Araştırma nitel araştırma yöntemine uygun olarak tasarlanmıştır. Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarının doküman incelemesi yoluyla betimsel analizi yapılmıştır. Analiz yapılırken kontrol listesinden yararlanılmıştır. Elde edilen bulgular; kazanımlarla tutarlılık, aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilendirme, öğrenme-öğretme, alıştırma ve görsel düzen ilkelerine uygunluk alt problemleri temelinde birleştirilerek 5. 6. ve 7. sınıf düzeyinde her bir ders kitabı incelenerek yorumlanmıştır.

Çalışma; giriş, kuramsal bilgi, yöntem, bulgular ve sonuçlar olmak üzere beş ana bölümden oluşmaktadır.

Ders kitaplarının betimsel analizi sonucunda; anayasaya ilişkin ders kitapları içeriğinin sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki kazanımları büyük oranda

yansıttığı belirlenmiştir. Sosyal bilgiler dersi öğretim programındaki anayasa konusuna ilişkin kazanımların sosyal bilgiler ders kitaplarına yansıtılmadığı kısımlarda karşılaşılan başlıca sorunlar; anayasayla ilgili ayrı bir ünite ya da konunun yer almayışı, anayasanın tanımı ve ilişkili içerikler tanımlanmadan doğrudan anayasadan ve ilişkili içeriklerden bahsedilmesi, konular işlenirken ilişkisiz ve gereksiz bilgilere yer verilirken, kazanımlar temelinde verilmesi gereken bilgilere yer verilmemesidir. Ayrıca ders kitaplarının aynı sınıf düzeylerinde okutulan diğer derslerle ilişkisinin çok az olduğu tespit edilmiştir.

Ders kitaplarının öğrenme ve öğretme ilkelerine büyük oranda uygun olduğu belirlenmiştir. Fakat ders kitaplarında hazırlık ve değerlendirme sorularının anayasa konusuyla ilişkisi düşük düzeyde bulunmuş, muhakeme edici sorular ve araştırma incelemeye yönelik sorulara ise nadiren rastlanmıştır. Bu da teorik olarak öğrenilen bilgilerin uygulanmasını zorlaştırmaktadır. Ders kitabında kullanılan materyaller düzenli ve konuya uygun olup öğrencilerin ilgisini çekebilecek niteliktedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler, Anayasa, Ders Kitabı, Ortaokul, Doküman Analizi

ABSTRACT

PROCESSING OF THE CONTENT OF CONSTITUTION IN MIDDLE SCHOOL SOCIAL STUDIES TEXTBOOKS

Küçük, Burak

Post Graduate, Department of Primary Education

Supervisor: Prof. Dr. Hilmi Demirkaya

July 2016, 165 pages

Today, the importance of individuals do not have enough information about the country's constitution that citizens are better understood and need everyday. Social studies in the development of active citizenship as required by the course of social life plays an important role. This course is for students to be active participants and citizens must have an incentive content.

The level of awareness for active citizenship in today's society students and students with high levels of constitutional and social studies textbooks content in order to grow must be given proper and adequate manner. Giving place to the acquisition of the constitution in the social studies curriculum and in this context it is important to reflect in accordance with this textbook.

The aim of this study was to determine how the process of constitutional content in social studies textbooks. The research was designed according to qualitative research methods. Secondary document analysis was made through descriptive analysis of social studies textbooks. Analysis was used for making the checklist. The findings are; consistency with acquisitions, associating with taught to the courses in the same class, teaching-learning, training and visually out combined on the basis of sub-problems of compliance with the principles 5th, 6th and 7th grade each textbook was reviewed examined separately.

Study consists of five main sections: introduction, theoretical knowledge, methods, findings, and results.

As a result of descriptive analysis of textbooks; achievements in the social studies curriculum of textbooks that reflect the content of the constitution is determined to a large extent. The main problems encountered in the parts not

reflected in the social studies textbooks for the constitution of the gains in social studies curriculum; constitution regarding a separate unit or the place did not reach the issue of constitutional definition and directly from the constitution without defining the concepts associated with and talking about the concept of associated issues while processing irrelevant and useless information in place given that, gains not included within the informations hould be provided on thebase. The relationship with other courses taught at the same grade level textbooks have been found to be very low. The principles of learning and teaching of the textbooks are largely appropriate. But this relationship with textbooks in their preparation and evaluation questions constitution has been found at low levels, while reasoning annoying questions and research for studying the question has rarely seen. This makes it difficult to apply the knowledge learned in theory. Visual material in the textbooks on the principles of order, it seems appropriate to the subject is interesting.

Keywords: Social Studies, Constitution, Textbook, Middle School, Document Analysis

İÇİNDEKİLER

DOĞRULUK BEYANI	i
ÖNSÖZ	ii
ÖZET.....	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar LİSTESİ.....	xx
RESİMLER LİSTESİ	xxi
KISALTMALAR	xxii

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

1. 1. Problem Durumu.....	1
1. 2. Problem Cümlesi.....	2
1. 3. Alt Problemler.....	3
1. 4. Araştırmanın Amacı.....	3
1. 5. Araştırmanın Önemi	3
1. 6. Sayıtlar	4
1. 7. Sınırlılıklar	4
1. 8. Tanımlar	4

İKİNCİ BÖLÜM KAVRAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Anayasa.....	6
-------------------	---

2. 1. 1. Anayasanın Tanımı	6
2. 1. 2. Anayasa Kavramı	6
2. 1. 3. Anayasa Türleri	6
2. 1. 3. 1. Yazılı Anayasa	7
2. 1. 3. 2. Yazısız Anayasa (Teamülü Anayasa)	7
2. 1. 3. 3. Yumuşak Anayasa.....	7
2. 1. 3. 4. Katı Anayasa	7
2. 1. 4. Anayasada Olması Gereken Temel İlkeler	7
2. 1. 5. Yönetim Biçimleri	8
2. 1. 5. 1. Monarşi	8
2. 1. 5. 2. Meşrutiyet	8
2. 1. 5. 3. Oligarşi.....	8
2. 1. 5. 4. Cumhuriyet.....	9
2. 1. 6. Anayasada Kuvvet Organları.....	9
2. 1. 6. 1. Yasama.....	9
2. 1. 6. 2. Yürütme	9
2. 1. 6. 3. Yargı.....	9
2. 1. 7. Anayasa Gelişimi	10
2. 1. 7. 1. Geleneksel (Yazısız) Anayasa.....	10
2. 1. 7. 2. Yazılı Anayasa	12
2. 1. 7. 3. Türkiye'de Anayasal Gelişim Süreci.....	14

2. 1. 7. 3. 1. Senedi İttifak (1808).....	14
2. 1. 7. 3. 2. Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839)	15
2. 1. 7. 3. 3. Islahat Fermanı (1856)	16
2. 1. 7. 3. 4. Kanun-i Esasî'nin Kabulü (I. Meşrutiyet-1876).....	17
2. 1. 7. 3. 5. II. Meşrutiyet (1908)	18
2. 1. 7. 3. 6. Teşkilât-ı Esasîye Kanunu (20 Ekim 1921).....	18
2. 1. 7. 3. 7. 1924 Anayasası.....	19
2. 1. 7. 3. 8. 1961 Anayasası.....	21
2. 1. 7.3.9. 1982 Anayasası.....	23
2. 2. Sosyal Bilgiler	24
2. 2. 1. Tanımı.....	24
2. 2. 2. Tarihçesi.....	24
2. 2. 3. Hedefi ve Amacı	28
2. 2. 4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Vizyonu.....	28
2. 2. 5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel İlkeler.....	29
2. 2. 6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları	29
2. 2. 7. Sosyal Bilgiler Dersi Programında Verilen Değerler	31
2. 2. 8. Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları	33
2. 2. 9. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar.....	34
2. 2. 9. 1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler	34
2. 2. 9. 2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler	34

2. 2. 9. 3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler	34
2. 3. Ders Kitabı	35
2. 3. 1. Kitap ve Ders Kitabının Tanımları	35
2. 3. 2. Ders Kitabının Öğretmene Sağladığı Yararlar.....	36
2. 3. 3. Ders Kitabının Öğrenciye Sağladığı Yararlar.....	36
2. 3. 4. Ders Kitabında Geçen Kavramlar.....	37
2. 3. 4. 1. Yıllık Plan	37
2. 3. 4. 2. Ünite Planı.....	37
2. 3. 4. 3. Konu.....	37
2. 3. 4. 4. Kazanım	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3. 1. Araştırmanın Modeli	38
3. 2. Araştırmanın Materyali	38
3. 3. Veri Toplama Aracı.....	38
3. 4. Verilerin Toplanması.....	39
3. 5. Verilerin Analizi.....	39

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

4. 1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	40
4. 1. 1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?	40
4. 1. 2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?... 43	

4. 1. 3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre	44
a) Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?.....	44
b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?.....	50
c) Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?	51
d) Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?.....	52
e) Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?.....	57
f) Şema İlkesine Uyulmuş mudur?.....	58
g) Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?	59
h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?	60
4. 1. 4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;.....	61
4. 1. 4. 1. Hazırlık Çalışmaları;	61
a)Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı ile İlgili midir?.....	61
b)Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgilili ve İstek Uyandırmakta mıdır?.....	62
c)Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur? (Hazırlık soruları, öğrencinin daha önce öğrenmiş olduğu bilgiler dikkate alınarak oluşturulmalıdır).....	62
d)Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?	62

4. 1. 4. 2. Değerlendirme Çalışmaları;	63
a)Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?.....	63
b)Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?	67
c)Değerlendirme Sorularında, Araştırma-İnceleme Konularının Öğrencilerin Farklı İlgi Düzeyleri ve Çevreleri Dikkate Alınarak Belirlenmesi Gerektiği İlkesine Uyulmuş mudur?.....	68
4. 1. 5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;.....	69
a)Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb) Yeterince Yer Verilmiş midir?	69
b) Öğretime Yardımcı Unsurlar (görseller) Konulara Uygun mudur?.....	69
c) Öğretime Yardımcı Unsurlar (görseller) İlgi Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı Olması Gerektiği İlkesine Uygun mudur?	69
4. 2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı.....	71
4. 2. 1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?	71
4. 2. 2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?...	73
4. 2. 3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre;	73
a) Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?.....	73
b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?.....	75

c) Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?	76
d) Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?.....	78
e) Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?.....	78
f) Şema İlkesine Uyulmuş mudur?.....	79
g) Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?	81
h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?	82
4. 2. 4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre	84
4. 2. 4. 1. Hazırlık Çalışmaları;	84
a) Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı İle İlgili midir?.....	84
b) Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgilili ve İstek Uyandırmakta mıdır?.....	85
c) Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur?	85
d) Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?	86
4. 2. 4. 2. Değerlendirme Çalışmaları;	87
a) Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?.....	87
b) Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?	87

c) Öğrencinin İlgi Düzeyi ve Yakın Çevresi Dikkate Alınarak Oluşturulmuş Araştırma-İnceleme Sorusu Örnekleri Yer Almakta mıdır?	88
4. 2. 5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;.....	88
a) Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb) Yeterince Yer Verilmiş midir?.....	88
b) Araçlar Konuya Uygun, Anlatımla İlişkili midir?	88
c) Öğretime Yardımcı Unsurlar (bellek destekleyiciler) İlgi Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı mıdır?.....	89
4. 3. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı	90
4. 3. 1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?	90
4. 3. 2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?...	96
4. 3. 3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre;	97
a) Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?.....	97
b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?.....	98
c) Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?	99
d) Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?.....	101
e) Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?.....	102
f) Şema İlkesine Uyulmuş mudur?.....	104
g) Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?	106

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?	107
4. 3. 4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;.....	109
4. 3. 4. 1. Hazırlık Çalışmaları	109
a) Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı ile İlgili midir?.....	109
b) Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgilili ve İstek Uyandırmakta mıdır?.....	110
c) Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur?	110
d) Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?	112
4. 3. 4.2. Değerlendirme Çalışmaları;	112
a) Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?.....	112
b) Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?	113
c) Öğrencinin İlgilili Düzeyi ve Yakın Çevresi Dikkate Alınarak Oluşturulmuş Araştırma-İnceleme Sorusu Örnekleri Yer Almakta mıdır?	114
4. 3. 5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre	114
a) Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb) Yeterince Yer Verilmiş midir?.....	114

b) Araçlar Konuya Uygun, Anlatımla İlişkili midir?.....	115
c) Öğretime Yardımcı Unsurlar (bellek destekleyiciler) İlgi Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı mıdır?	116

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5. 1. Sonuç	119
5. 1. 1. Beşinci Sınıf Ders Kitabı	119
5. 1. 1. 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar:	119
5. 1. 1. 2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar	119
5. 1. 1. 3. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	119
a) Somuttan Soyuta İlkesine Ait Uygunluk Sonucu.....	119
b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesinin Uygunluk Sonucu.....	119
c) Yakından Uzağa İlkesine Uygunluk Sonucu.....	120
d) Soyutlama İlkesine Uygunluk Sonucu	120
e) Düzey İlkesine Uygunluk Sonucu.....	120
f) Şema İlkesine Uygunluk Sonucu.....	120
g) Vardama İlkesine Uygunluk Sonucu	120
h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uygunluk Sonucu.....	121

5. 1. 1. 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Alıştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	121
a) Hazırlık Soruları	121
b) Değerlendirme Soruları	121
5. 1. 1. 5. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	121
5. 1. 2. Altıncı Sınıf Ders Kitabı	121
5. 1. 2. 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar	121
5. 1. 2. 2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar	122
5. 1. 2. 3. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar:	122
a) Somuttan Soyuta İlkesine Ait Uygunluk Sonucu	122
b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uygunluk Sonucu	122
c) Yakından Uzağa İlkesine Uygunluk Sonucu	122
d) Soyutlama İlkesine Uygunluk Sonucu	122
e) Düzey İlkesine Uygunluk Sonucu	123
f) Şema İlkesine Uygunluk Sonucu	123
g) Vardama İlkesine Uygunluk Sonucu	123
h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uygunluk Sonucu	123

5. 1. 2. 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Alıştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	123
a) Hazırlık Soruları	123
b) Değerlendirme Soruları	123
5. 1. 2. 5.Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	124
5. 1. 3. Yedinci Sınıf Ders Kitabı	124
5. 1. 3. 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar.....	124
5. 1. 3. 2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar	124
5. 1. 3. 3. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	124
a)Somuttan Soyuta İlkesine Ait Uygunluk Sonucu.....	124
b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uygunluk Sonucu	125
c) Yakından Uzağa İlkesine Uygunluk Sonucu.....	125
d) Soyutlama İlkesine Uygunluk Sonucu	125
e) Düzey İlkesine Uygunluk Sonucu.....	125
f) Şema İlkesine Uygunluk Sonucu.....	125
g) Vardama İlkesine Uygunluk Sonucu	125
h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uygunluk Sonucu.....	125

5. 1. 3. 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Alıştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	126
a) Hazırlık Soruları	126
b) Değerlendirme Soruları	126
5. 1. 3. 5. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar	126
5. 2. Tartışma.....	126
5. 3. Öneriler.....	128
KAYNAKÇA	130
EK	137
ÖZGEÇMİŞ	140

TABLolar LİSTESİ

<i>Tablo 2. 1. Altıncı Sınıf Ünitelerinde Doğrudan Verilecek Değerler .....</i>	32
<i>Tablo 2. 2. Yedinci Sınıf Ünitelerinde Doğrudan Verilecek Değerler.....</i>	33
<i>Tablo 2. 3. Üç Sosyal Bilimler Yaklaşımı .....</i>	35
<i>Tablo 4. 1. Anayasa İçeriğinin Geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar</i>	40
<i>Tablo 4. 2. Anayasanın İçeriğinin Geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar</i>	71
<i>Tablo 4. 3. Anayasa İçeriğinin geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar</i>	90

RESİMLER LİSTESİ

Resim 4. 1. Anayasa Hakkında Konuşan Öğrenciler Fotoğrafı	45
Resim 4. 2. 1982 Anayasası'nın Değiştirilemez Maddelerinin Şeması.....	46
Resim 4. 3. Merkezi Yönetim Birimlerinin Bazı Bakanlıklarla İlişkili Fotoğrafları	48
Resim 4. 4. Kuvvet Organlarının Açıklamalı Şeması.....	49
Resim 4.5. Anayasanın 126. Maddesinin Metni ve Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Açıklamalı Şeması.....	54
Resim 4. 6. Kuvvet Organları Açıklamalı Şeması	56
Resim 4. 7. Bulmaca ve Kavram İlişkilendirme Değerlendirme Soruları	63
Resim 4. 8. Çoktan Seçmeli Sorular	64
Resim 4. 9. Doğru Yanlış Değerlendirme Soruları	65
Resim 4. 10. Yorumaya Dayalı ve Üst Düzey Bilişsel Sorular	66
Resim 4. 11. Ünite Hakkında	67

KISALTMALAR

T.C. : Türkiye Cumhuriyeti

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

Edit.: Editör

çev: Çeviren

MÖ :Milattan önce

MS: Milattan sonra

s.: Sayfa

t. y. :Tarih yok

vd. : ve diğerleri

vb. : ve benzeri

KHK: Kanun Hükmünde Kararname

TBMM: Türkiye Büyük Millet Meclisi

Akt: Aktaran

BÖLÜM I

I. Giriş

1. 1. Problem Durumu

Hukuk, sosyal hayatı düzenleyen, maddi yaptırımı olan devlet gücü ile desteklenmiş kuralların bütünüdür (Özbilen, 2013). Yazının icadına kadar sözlü hukuk geçerli olmuştur. Yazının icadından sonra hem yazılı hem de sözlü hukuka geçilmiştir. Ekonomik, siyasi ve sosyal gelişmelerle birlikte hukuk alanında da yeni gelişmeler olmuştur. 1215'de Magna Carta, 1776'da Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi ve 1789'da İnsan Hakları Yurttaşlık Bildirgesi ilan edilmiştir. Bunun gibi tarihte ortaya çıkan önemli olay ve olgular vasıtasıyla temel insan hakları ve hukuk alanlarında önemli yenilikler olmuştur. Bu sayede yeni bir hukuk dalı ortaya çıkmıştır. Bu da anayasadır. Anayasa demokrasinin vazgeçilemez bir unsurudur. Anayasa sayesinde temel hak ve hürriyetlerimizin korunmasını, yönetim ve idare şeklinin belirlenmesini sağlar.

"Eğitim, bireyin içinde yer aldığı çevrede, kendisi dışındaki bütün nesne, kurum ve bireylerin, onun üzerindeki zihinsel, duygusal, sosyal yönlerden etkilerini ifade etmektedir" (Şişman, 2008, s. 6-7).

"Eğitimin dış dünyasını oluşturan en önemli öğelerden biri, etkinlikleri sırasında kullanılan araçlar ya da aracı ortamlardır. Bunların arasında da eğitimdeki nesnelliği sağlama bakımından neredeyse ilk sırada yer alan ve bunun yanı sıra içerdiği birçok kolaylıklar açısından bir başvuru noktası olarak görülmesi gereken, ders kitaplarıdır" (Akt. Çotuksöken, 2009, s. 86-87). "Ders kitapları, öğrencinin gelişim özelliklerine ve bilgi seviyesine uygun olarak bilişsel ve duyuşsal becerilerle donatılmış metinlerden oluşan, öğretim programlarının ilkeleri doğrultusunda hazırlanan ve

içerdiği bilgileri öğrenciye sunan bir öğrenme ve öğretme materyalidir. Öğretim sürecinin ayrılmaz bir parçası ve öğretim programlarında yer alan kazanımların gerçekleştirilmesini sağlayan, öğretmen ve öğrencilerin en sık kullandığı önemli bir araçtır. Önceden tasarlanan bilgileri plânlı ve düzenli bir biçimde açıklayan ve dersin hedefleri doğrultusunda öğrenciyi yönlendiren ve yetiştiren temel bilgi kaynağıdır" (Şahin, 2011, s. 1).

Öğretim programlarının ders kitabı yazımında en çok kullanılan araç olmasının sebebiyse içeriktir (Kılıç ve Seven, 2005). "İçerik, hedef davranışları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi biçiminde ele alınabilir" (Sönmez, 1998, s. 75). "İçeriğin, öğretim programına uygun olması için ders kitabı yazılmadan önce o dersin öğretim programı incelenmelidir. İçeriğin seçimi ve düzenlenmesinde; hedef-davranışlar, öğrenme ve öğretim ilkeleri, öğrenci özellikleri ve konu alanına uygunluk dikkate alınmalıdır" (Oral, 2006, s. 84).

Anayasa konuları, Ortaokul Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi, Hukuk ve Adalet ders kitaplarında geçmektedir. Hukuk ve anayasa konuları soyut içerikli olduğu için öğrenciler tarafından anlaşılması zor olabilmektedir. "Halkın bir kısmı anayasayla ilgili hiçbir bilgiye sahip olmamakta ve anayasayı anlayamamaktadır" (Memur-sen, 2011). O yüzden ders kitaplarında geçen anayasa konularını somutlaştırmak ve bilişsel alt yapısını incelemek için bu konunun incelenmesine karar verilmiştir.

1. 2. Problem Cümlesi

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçen anayasa içeriğinin belirli ölçütlere göre içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyi nedir?

1. 3. Alt Problemler

1. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen konularda Anayasa içeriğinin belirli ölçülere göre içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyi nedir?

2. 6. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen konularda Anayasa içeriğinin belirli ölçülere göre içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyi nedir?

3. 7. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında geçen konularda Anayasa içeriğinin belirli ölçülere göre içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyi nedir?

1. 4. Araştırmanın Amacı

Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçen anayasa içeriğinin belirli ölçütlere göre içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyini belirleyerek gerekli bulguları ortaya çıkarmaktır.

1. 5. Araştırmanın Önemi

Anayasa, hukukta önemli bir dal ve kamu hukuku içinde en üstün konumda olduğundan diğer yasalara kaynak olmaktadır. Devletlerin yönetim ve kuvvet organları temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının sınırlarını ortaya koyduğu için bireyin yaşadığı devletin vatandaşlık haklarından haberdar olmasını sağlar. Bu yüzden vatandaşlık haklarını öğrenme yolunun ilk adımı, anayasayı öğrenmektir. Anayasayı öğrenmenin en etkili yolu ise anayasanın asıl metnini okumakla mümkündür. Anayasa metinleri soyut ve ortaokul öğrencilerinin kavrama düzeylerinin üstünde olduğundan, onların öğrenme düzeylerine uygun bir şekilde ders kitaplarında sunulmaktadır. Bu nedenle sosyal bilgiler ders kitaplarında yer alan anayasa konusunun öğrenci düzeyine içerik açısından uygun olup olmadığı incelenmiştir. Böylece ortaokul öğrencilerinin anayasa içeriğini algılamada karşılaşılabileceği sorunlar ortaya çıkarılmıştır. Bu araştırmayla Milli Eğitim

Bakanlığı'na bağı ortaokullarda okutulan sosyal bilgiler ders kitaplarında anayasa konusunun işlenişinin yeterli olup olmadığı belirlenerek gelecekte yapılacak araştırmalara rehberlik edeceği öngörülmektedir. Ayrıca, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı, ders kitabı ve program geliştirme uzmanları gibi ders kitabı yazımında rolü olan kişi ve kurumların araştırma sonucunda ulaşılan verileri dikkate alabilecekleri öngörülmektedir.

1. 6. Sayıtlar

Milli Eğitim Bakanlığı'na bağı okullarda okutulan Ortaokul Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki anayasa konusunun kontrol listesi kullanılarak betimsel analiz yoluyla uygunluk düzeylerinin belirleneceği varsayılmaktadır.

1. 7. Sınırlılıklar

2015-2016 eğitim öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı okullarında okutulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı Evren Yayınları, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı Yakınçağ Yayınları, 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabı Tuna Yayınları ile sınırlıdır.

1. 8. Tanımlar

Doküman İnceleme: “Araştırmanın konusu ile ilgili bilgi içeren materyallerin analizidir. Bu materyaller yazılı materyaller (kitap, dergi, gazete, magazin, arşiv, mektup, günlük, resmi yayın ve istatistikler vb.) olabileceği gibi konuyla ilgili film, video veya fotoğraflar şeklinde de olabilir” (Metin, 2014, s. 369).

Ders Kitabı: “Ders konularına ait bilgileri, sıralı ve doğru bir biçimde, öğrencilerin kendi kendilerine öğrenmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan araçlardır” (Duman ve Çakmak, 2011, s. 18). “Öğretme-öğrenme sürecinde özellikle planlı eğitim uygulamalarında öğrencilerin neler öğreneceğini ve öğretmenlerin ise neler

öğreteceğini önemli ölçüde etkileyen kaynaktır” (Tertemiz, Ercan ve Kuyubaşı, 2011, s. 34).

Ortaokul: 5, 6, 7 ve 8. sınıfları içine alan ilkokuldan sonra ve ortaöğretimden önce gelen kurumdur (Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 2012).

Anayasa: Normlar hiyerarşisinde en üst sırada yer alan ve kanunlardan daha zor bir usulle konulan ve değiştirilebilen kurallardır (Gözler, 2013).

Sosyal Bilgiler: “İlköğretim okullarında iyi ve sorumlu vatandaş yetiştirmek amacıyla, Sosyal Bilimler disiplinlerinden seçilmiş bilgilere dayalı olarak, öğrencilere toplumsal yaşamla ilgili temel bilgi, beceri, tutum ve değerlerin kazandırıldığı bir çalışma alanı” (Erden, t. y, s. 8).

BÖLÜM II

II. Kuramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

2.1. Anayasa

2.1.1. Anayasanın Tanımı

Anayasa sözcüğü ilk olarak Aristoteles'in yazdığı Politika adlı eserinde geçmektedir. Eserde; kent, devlet, anayasa aynı anlamda kullanılmıştır. Aristoteles (1993, s. 110) anayasayı şöyle tanımlamaktadır: "Anayasa devletlerin erk görevlerinin (makamlarının) dağılımı, egemenliğin ve her topluluğun gerçekleştirmeyi amaçladığı hedefin belirlenmesi için benimsedikleri düzenleniş biçimidir." Günümüzde yapılan bazı Anayasa tanımları ise şöyledir: "Anayasa, bir devletin şeklini, işleyişini, yapısını, devlet güçleri dediğimiz yasama, yürütme ve yargı güçlerinin nasıl oluşacağını, kullanılacağını, devletin vatandaşlara ve vatandaşların devlete karşı olan hak ve ödevlerini belirleyen temel yazılı ya da yazısız hukuk kurallarıdır" (Öztek, 2007, s. 47). "Devletin temel yapısını, yönetim biçimini, devletin temel organlarını, bunların birbirleri ile ilişkilerini, kişilerin devlete karşı, devletin kişilere karşı olan hak ve görevlerini düzenleyen en üstün yasa; teşkilatı esasiye kanunu" (Yürük ve Özbudun, 2011, s. 279).

2. 1. 2. Anayasa Kavramı

Yasama, yürütme ve yargı kuvvetleri, toplumun yaşamı, bireylerin kendi aralarındaki ilişkileri, birey ile devlet arasındaki ilişkileri belirleyen temel hukuksal ilkelerdir (Rumpf, 1995).

2.1.3. Anayasa Türleri

Yazılı anayasa ve yazısız anayasa; katı ve yumuşak anayasalar olarak ayrılmaktadır.

2.1.3. 1. Yazılı Anayasa

“Bir anayasa içinde olması düşünülebilecek kuralların yetkili bir organ tarafından *belirli bir belge* içinde toplanmasıdır” (Gözler, 2011a. s. 15). 18. yüzyılın sonundan günümüze kadar çoğu ülkede yazılı anayasa vardır.

2. 1. 3. 2. Yazısız Anayasa(Teamülü Anayasa)

“Zaman içinde, belli bir toplumda sürekli biçimde tekrarlanan davranışlar sonucu, bu davranış biçimlerine uyulmasının zorunlu olduğu kanaatinin yerleşmesi ile ortaya çıkmıştır” (Teziç, 1998. s. 144). Günümüzde İngiltere’de uygulanmaktadır.

2.1.3. 3. Yumuşak Anayasa

“Normal kanunlarla aynı usullerle ve aynı organlarca değiştirilebilen anayasa olarak tanımlanmaktadır” (Gözler, 2011a. s. 16). Anayasayı değiştirmek için belirli şartlar ve usuller yoktur. Türkiye’deki 1921 Anayasası buna örnektir.

2.1.3. 4. Katı Anayasa

“Normal kanunlardan daha farklı organlarca ve daha zor usullerle değiştirilebilen anayasa olarak tanımlanmaktadır” (Gözler, 2011a. s. 16). Türkiye Cumhuriyeti’nde uygulanan 1982 Anayasası buna örnektir.

2. 1. 4. Anayasada Olması Gereken Temel İlkeler

Öztekin (2014)'ne göre anayasada olması gereken temel ilkeleri üçe ayırmaktadır:

- "Ülkede siyasi iktidarları kullananların ülkeye geliş şekilleri.
- Siyasi iktidarı kullanacak organlar, kurum ve kuruluşların hangileri olduğu ve bunların birbirleriyle olan ilişkileridir. Bu organlar genel olarak yasama, yürütme ve yargı organlarıdır.

- Devletin vatandaşlara, vatandaşların da devlete karşı olan hak, görev ve sorumluluklarıdır" (s. 65-66).

2. 1. 5. Yönetim Biçimleri

Yönetim biçimleri genel olarak; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyettir.

2. 1. 5. 1. Monarşi

Devlet başkanının aynı hanedandan olup, yasama, yürütme ve yargı organlarının kendi üzerinde olarak süre kısıtlaması olmaksızın aynı makamda kalmasıdır. Bunlar buldukları coğrafya, din ve kültürlere göre farklı şekillerde kral, sultan, şah, hakan, padişah, çar gibi unvanlar kullanmaktadır.

2. 1. 5. 2. Meşrutiyet

Monarşinin yetkilerinin seçilmiş temsilciler tarafından kısıtlanmasıdır. Bunlar genelde yasama organı içinde yer alarak hükümdarın istediği şekilde yasa çıkarmasını önlemekte ve yürütmeyi denetleyebilmektedir. Günümüzde Birleşik Krallık, Danimarka, Hollanda, Belçika ve Osmanlı'da I. ve II. Meşrutiyet zamanında görülmüştür.

2. 1. 5. 3. Oligarşi

“Azınlık bir grubun yönetimi veya hakimiyetidir” (Heywood, s. 367). Antik Yunan'da görülmüştür.

2. 1. 5. 4. Cumhuriyet

“Devlet başkanının ve devletin diğer organlarının seçimle ve belli süreler için göreve geldiği *hükümet* (yönetim) *biçimi*” (Tanör ve Yüzbaşıoğlu, 2012, s. 72). Günümüzde Türkiye, Fransa, Almanya ve Yunanistan gibi bir çok ülkede görülmektedir.

2. 1. 6. Anayasada Kuvvet Organları

Kuvvet organları yasama, yürütme ve yargı şeklinde üçe ayrılmaktadır.

2. 1. 6. 1. Yasama

“Yasama işlemi, bir ülkenin yasalarını hazırlama, onaylama, yayınlama ve uygulanmasını denetleyip gözetleme görevlerinden oluşur” (Kutlu, 2001, s. 127). “Yönetim sistemi ne olursa olsun, bütün temsili sistemlerde parlamentoların, üç temel görevi vardır. Bunlar yasa yapma, hükümeti denetleme ve devlet bütçesini kabul etme görevleridir” (Akt. Kutlu, 2001, s. 127).

Türkiye Cumhuriyeti'nde yasama faaliyetini Türkiye Büyük Millet Meclisi yapar.

2. 1. 6. 2. Yürütme

“Anayasa ve yasaların koyduğu kurallar çerçevesinde, devlet yetkesini kullanarak düzenleme, işlem ve eylem yapma yetkisi” (TÜBA, 2011, s. 1314). Türkiye Cumhuriyeti'nde 1982 Anayasası'na göre yürütme yetkisi Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından yapılır.

2. 1. 6. 3. Yargı

“Bireylerle devlet ve bireylerin birbirleri arasında çıkan uyuşmazlıkların bağımsız mahkemelerce çözülmesi yetkisi ve işlevi” (TÜBA, 2011, s. 1247). Türkiye Cumhuriyeti'ndeki yüksek mahkemeler: Anayasa, Yargıtay, Danıştay, Uyuşmazlık

Mahkemesi, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi ve Askeri Yargıtay'dır (T. C. Anayasası, 1982).

2.1.7. Anayasa Gelişimi

2.1.7.1. Geleneksel (Yazısız) Anayasa

Anayasa ilk kez Antik Yunan Şehir Devletlerinde görülmüştür. Onlar anayasayı şehir devletinde görev dağılımı ve devletin hedefini belirtmek için yapmıştır. Tekin (2011) Antik Yunan Şehir Devletleri zamanındaki anayasayı şöyle açıklamaktadır:

“Sosyo-ekonomik ve siyasal yapısı itibariyle her kent-devletinin, yurttaşlarının sağlıklı koşullarda ve eşit haklara sahip olarak yaşamalarını sağlamak için bir anayasası vardı. Toplum, bu anayasaya göre düzenlenirdi. Yasama, yargı ve yürütmenin devlet organlarındaki dağılımı ve işlevleri de bu anayasa ile belirlenirdi. Bir kent-devletinin sahip olduğu ya da olmak istediği en önemli üç özellik ise a) başka devletlerin veya dış güçlerin egemenliğinde olmamayı ifade eden bağımsızlık (eleutheria), b) iç işlerinde özgür olmayı, dış güçlerin müdahalesine maruz kalmamayı ve kanunlarını dilediği şekilde oluşturmayı ifade eden özgürlük (autonomia) ve c) kendine yeterlilik / ekonomik bağımsızlık (autarkeia) idi.” (s. 25)

Antik Yunan zamanında anayasa, halk tarafından genel kabul görmüş geleneksel kurallardır. Antik Yunan Devletlerinden sonra Roma İmparatorluğu'nda da uygulanmıştır. “Roma Cumhuriyeti'ni kuran Roma halkının patricii denilen soyluları, bu cumhuriyetin yönetim biçimine ilişkin olarak yazılı anayasa yapmadılar. Fakat teamül denilebilecek anayasal ilkeler oluşturmuşlardı. Bu anayasa Halk Meclisi, Senato ve Magistratus denilen yüksek kamu görevlilerine dayalıydı” (Kaya, 2008, s. 15). Roma'nın iyi bir örgütsel yapılanması ve gelişmiş bir hukuk sistemine rağmen yazılı bir anayasası yoktur (Savaş, 2014).

“1215 Büyük Özgürlük Fermanı (Magna Carta Libertatum), 1628 tarihli Haklar dilekçesi (Petition of Rights), kişinin hakim kararı olmaksızın tutuklanmasını önleyen Habeas Corpus Act(1679), 1688 tarihli Haklar Bildirgesi (Bill of Rights), Virginia Haklar Bildirgesi(1776) ve 1789 tarihli Fransız İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Vestfalya (Westfalen) Antlaşması (1648), Viyana Nihai Senedi (1815) en önemli anayasal belgelerdir” (Aliefendioğlu, 1997, s. 22-23).

İlk anayasal belge iktidarın yetkilerini sınırlamak için 1215 yılında imzalanan Magna Carta Libertatum (Büyük Özgürlük Fermanı), Lordlarla (Toprak ağası) Kral Yurtsuz John tarafından yapılmıştır. Bu fermana yer alan maddeler şunlardır: Kral haksız yere vergi almayacak, kilise din görevlilerini atamada özgür olacak, kral kanunlara uyacak, yasalara uyan özgür yurttaşlar keyfi olarak cezalandırılmayacak, kral kanunlara uymadığında görevden alınacak baronlar tarafından yeni kral seçilecektir. 1628 tarihli Haklar Dilekçesi, Magna Carta'daki hakların tekrar yinelenmesidir. Habeas Corpus Act, idarenin yaptığı eylemlere yargı denetimini getirmiştir.

1688 tarihli Haklar Bildirgesi, *“bu belge hâlâ İngiliz hukuk sisteminin temel yasalarından biri olan, insan hakları ve ifade özgürlüğü konusunda tarihteki en ünlü metinlerden biridir. Bu metinle, kral parlamentonun üstünlüğünü kabul etmekteydi ve bu Avrupa demokrasileri için bir milattı. Yine bu beyanname ile kralın yasaların yapılmasına ve uygulanmasına müdahalesi önlendiği gibi, barış zamanlarında bir ordu oluşturması da yasaklandı. Ordu artık kralın ordusu değil parlamentonun dolayısıyla da halkın ordusu olmuştu”* (Afyoncu, 2012, s. 139). Böylece Kralın yasama ve yürütme üzerindeki egemenliği azalmış ve parlamentonun hükümet üzerinde etkisi artmıştır.

Modern Avrupa'nın ve millî devletlerin doğuşunda önemli bir yere sahiptir. Vestfalya, Napolyon sonrasında Avrupa'nın yapısının belirlendiği 1815 Viyana Antlaşması'na kadar Avrupa kamu hukukunun temeli oldu. ... Prusya İmparatorluğu'nun, yani Almanya'nın temelleri Vestfalya'da atıldı. Antlaşma imparatorun prenslikler üzerindeki otoritesini kısıtlamıştı (Afyoncu, 2012, s. 120).

2. 1. 7.2. Yazılı Anayasa

Anayasanın ortaya çıkmasının sebeplerinden ilki, 17. ve 18. yüzyıl siyaset bilimcileri ve düşünürlerdir. Bunlar; Thomas Hobbes, John Locke, Jean-Jacques Rousseau ve Montesquieu'dur.

Hobbes (1995), devletin ortaya çıkmasını şöyle açıklamaktadır: İnsanlar mutlak bir özgürlüğe sahip oldukları ve kurallar olmadığı için birbirleriyle mücadele etmektedir. İnsanlar can güvenliklerini korumak ve kısır döngü içinde birbiriyle mücadele içinde yaşadıklarından insanların barışı ve güvenliği tesis etmek amacıyla haklarını sözleşmeyle devlete bıraktı. Sözleşmeyle yasalar ve kurallar ortaya çıkmıştır.

Locke devletin ortaya çıkmasını şöyle açıklamaktadır: İnsanlar sahip oldukları hakları, mülkiyetini korumak, yaşama hakkını ve güvenliklerini sağlamak için sözleşmeyle devleti kurmuşlardır (Duman, 2014).

Hobbes ve Locke devletlerin kuruluşunu insanların bir araya gelerek sözleşmeyle devleti kurduklarını açıklamaktadır.

“Montesquieu (1689-1755), “Acem Mektupları” ve “Kanunların Ruhu” adlı eserlerinde Fransa'da yaşanmakta olan siyasi ve sosyo-ekonomik durumu ve dini kurumların toplum üzerindeki olumsuz etkilerini sert bir dille eleştirdi. Mutlak otokratik yönetim anlayışına yani tek kişi egemenliğine dayalı krallık rejimine şiddetle karşı çıktı. İngiltere'deki gibi anayasalı bir monarşiyi yani,

meşrutî rejimin daha iyi olacağını savundu. Güçler ayrılığı prensibi yani yasama yürütme ve yargı mekanizmalarının bağımsızlığı Montesquieu'nün düşüncesinin temelini oluşturuyordu. ... Jean-Jacques Rousseau (1712-1778) toplumun yeniden yapılandırılmasına yönelik düşünceler geliştirdi. O, "Toplumsal Sözleşme" adlı eserinde devletin toplumsal bir sözleşmeden ibaret olduğunu, kişiler arasında eşitliğin esas alınması gerektiğini ve iktidar erkinin yalnızca halka ait olduğunu savunuyordu" (Akt. Daş, 2013, s. 9).

Anayasanın ortaya çıkmasında ikinci etmen ise burjuva sınıfıdır. Burjuva sınıfının siyasi ve ekonomik olarak güçlenmesi Yazıcı ve Yücel (2012)'e göre:

"Ortaçağın sonlarında feodalizmin çözülmesinin ve tarımsal ekonominin zayıflamasının neticesi olarak burjuva sınıfı doğmuştur. Ticaretle uğraşan bu yeni sınıf, devlet gücünün en önemli tezahürlerinden olan vergilendirme yetkisinin keyfiliğini, iktisadî faaliyetleri önünde büyük bir engel olarak görmektedir. Bu nedenle, devletin vergilendirme yetkisinin hukuk kurallarıyla sınırlandırılması, bu yeni sınıfın en önemli amaçlarından biri olmuştur. 18. yüzyılın büyük sanayi devrimi ile hızla güçlenen burjuva sınıfı, devletin hukuk kurallarıyla sınırlanmasında en etkili iktisadî ve siyasî aktör hâline gelmiştir" (s. 13). Görüldüğü gibi anayasanın ortaya çıkmasında en önemli etmenlerden biri ticaretle zenginleşen burjuva sınıfının vergiyle mücadelesidir.

"Anayasacılığı teşvik eden diğer bir faktör ise 17. yüzyılın tabîî hukuk öğretisidir. Bu öğretiyi, dayandığı tabîî hak anlayışı ve sosyal sözleşme teorisi ile anayasal yönetimlerin kurulmasında önemli bir role sahip olmuştur. Bu düşünceye göre, insanlar, daha doğuştan sadece insan olmak sıfatıyla, vazgeçilmez ve devredilmez bazı hakların sahibidir. ...Tâbiat hâlinin

sürdürülmesindeki güçlükler, insanlığı kendi aralarında akdedecekleri bir sözleşme ile devlet otoritesini yaratmaya teşvik etmiştir” (Yazıcı ve Yücel, 2012, s. 13).

Diğer etmen ise Fransız İhtilali’yle ortaya çıkan hak, adalet, özgürlük ve milliyetçilik gibi kavramlardır. “*Anayasa terimi ilk kez 17 Eylül 1787 tarihli Amerika Birleşik Devletleri Anayasası’nda kullanılmıştır. O zamandan beri, devlet yönetimi ile ilgili ana kuralları bir belgede toplamak ve bu belgeye de Anayasa adını vermek gelenek olmuştur*” (Gözübüyük, 2013, s. 3). Yani anayasa; bilim, belirli bir kavram anlamında kullanılmıştır. Aristoteles’in bahsettiği anayasa ise sözcük anlamında kullanılmıştır.

"İlk yazılı anayasa Amerika Birleşik Devletleri'nde başladı. İkinci sırada 1791 Fransa'da ilan edildi" (Kaboğlu, 2009). Gözler (2011b)’e göre sırasıyla:

“1809 İsveç Anayasası (Instrument of Government), 1812 İspanyol Anayasası (1814'te yürürlükten kaldırılmıştır), 1814 Norveç Anayasası, 1831 Belçika Anayasası, 1848 İsviçre Anayasası, 1848 İtalyan Anayasası (Statuto Albertino), 1848-1850 Prusya Anayasası, 1849 Danimarka Anayasası, 1864 Yunan Anayasası, 1866 Romanya Anayasası, 1868 Lüksemburg Anayasası, 1871 Alman İmparatorluğu Anayasası, 1876 Osmanlı Anayasası, 1887 Hollanda Anayasası, 1889 Japon Anayasası, 1919 Finlandiya Anayasası, 1920 Avusturya Anayasası oluşturulmuştur” (s. 131-132).

2. 1. 7. 3. Türkiye'de Anayasal Gelişim Süreci

2. 1. 7. 3. 1. Senedi İttifak (1808)

1808 yılında Senedi İttifak anlaşması, Osmanlı Devleti’nde ilk anayasal hareket olarak başlamıştır. Ayanlar ile Padişah arasında bir anlaşma yapılmıştır. “Senedi

İttifak bir giriş, yedi madde ve bir ekten oluşmaktadır” (Bingöl, 1993). İngiltere’de ilan edilen Magna Carta’ya benzetilmektedir.

Senedi İttifakın maddeleri şunlardır:

- “Ayanlar padişaha bağlılığını yineliyorlardı.
- Ayanlar asker toplamaya yardımcı olacaklardı.
- İstanbul’da isyan çıktığında ayanlar sormaya gerek kalmadan, gelip isyanı bastırabileceklerdi.
- Vergi ile ilgili konular ayanlar tarafından görüşülüp karara bağlanacaktı, vergiler ağır olmayacak ve düzenli toplanacaktı.
- Sadrazam’ın yasa ve senede uygun emirlerine uyulacak, uygun olmayanlara ise karşı durulacaktı.
- Yeni atanan Sadrazam ve Şeyhülislam senedi imzalamakla ile yükümlü olacaktır” (Bingöl, 1993, s. 10).

2. 1. 7. 3. 2. Tanzimat Fermanı (3 Kasım 1839)

Padişah tarafından ilan edildiği için tek taraflıdır. Senedi İttifak gibi karşılıklı değildir. Yani halk zoruyla ya da halkın baskısıyla ilan edilmemiştir.

“Padişah kendi isteğiyle kanunlara bağlı kalacağına söz vermiştir. Devlet işleri kanuna uygun olarak yürütülecektir. Meclis-i Ahkâm-ı Adliye adlı kuruluş yasama organı gibi çalışacaktır. Kanunları ona göre çıkaracak ve herkes o kanuna göre hareket edecektir. Irk, din ve millet ayrımı yapmadan herkes kanun önünde eşit olacaktır. Vergiler gelire göre alınacaktı, Devlet harcamaları denetlenecektir, askere alımlarda adil olunacaktı. Tüm tebaanın ırz, namus ve can güvenliği sağlanacaktır” (Bingöl, 1993).

2. 1. 7. 3. 3. *Islahat Fermanı (1856)*

Padişahın yayınladığı tek taraflı bir belge ile Müslüman tebaa ile Gayri Müslim tebaa arasındaki eşitlik sağlanmak istenmiştir. Hut'a göre (2013) Islahat fermanının getirdiği yenilikler:

- *“Müslim-Gayrimüslim bütün tebaanın can, mal ve namus emniyetinin sağlanması.*
- *Müslim ve gayrimüslimlerin dinsel ve mezhepsel hak ve ayrıcalıklarının güvence altına alınması; Hristiyanlara ait hakların kontrolü için patriklerin kayd-ı hayat şartı ile seçilmeleri; dini ayin ve törenlerin kendi dillerinde serbestçe yapılması; ruhanilere maaş tahsis edilmesi, buna karşılık kiliseler tarafından toplanılan vergilerin kaldırılması; seçilmiş üyelerden oluşacak karma meclisler vasıtasıyla cemaatlerin kendi işlerini yürütmeleri; cemaatlerin izin karşılığında her türlü okul, hastane ve kilise açabilmeleri, bunların tamirlerine engel olunmaması ve buralarda kendi dillerini kullanabilmeleri.*
- *İrk, dil ve din sebebiyle hiç kimse veya tebaanın aşağılanmaması, bu doğrultuda onur kırıcı tabirlerin kullanılmaması; kimsenin din ve mezhep değiştirmeye zorlanmaması; Müslüman veya gayrimüslim bütün tebaanın memurluklara, okullara ve askeri hizmetlere girebilmeleri; rüşvet ve yolsuzlukların cezalandırılması ve bunun bütün memurlara uygulanması.*
- *Mahkemelerde gayrimüslimlerin şahitliklerinin Müslümanlarla eşdeğer sayılması, yargılamaların açık olması, hapisanelerin ıslah edilmesi, işkencenin kaldırılması ve suçluların mallarının müsadere edilmemesi;*

Müslümanlar ile gayrimüslimler arasındaki davalara karma mahkemelerin bakması ve yargılanmaları için yeni ceza kanunlarının yapılması.

- *İltizam usulünün tedricen kaldırılması ve vergilerin, din ve mezhebi ne olursa olsun herkesten eşit bir şekilde ve doğrudan devlet tarafından toplanması; bütün uyrukların eşit ve serbest bir şekilde ekonomik ve ticari faaliyetlerde bulunabilmesi.*
- *Gayrimüslimlerin eyalet, kaza ve nahiye meclisleriyle Meclis-i Vala-yı Ahkâm-ı Adliye gibi yüksek meclislere üye olabilmeleri.*
- *Ecnebilere, ticari faaliyetler ve gayrimenkul edinme konularında hak ve kolaylıklar tanınması; banka, ticaret ve ziraat sermayesine imkan sağlanması ve Avrupa sermayesinden faydalanılması.*
- *Gayrimüslimler de dahil olmak üzere herkesin askerlikle yükümlü olması, gayrimüslimlerden isteyenlerin bu görevi yapmasının yanında, istemeyenler için ise cizyenin kaldırılarak yerine nakdi bedel'in (bedel-i askeri) konulması" (s. 158).*

2. 1. 7.3.4. Kanun-i Esasî'nin Kabulü (I. Meşrutiyet-1876)

Padişah fermanıyla yürürlüğe girmiştir. Kanun-i Esasi Osmanlı Devleti'nin Tersane Konferansı görüşmelerinde Avrupa devletlerinin azınlık hakları konusunda içişlerine karışmasını önlemek ve Rusya karşısında desteklerini almaktır.

Osmanlı Devleti'nin ilk yazılı anayasasıdır. Anayasa'da Osmanoğulları hanedanı devletin başı olarak kabul edilmekte ve hükümdarlık verasete dayalı olacaktır. Devletin resmi dili Türkçedir. Başkenti İstanbul'dur (Adadağ, 2013). Gibi maddelerin yanında Kişilerin temel hak ve hürriyetleri, yasama, yargı ve yürütme işlemleri kanun maddelerinde açıklanmaktadır.

Kanunlar ancak padişahın izniyle çıkarılmaktaydı. Yasama organını (Meclis-i Umumi) oluşturan: Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Ayan'dır. Meclis-i Mebusan halk tarafından iki dereceli seçimle belirlenmektedir. Mal varlığı olan Osmanlı vatandaşları seçilmektedir. Meclis-i Ayan Padişah tarafından atanmakta ve ömür boyu bu görevde kalmaktadır. Mebusan Ayan üyeleri, Mebusan Meclisi'nin üçte birini oluşturur (Adadağ, 2013). Yapısıyla esasında Büyük Britanya'daki Lordlar (Ağalar) Kamarasına benzemektedir.

Yürütme yetkisini, Padişah ve bakanlar kurulu (Heyet-i Vükela) kullanmaktadır. Padişah, sadrazam ve nazırları atayıp azledebilmektedir. Heyet-i Vükela padişaha karşı sorumludur (Adadağ, 2013). Padişah, 1877-1878 Osmanlı Rus Savaşı'nda Meclis-i Umumiyi süresiz kapatmıştır.

2. 1. 7.3.5. II. Meşrutiyet (1908)

II. Meşrutiyet'in getirdiği bazı yenilikler:

Padişahın çoğu yetkileri elinden alınmıştır. Yasama ve yürütme üzerinde sınırlamalar konulmuştur. Padişah sadrazamı atayacak fakat heyet-i vükela üyelerini sadrazam belirleyecektir. Padişahın heyet-i vükela üyesini atama ve görevden alma yetkisi olmayacaktır. Bakanlar kurulu padişaha değil, meclise karşı sorumlu olacaktır (Adadağ, 2013). Karşı imza kuralı getirilmiştir. Yazılı işlemlerde padişah tek başına karar alamayacak, sadrazam ve ilgili nazır ve kurumların da imzası ya da kararı olacaktır.

2. 1. 7. 3. 6. Teşkilât-ı Esasîye Kanunu (20 Ekim 1921)

Ankara'da kurulan Büyük Millet Meclisi tarafından kabul edilmiştir. 23 maddeden ve olağanüstü koşullarda oluşturulmuştur. Bir yandan ülke işgal altındayken diğer

yandan İstanbul hükümeti ve iç isyanlarla uğraşmaktadır. Bu yüzden temel hak ve hürriyetler konusunda bir şey yazılmamıştır.

Güçler birliği ilkesi uygulanmıştır. Yasama, yürütme ve yargı işleri meclis üyeleri tarafından seçilmiştir. Yürütmede icra heyetini tek tek meclis seçmekte ve İstiklal Mahkemeleri'nin üyeleri meclis içindeki vekillerden seçilmiştir. Devlet başkanı yoktur. Meclis başkanı vardır. Başbakan yoktur. Meclis hükümeti sistemi uygulanır (Adadağ, 2013).

2. 1. 7. 3. 7. 1924 Anayasası

1924 yılından başlayıp 27 Mayıs 1960'a kadar devam eden Türkiye'nin en uzun süreli anayasasıdır.

Yasama görevini sadece TBMM yapar. TBMM'nin hükümeti düşürme ve denetleme yetkisi vardır. Yürütmenin meclisi feshetme yetkisi yoktur.

Yürütme, cumhurbaşkanı ve bakanlar kurulundan oluşmuştur. Cumhurbaşkanı meclis üyesi içinden bir milletvekilini başbakan olarak atar ve başbakan, bakanlar kurulu üyelerini meclis içinden ve dışından istediği kişiyi atamıştır. 1924 Anayasası'nın 46. maddesine göre Bakanlar Kurulu, Hükümetin genel politikasından birlikte sorumludur.

Bakanların her biri kendi yetkisi içindeki işlerden ve emri altındakilerin eylem ve işlemlerinden ve politikasının genel gidişinden tek başına sorumludur (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 1924).

Anayasanın 8. maddesinde "Hakk-ı kaza, millet namına, usulü ve kanunu dairesinde müstakil mehakim tarafından istimal olunur" (Yalçın, 1982. s. 18). Maddeye göre yargı bağımsızlığı vardır.

1924 Anayasası'nın yargı kısmı:

“Yargı Erki

Madde 53- Mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri kanunla gösterilir.

Madde 54- Yargıçlar, bütün davaların görülmesinde ve hükmünde bağımsızdırlar ve bu işlerine hiçbir türlü karışamaz. Ancak kanun hükmüne bağlıdırlar.

Mahkemelerin kararlarını Türkiye Büyük Millet Meclisi ve Bakanlar Kurulu hiçbir türlü değiştiremezler, başkalaşamazlar, geciktiremezler ve hükümlerinin yerine getirilmesine engel olamazlar.

Madde 55- Yargıçlar, kanunda gösterilen usuller ve haller dışında görevlerinden çıkarılamazlar.

Madde 56- Yargıçların nitelikleri, hakları, görevleri, aylık ve ödenekleri, nasıl tayin olunacakları ve görevlerinden nasıl çıkarılacakları özel kanunla gösterilir.

Madde 57- Yargıçlar, kanunla gösterilenlerden başka genel veya özel hiçbir görev alamazlar.

Madde 58- Mahkemelerde yargılamalar herkese açıktır. Yalnız yargılama usulü kanunları gereğince bir yargılamanın kapalı olmasına mahkeme karar verebilir.

Madde 59- Herkes mahkeme önünde haklarını korumak için gerekli gördüğü yasal araçları kullanmakta serbesttir.

Madde 60- Hiçbir mahkeme görev ve yetkisi içindeki davalara bakmazlık edemez. Görev ve yetki dışında olan davalar ancak bir kararla reddolunur" (Teşkilat-ı Esasiye Kanunu, 1924).

Anayasa'da maddeler incelendiğinde tam bir yargı bağımsızlığı sağlandığı görülmektedir. Fakat Yücel ve Yazıcı (2012) 'ya göre:

“Yargı fonksiyonunun temel esaslarını düzenleyen bu hükümler, bu fonksiyonun tarafsız ve bağımsız olarak yerine getirilmesini sağlamaya yeterli değildir. Çünkü bu esasları düzenleme yetkisi tümüyle kanun koyucunun takdirine sunulmuştur. Kanun koyucunun anayasanın kendisine sunduğu takdir yetkisini, yargının tarafsızlığı ve bağımsızlığını dikkate alarak düzenlemesi ise garanti edilmemiştir. Her ne kadar Anayasa, 103. maddesiyle kanunların anayasaya aykırı olamayacağı kuralına yer vermişse de kanunların anayasaya uygunluğunu denetleyecek bir anayasa yargısı sisteminin mevcut olmaması, bu hükmün sonuç doğurmasını engellemektedir. Nitekim Anayasanın yürürlüğü döneminde anayasaya aykırı kanunların kabul edilmesi, anayasanın üstünlüğü kuralının uygulama bulmaması sonucunu yaratmıştır” (s. 69).

2. 1. 7. 3. 8. 1961 Anayasası

27 Mayıs 1960 tarihinde Orgeneral Cemal Gürsel başkanlığında Milli Birlik Komitesi, devlet yönetimine el koymuştur. Demokrat Parti iktidardan uzaklaştırılmış ve kapatılmıştır.

Milli Birlik Komitesi, Temsilciler Meclisi'ne anayasayı yapma yetkisi verilmiştir. Temsilciler Meclisi'ni oluşturan kurullar: Atanan temsilciler, siyasi parti temsilcileri ve seçilmiş il temsilcileridir (Adadağ, 2013).

Atanan Temsilciler: Milli Birlik Komitesi tarafından görevlendirilmiştir. Bunlar; devlet başkanlığı, milli birlik komitesi, bakanlar kurulu, anayasa komisyonu, barolar, basın, eski Muharipler Birliği, esnaf teşekkülleri, işçi sendikaları, odalar, öğretmen teşekkülleri, tarım teşekkülleri, üniversite, yargı organlarıdır (Adadağ, 2013).

Siyasi parti temsilcileri: Üyeleri siyasi partinin yetkili kurulları tarafından seçilmiştir. Fakat Demokrat Parti kapatıldığı için temsilcileri yoktu. Bunlar; Cumhuriyet Halk Partisi ve Cumhuriyetçi Köylü Millet Partisi temsilcilerinden oluşmaktadır (Adadağ, 2013).

Seçilmiş İl Temsilcileri: Delegeler yoluyla her ilden nüfus oranına göre temsilciler seçilmiştir.

Temsilciler Meclisi tarafından hazırlanan anayasa, 9 Temmuz 1961'de halkoyuna sunulurken kabul edilmiştir.

1961 Anayasası'nın en önemli özelliği çoğunlukçu demokrasiden çoğulcu demokrasiye geçmek olmuştur.

Çoğunlukçu demokrasi, bir parti ya da temsilcinin o bölgede diğer parti ya da temsilcilerine göre daha fazla oy almasıyla daha çok temsilci elde etmesidir. Çoğulcu demokraside ise bir parti ya da temsilcinin hiçbir engel olmadan aldığı oy oranına göre temsil edilmesidir.

1961 Anayasası'nda yer alan bazı yenilikler şunlardır:

- TBMM tarafından çıkarılan kanunların anayasaya uygun olup olmadığını kontrol etmek amacıyla Anayasa Mahkemesi kurulur.
- Anayasaya sosyal devlet kavramı eklendi.
- Üniversite ve TRT, hükümetlere bağlı olmaması için özerkleştirilir.
- İşçilere ve memurlara sendika kurma hakkı verilir.
- Planlı kalkınma için Devlet Planlama Teşkilatı kurulur.
- Anayasanın 2. maddesine "insan haklarına dayanan devlet" ifadesi eklenir.

- Yasama organının içinde TBMM'nin yanında Cumhuriyet Senatosu oluşturulur. Senato Meclisi 1876 Kanun-i Esasi'deki Ayan Meclisi ve Birleşik Krallık'taki Lordlar Kamarası'na benzetilebilir.

Toplumsal ve anarşi olayları olduğu için 1971- 1973 yıllarında anayasanın bazı maddelerinde değişiklik olmuştur. Bu maddeler:

- *Bakanlar kuruluna Kanun Hükmünde Kararname çıkarma yetkisi verilir.*
- *Üniversitelerin özerkliği azaltılır ve TRT'nin özerkliği kaldırılır.*
- *Siyasi partilere yapılacak yardım devletçe belirli şartlara bağlanır.*
- *Yüksek hakimler kurulu ve Anayasa Mahkemesi üye seçiminde değişiklik yapılır (Bingöl, 1993).*

Yine de toplumsal olaylar, siyasi cinayetler ve terör olayları önlenemedi. Bu yüzden 12 Eylül 1980 tarihinde Kenan Evren başkanlığındaki TSK ülke yönetimine el koymuştur.

2. 1. 7.3.9. 1982 Anayasası

12 Eylül 1982 tarihinde askeri yönetim devlet yönetimine el koymuştur. Milli Güvenlik Konseyi adında devleti yönetecek bir kurul oluşturulur. Bu konsey üyeleri beş kişiden oluşur. Üyeleri Türk Silahlı Kuvvetlerinden; genel kurmay başkanı, deniz, hava, kara kuvvet komutanları ve jandarma genel komutanıdır. Milli Güvenlik Konseyi, 7 Aralık 1983 yılına kadar görevde kalır. Ondan sonra demokrasiye geçilir. Yeni anayasa, Danışma Meclisi tarafından hazırlanmış ve halkoyuna sunulmuştur. 1982 Anayasası değişiklikler geçirmesine rağmen günümüzde de kullanılmaktadır.

1982 Anayasası'nın bazı özellikleri:

- “İkinci meclis durumunda olan Cumhuriyet Senatosu kaldırılır.

- Cumhurbaşkanlığı seçimi dört tur ile sınırlandırılır.
- Cumhurbaşkanının yasama, yürütme ve yargı ile ilgili görevleri artırılarak daha etkin hale getirilir.
- Olağanüstü hal durumuna yer verilir.
- Devlet Denetleme Kurulu, Yüksek Öğretim Kurulu, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurulu, Askeri Yüksek İdare Mahkemesi adı ile yeni kuruluşlar devlet çarkına sokulur.
- Hakimlerin özlük işlerinde yürütmenin etkisi artırılır.
- Özgürlükler yönünden 1971 yılında katılık biraz hafifletilmiştir” (Bingöl, 1993, s. 227).

2. 2. Sosyal Bilgiler

2. 2. 1. Tanımı

Sosyal Bilgiler, bireyin toplumsal varoluşunu gerçekleştirebilmesine yardımcı olması amacıyla; tarih, coğrafya, ekonomi, sosyoloji, antropoloji, psikoloji, felsefe, siyaset bilimi ve hukuk gibi sosyal bilimlere ve vatandaşlık bilgileri konularını yansıtan; öğrenme alanlarının bir ünite ya da tema altında birleşmesini içeren; insanın sosyal ve fiziki çevresiyle etkileşiminin geçmiş, bugün ve gelecek bağlamında incelendiği; toplu öğretim anlayışından hareketle oluşturulmuş bir ilköğretim dersi (MEB, 2005).

2. 2. 2. Tarihçesi

“Antik Yunan’a kadar inen okul geçmişlerine rağmen, sosyal bilgilerin kapsamına giren derslerin yaygın/etkin bir biçimde okul programlarına girişi, büyük ölçüde XIX. yüzyılda Batı Avrupa ve Kuzey Amerika

ülkelerinde gerçekleşmiştir. Osmanlı Türkiyesi de kısa bir süre sonra bu gelişmeleri eğitim/öğretim programlarına yansıtmıştır. Fakat hemen belirtelim ki bu dersler, XX. yüzyıla girilene değin, bütün ülkelerde tarih ve coğrafya gibi adlarla tek disiplinli program anlayışına göre yapılandırılmıştır” (Öztürk, 2011, s. 23).

“XIX. yüzyılın başlarında, sosyal bilimciler, eğitimciler ve sosyal çalışanlar, bu reformu, yeni bir vatandaşlık programı hazırlayarak gerçekleştirdiler. Program, tüm çocuklara, kentli dayanışmasını nasıl gerçekleştireceklerini, kısaca, her zamankinden daha girift, güç ve kaotik hale gelen bir dünyada nasıl yaşayacaklarını öğretecekti. Sosyal problemlerin şansa bırakılmaması gerektiğine, dahası, demokratik bir toplumda karar alma sürecinin yerel politikacılara terk edilmemesine karar verilmişti. Yurttaşlar, sosyal sorunları ve bunların çözüm süreçlerinde rol almayı öğrenmeliydi. Okul programı, bir kimsenin yaşam niteliğine ilişkin sorunlardan bahsetmeliydi” (Akt. Öztürk, Keskin, Otluoğlu, 2012, s. 8).

"Amerika Birleşik Devletleri'nde Ulusal Eğitim Konseyi 1892 yılında, ülkede "ulusal toplum" anlayışını oluşturmak üzere Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Bilgisi konularından oluşan bir tür Sosyal Bilgiler dersi içeriğinin okutulmasını kararlaştırmış ve böyle bir dersin öğretimi böylece başlatılmıştır. Bununla birlikte, Sosyal Bilgiler (Social Studies) terimi Amerika Birleşik Devletleri'nde ilk kez 1916 yılında kullanılmaya başlanmıştır" (Sözer, 1998, s. 8-9).

“Sosyal Bilgiler, eğitim kurumlarına bir konu alanı ya da ders olarak ABD’de 20. yüzyılın başında, sosyal yaşantıların karmaşıklaşması, toplumsal değişimin ve çatışmaların artmasıyla birlikte girmiştir. Sosyal

Bilgilerin bir konu alanı olarak eğitim programına girmesi, ilerlemecilik akımının “demokratik toplum için vatandaş yetiştirme” görüşünün etkisiyle gerçekleşmiştir. 1930’lu ve 1940’lı yıllarda yeniden kurmacılık ve çocuk merkezli yaklaşımı benimseyen eğitimciler de Sosyal Bilgiler programının gerçekleşmesi için çaba göstermişlerdir. Ancak, 1940’lı ve 1950’li yıllarda Sosyal Bilgiler programları büyük ölçüde tarih ve coğrafya olarak uygulanmıştır” (Erden, t. y., s. 6).

Yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin nesillerine ideolojisini ve devrimlerini benimsetmek amacıyla 1926 yılından itibaren hazırlanan programlarında tarih, coğrafya ve yurt bilgisi dersleri konulmuştur. Zaman zaman yapılan değişikliklerle 1962 yılına kadar gelmiştir (Bilgili, 2013).

"Sosyal bilgiler, disiplinler bir anlayıştan disiplinler arası bir anlayışa doğru kaymıştır. Etkin vatandaşlık amacıyla tüm sosyal bilimlerden seçilen bilgiler birleştirilerek bir program oluşturulmuştur. Bu programda sosyal bilim dallarının sınırları kaldırılmış ve bütüncül bir program anlayışı benimsenmiştir" (Doğanay, 2008, s. 79).

“1960’lı yılların başından 1970’li yılların ortasına kadar sosyal bilgiler dersine ağır eleştiriler gelmiş ve “Yeni Sosyal Bilgiler” adı altında reform hareketi başlatılmıştır. Bu hareketin ortaya çıkmasında ve gelişmesinde Bruner’in buluş yoluyla öğrenme kuramının çok önemli katkısı olmuştur. Bu hareketle Sosyal Bilgiler dersinde Tarih ve Coğrafya bilgilerinin ağırlığı azaltılmış; Sosyoloji, Antropoloji, Ekonomi ve Siyaset Bilimi ve Sosyal Psikolojiye ağırlık verilmiştir. Sosyal Bilimler alanındaki kavram ve yöntemlere dayalı disiplinlerarası bir yapı benimsenmiştir. Geleneksel tümdengelim ve anlatım yönteminin yerini tümevarım ve araştırma

yöntemi almıştır. Öğrenciler bilginin pasif alıcısı olmaktan çıkarılarak, bilgiyi aktif olarak elde eden, kritik düşünme becerisine sahip bireyler olarak yetiştirilmek istenmiştir” (Erden, t. y., s. 6).

“Türkiye’de Sosyal Bilgiler bir ders olarak ilk kez 1968’de benimsenmiştir. Bu tarihten önce ülkemizde bu dersin içeriğini oluşturan tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi ilkokullarda ayrı dersler olarak okutulmaktaydı” (Bilgili, 2013, s. 24). “1968 yılında yapılan değişiklik ile de ilkokulun 4. ve 5. sınıflarında “tarih, coğrafya, yurttaşlık bilgisi” adı altında okutulan konular birbiriyle olan yakın ilişkileri ve çocuğa uygunluğu bakımından birleştirilerek “Sosyal Bilgiler” adı altında bir bütün haline getirilmiştir” (Bilgili, 2013, s. 26).

“Yeni Sosyal Bilgiler’ programına uygun birçok eğitim materyali geliştirilmesi ve yaklaşımı tanıtan birçok kitap yazılmasına karşın, bu yaklaşım 1970’li yılların sonlarına doğru çekiciliğini yitirmiştir. ABD’de ulusal bilim vakfi tarafından yapılan araştırmalar ‘Yeni Sosyal Bilgiler’ uygulamasının başarısız olduğunu göstermiştir. Bunun üzerine 1980’li yıllarda ‘temele dönme’ hareketiyle birlikte sosyal bilgiler öğretiminde yine geleneksel yaklaşım benimsenmeye başlanmıştır” (Akt. Erden, t. y., s. 6).

“1985’de ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi kaldırılarak, bunun yerine “Milli Coğrafya” ve “Milli Tarih” dersleri konulmuştur. 1992 yılında da yeni bir “Vatandaşlık Bilgileri” programı uygulamaya geçirilmiştir. 1997’de sekiz yıllık zorunlu ve kesintisiz ilköğretim uygulamasının başlatılmasıyla birlikte, “Milli Tarih” ve “Milli Coğrafya” dersleri kaldırılmış; 1998’de yerlerine tekrar 4-7. sınıfları kapsayacak

şekilde yeni bir “Sosyal Bilgiler” dersi öğretim programı yürürlüğe konulmuştur. (Bilgili, 2013, s. 26). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın amacı ise öğretimin kalitesini yükseltmek, ezberci bir eğitim yerine, günün ihtiyaçlarına cevap vermek istenmektedir (Sözer, 1998).

“Son yıllarda Dünyada meydana gelen bilimsel ve teknolojik gelişmeler ve bunun Türkiye’ye yansımaları gereği Milli Eğitim Bakanlığı, 2004 yılında tüm ilköğretim programlarını kapsayacak şekilde yeni bir program hazırlığına girişmiştir. Yeni Sosyal Bilgiler programı (4. ve 5. sınıflar) 2004-2005 öğretim yılında pilot seçilen ilköğretim okulunda uygulandıktan sonra, 2005-2006 öğretim yılında tüm ilköğretim okullarında uygulanmaya konulmuştur (Bilgili, 2013, s. 27). En önemli özelliği, eski programın davranışçı anlayışından vazgeçilerek yapılandırmacı anlayışta öğrenme ilkesini benimsemesidir” (Bilgili, 2013, s. 27).

2. 2. 3. Hedefi ve Amacı

“Sosyal tesir ve iyi bir vatandaş yetiştirmektir” (Moffatt, 1957, s. 20). “Mükemmel vatandaşlık eğitimin hedefidir. Sosyal ilimlerin gayesi vatandaşlığı kuvvetlendirmek ve ferdin kendisine, ailesine, hükümete ve devlete karşı olan sorumluluklarını daha kuvvetli hissettirmektir” (Moffatt, 1957, s. 21).

2. 2. 4. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Vizyonu

21. yüzyılın çağdaş, Atatürk ilkeleri ve inkılâplarını benimsemiş, Türk tarihini ve kültürünü kavramış, temel demokratik değerlerle donanmış ve insan haklarına saygılı, yaşadığı çevreye duyarlı, bilgiyi deneyimlerine göre yorumlayıp sosyal ve kültürel bağlam içinde oluşturan, kullanan ve düzenleyen (eleştirel düşünen, yaratıcı, doğru karar veren), sosyal katılım becerileri gelişmiş, sosyal bilimcilerin

bilimsel bilgiyi üretirken kullandıkları yöntemleri kazanmış, sosyal yaşamda etkin, üretken, haklarını ve sorumluluklarını bilen, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarını yetiştirmektedir (MEB, 2005).

2. 2. 5. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Temel İlkeler

1. “Etkili vatandaş yetiştirme
2. Kültürleme
3. Çocuğa görelilik
4. Bilgi temeli
5. Yöntem
6. Zaman (geçmiş, bugün, gelecek)
7. Alan ve ders boyutudur” (Tay, 2011, s. 7).

2. 2. 6. Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Genel Amaçları

1. Özgür bir birey olarak fiziksel, duygusal özelliklerinin; ilgi, istek ve yeteneklerinin farkına varır.
2. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olarak, vatanını ve milletini seven, haklarını bilen ve kullanan, sorumluluklarını yerine getiren, ulusal bilince sahip bir vatandaş olarak yetişir.
3. Atatürk İlke ve İnkılâplarının, Türkiye Cumhuriyetinin sosyal, kültürel ve ekonomik kalkınmasındaki yerini kavrar; lâik, demokratik, ulusal ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olur.
4. Hukuk kurallarının herkes için bağlayıcı olduğunu, tüm kişi ve kuruluşların yasalar önünde eşit olduğunu gerekçeleriyle bilir.

5. Türk kültürünü ve tarihini oluşturan temel öge ve süreçleri kavrayarak, millî bilincin oluşmasını sağlayan kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul eder.
6. Yaşadığı çevrenin ve dünyanın coğrafi özelliklerini tanıyarak, insanlar ile doğal çevre arasındaki etkileşimi açıklar.
7. Bilgiyi uygun ve çeşitli biçimlerde (harita, grafik, tablo, küre, diyagram, zaman şeridi vb.) kullanır, düzenler ve geliştirir.
8. Ekonominin temel kavramlarını anlayarak, kalkınmada ve uluslararası ekonomik ilişkilerde ulusal ekonominin yerini kavrar.
9. Meslekleri tanır, çalışmanın toplumsal yaşamdaki önemine ve her mesleğin gerekli olduğuna inanır.
10. Farklı dönem ve mekânlara ait tarihsel kanıtları sorgulayarak insanlar, nesnelere, olaylar ve olgular arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirler, değişim ve sürekliliği algılar.
11. Bilim ve teknolojinin gelişim sürecini ve toplumsal yaşam üzerindeki etkilerini kavrayarak bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanır.
12. Bilimsel düşünmeyi temel alarak bilgiye ulaşma, bilgiyi kullanma ve üretmede bilimsel ahlâkı gözetir.
13. Birey, toplum ve devlet arasındaki ilişkileri açıklarken, sosyal bilimlerin temel kavramlarından yararlanır.
14. Katılımın önemine inanır, kişisel ve toplumsal sorunların çözümü için kendine özgü görüşleri ileri sürer.

15. İnsan hakları, ulusal egemenlik, demokrasi, lâiklik, cumhuriyet kavramlarının tarihsel süreçleri ve günümüz Türkiye'si üzerindeki etkilerini kavrayarak yaşamını demokratik kurallara göre düzenler.
16. Farklı dönem ve mekânlardaki toplumlararası siyasal, sosyal, kültürel ve ekonomik etkileşimi analiz eder.
17. İnsanlığın bir parçası olduğu bilincini taşıyarak, ülkesini ve dünyayı ilgilendiren konulara duyarlılık gösterir (MEB, 2005).

2. 2. 7. Sosyal Bilgiler Dersi Programında Verilen Değerler

- Aile birliğine önem verme
- Adil olma
- Bağımsızlık
- Barış
- Özgürlük
- Bilimsellik
- Çalışkanlık
- Dayanışma
- Duyarlılık
- Dürüstlük
- Estetik
- Hoşgörü
- Misafirperverlik
- Sağlıklı olmaya önem verme

- Saygı
- Sevgi
- Sorumluluk
- Temizlik
- Vatanseverlik
- Yardımseverlik (MEB, 2005)

Tablo 2. 1. Altıncı Sınıf Ünitelerinde Doğrudan Verilecek Değerler

6. SINIF	
Üniteler	Doğrudan Verilecek Değer
1. Sosyal Bilgiler Öğreniyorum	Bilimsellik
2. Yeryüzünde Yaşam	Doğal çevreye duyarlılık
3. İpek Yolu'nda Türkler	Kültürel mirasa duyarlılık
4. Ülkemizin Kaynakları	Sorumluluk
5. Ülkemiz ve Dünya	Yardımseverlik
6. Demokrasinin Serüveni	Hak ve özgürlüklere saygı
7. Elektronik Yüzyıl	Çalışkanlık

(2005 MEB Sosyal Bilgiler Kılavuz Kitabı)

Tablo 2. 2. Yedinci Sınıf Ünitelerinde Doğrudan Verilecek Değerler

7. SINIF	
Üniteler	Doğrudan Verilecek Değer
1. İletişim ve İnsan İlişkileri	Farklılıklara saygı
2. Ülkemizde Nüfus	Vatanseverlik
3. Türk Tarihi'nde Yolculuk	Estetik
4. Ekonomi ve Sosyal Hayat	Dürüstlük
5. Zaman İçinde Bilim	Bilimsellik
6. Yaşayan Demokrasi	Adil olma
7. Ülkeler Arası Köprüler	Barış

(2005 MEB Sosyal Bilgiler Kılavuz Kitabı)

2. 2. 8. Sosyal Bilgiler Öğrenme Alanları

Öğrenme alanı, birbiri ile ilişkili beceri, tema, kavram ve değerlerin bir bütün olarak görülebildiği, öğrenmeyi organize eden yapıdır.

Sosyal Bilgiler dersi dokuz öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmıştır.

1. Birey ve Toplum
2. Kültür ve Miras
3. İnsanlar, Yerler ve Çevreler
4. Üretim, Dağıtım ve Tüketim
5. Zaman, Süreklilik ve Değişim
6. Bilim, Teknoloji ve Toplum
7. Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler
8. Güç, Yönetim ve Toplum

9. Küresel Bağlantılar (MEB, 2005)

2. 2. 9. Sosyal Bilgiler Öğretiminde Yaklaşımlar

Barr, Barth, Shermis (2013)'e göre Sosyal Bilgilerle ilgili belli başlı üç yaklaşım vardır. Bunlar; Vatandaşlık Aktarımı olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, Sosyal Bilimler olarak Sosyal Bilgiler öğretimi, Yansıtıcı Araştırma olarak Sosyal Bilgiler öğretimidir.

2. 2. 9. 1. Vatandaşlık Aktarımı Olarak Sosyal Bilgiler

“Sosyal bilgiler öğretimi ile ilgili en eski yaklaşımdır. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin temel amacı öğrencilere kültürel mirası aktararak, onların iyi bir vatandaş olmalarını sağlamaktır. Kültürel miras aktarılırken öğrencilere geçmişteki bilgiler ve olgular temel toplumsal kurumlar, değerler, inançlar kazandırılmaya çalışılır” (Erden, t. y., s. 7).

2. 2. 9. 2. Sosyal Bilim Olarak Sosyal Bilgiler

“Bu yaklaşıma göre, iyi vatandaş yetiştirmek için öğrencilere sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerdeki bilgi, beceri ve değerler kazandırılmalıdır. Bu yaklaşım genellikle konu alanı merkezli programlarda kullanılır” (Erden, t. y., s. 7).

2. 2. 9. 3. Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgiler

“Bu yaklaşıma göre sosyal bilgiler öğretiminin amacı, öğrencilerin bireysel ve toplumsal problemleri tanımlama, analiz etme ve karar verme süreçlerini geliştirmektir. Yansıtıcı inceleme, öğrencilerin bu becerilerini geliştirmesine yardımcı olur. Bu yaklaşımda sosyal bilgilerin belli bir kapsamı yoktur. Çağdaş sorunlar çalışmanın temelini oluşturur” (Erden, t. y., s. 7).

Tablo 2. 3.Üç Sosyal Bilimler Yaklaşımı

	Vatandaşlık Bilgisini Aktarma	Sosyal Bilimler	Yansıtıcı İnceleme
Amaç	Vatandaşlık en iyi, doğru değerlerin öğretilmesi ile geliştirilir	Vatandaşlık en iyi sosyal bilimlerle ilgili kavram, süreç ve problemin öğretilmesi ile gerçekleştirilir.	Vatandaşlık en iyi, araştırma süreci ile geliştirilir.
Yöntem	Aktarma: Kavram ve değerler, kitaplar, soru-cevap, anlatım ve yapılandırılmış problem çözme araştırmaları ile aktarılır.	Buluş yoluyla öğrenme: öğrenciler her disipline uygun yöntemleri kullanarak bilgiyi keşfederler.	Yansıtıcı araştırma: karar verme yansıtıcı araştırma ile gerçekleşir.
Kapsam	Kapsam bir otorite tarafından seçilir. Öğretmen tarafından yorumlanır.	Sosyal bilimlerle ilgili disiplinlerin temel kavramları, problemleri ve süreçleri kapsamı oluşturur.	Öğrencilerin kendi problemleri ve toplumsal problemler kapsamı oluşturur. Problemler öğrenciler tarafından seçilebilir.

Kaynak: Üç Sosyal Bilimler Yaklaşımı (Akt. Erden, t. y., s. 8)

2. 3. Ders Kitabı

2. 3. 1. Kitap ve Ders Kitabının Tanımları

“Kitap, genel anlamda, yazılmış veya basılmış yaprakların biraraya getirilmesiyle oluşturulmuş bir yapıttır” (Alkan, 1979, s. 244). “Ders kitabı, ders konularına ait bilgileri, öğrencilerin kendi kendilerine okuyarak, sıralı ve doğru bir şekilde öğrenmeleri için kullanılmak üzere öğretim programlarına uygun bir şekilde ve özel bir maksat ile hazırlanmış yazılı bir metindir” (Şahin, 2004, s. 365).

2. 3. 2. Ders Kitabının Öğretmene Sağladığı Yararlar

- “Öğretmen kitap sayesinde çeşitli okullarda ve çok olan ders yükünde gücünü iyi kullanır.
- Ders kitabı içeriği birçok ödev konuları ile öğretmeni birçok araştırmadan kurtarır.
- Öğretmenlerin çalışmalarını planlamada ders kitabı önemli bir işlev görür” (Duman ve Çakmak, 2011, s. 28-29).

2. 3. 3. Ders Kitabının Öğrenciye Sağladığı Yararlar

- “Ders kitabı, öğretmenin sözlü dersini tamamlar.
- Ders kitabı, sözlü öğretimin boşluklarını, eksikliklerini giderir ve bunun sonucu olarak konular ve bilgiler arasındaki bağlantısızlıkları ortadan kaldırır.
- Öğrenilen bilgileri tekrar gözden geçirmeyi mümkün kılar.
- Ders kitabından çalışırken öğrenci, daha aktif düşünen ve sorumluluk hisseden bir yapı içinde olur.
- Öğrenciyi farklı soru tipleri, sorularla ilgili farklı çözüm yolları ve konu anlatımında ileriye sürülen farklı yaklaşımlarla yüz yüze getirir.
- Öğretimi sıkıcılıktan kurtarır, ilginin devamını sağlar.
- Ders kitabı öğrencinin derse önceden hazırlanmasını sağlar” (Duman ve Çakmak, 2011, s. 29).

2. 3. 4. Ders Kitabında Geçen Kavramlar

2. 3. 4. 1. Yıllık Plan

“Bir öğretim yılı içinde yapılması tasarlanan tüm öğretim etkinliklerinin bulunduğu genel bir taslaktır” (Sönmez, 2008, s. 314).

2. 3. 4. 2. Ünite Planı

“Yıllık planda ana hatlarıyla yazılan ünitelerin ayrıntılı bir şekilde ifade edildiği plandır. Ünite planında yer alan bölümlerle aynıdır” (Sönmez, 2008, s. 315). “Belli amaçlarına ulaşmada öğrencilere bilgi, beceri, davranış ve alışkanlıklar kazandırmak için birbiri ile ilgili yapılan etkinliklerdir” (Kemertaş, 2003, s. 68).

2. 3. 4. 3. Konu

“Bir yılda yapılacak toplam ders saati dikkate alınarak, konuların zorluk ve ünite içindeki ağırlık derecesine göre her hafta hangi konunun işleneceğinin yazıldığı bölümdür. Bu bölümde yalnızca konuların isimleri yazılır” (Sönmez, 2008, s. 314-315).

2. 3. 4. 4. Kazanım

Öğrenme süreci içerisinde, planlanmış ve düzenlenmiş yaşantılar sayesinde öğrencide görülmesi beklenen bilgi, beceri ve tutumlardır (MEB, 2004).

BÖLÜM III

III. Yöntem

3. 1. Araştırmanın Modeli

Bu araştırmada var olan durumu açıklamaya yönelik betimsel karakterli tarama modeli kullanılmıştır (Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2012). Bu bağlamda araştırmada Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ders kitabı olarak onaylanmış ve 2015-2016 eğitim öğretim yılında kullanılması uygun görülen 5, 6 ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitapları incelenmiştir. Verilerin analizinde belgesel tarama yöntemi temel alınmıştır (Karasar, 2009). Ortaokul Sosyal Bilgiler 5, 6 ve 7. sınıf ders kitaplarındaki anayasa içeriğinin içerik düzenleme ilkelerine uygunluk düzeyinin incelendiği bu araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman analizine uygun olarak tasarlanmıştır.

3. 2. Araştırmanın Materyali

Araştırmanın materyalini 2015-2016 Eğitim ve Öğretim yılında Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda okutulan Evren Yayınları'na ait Ortaokul 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, Yakınçağ Yayınları'na ait 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı ve Tuna Yayınları'na ait 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı oluşturmaktadır.

3. 3. Veri Toplama Aracı

Araştırmanın verilerini derlemek amacıyla üç farklı sosyal bilgiler ders kitabı seçilmiştir. Belirlenen ders kitapları Çelebi (2010) tarafından geliştirilen ve kendi tezinde kullandığı “Nitel Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Temalar” adlı ölçüt kullanılarak taranmıştır. Bu ölçme aracı, geliştiren bilim insanından gerekli izinler

alındıktan sonra uzman görüşleri doğrultusunda bu tezde de kullanılmasına karar verilmiştir.

3. 4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri “Nitel Araştırmada Ölçüt Olarak Kullanılan Temalar” ölçütü temel alınarak incelenen 3 farklı sosyal bilgiler ders kitabından toplanmıştır.

3. 5. Verilerin Analizi

Doküman özelliğine sahip materyaller sosyal araştırmalarda zengin bir veri kaynağı sağlama potansiyeline sahip olduğundan (Punch, 2005), araştırmanın amaçlarına uygun bir şekilde ders kitapları üzerinde betimsel analiz yapılmıştır. Betimsel analiz, verilerin önceden belirlenen temalar esas alınarak incelenmesini öngörür (Yıldırım ve Şimşek, 2011). Doküman analizi vasıtasıyla elde edilen veriler araştırmanın problem cümlesi ve alt problemleri de dikkate alınarak betimsel analiz yoluyla çözümlenmiştir.

BÖLÜM IV

IV. Bulgular

4. 1. Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Tablo 4. 1. Anayasa İçeriğinin Geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar

Ünite	Konu	Kazanım
2. Ünite: Adım Adım Türkiye	Atatürk İlke ve İnkıpları	5. Atatürk inkıplarıyla ilkelerini ilişkilendirir.
7. Ünite: Bir Ülke Bir Bayrak	Toplumsal Yaşam ve Yasalar	1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.
7. Ünite: Bir Ülke Bir Bayrak	Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri	2. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.
7. Ünite: Bir Ülke Bir Bayrak	Merkezî Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri	3. Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.
7. Ünite: Bir Ülke Bir Bayrak	Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik	4. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.
7. Ünite: Bir Ülke Bir Bayrak	Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembolleri	5. Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.

4. 1. 1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?

2. Ünite de geçen “Atatürk inkıplarıyla ilkelerini ilişkilendirir.” kazanımı içerikle uyumludur. Çünkü 1982 Anayasa’sında geçen Atatürk’ün temel ilkeleri olan; Cumhuriyetçilik, Laiklik, Halkçılık, İnkılapçılık, Milliyetçilik ve Devletçilik detaylı şekilde bahsedilip ve Atatürk ilkeleri anayasa üzerinde açıklanmaktadır.

7. Ünite de geçen “Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.” kazanımında bütün yazılı hukuk kurallarından bahsedilmektedir. Türkiye Cumhuriyeti’nde kullanılan anayasalar olan; 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasalarının adlarından bahsedilip, 1982 Anayasası’ndaki ilk dört değiştirilemez

maddelerinden ilk üç maddesi hakkında geniş bilgiler verilmektedir. Buradaki kazanım içerikle uyumludur.

“Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.” Yönetim yapısıyla ilgili bilgiler verilip anayasanın 126. maddesi yazılarak il ve ilçelerin hangi gerekçeler sebebiyle kurulduğu iller ve ilçelerin yönetim kademelerine nasıl ayrıldığından bahsetmektedir. Merkeze bağlı yönetim birimleri olan valilik ve kaymakamlığın anayasadaki yazılı olan görevleri hakkında bilgiler verilip atamalarının nasıl yapıldığı hangi makam tarafından görevlendirildiğiyle ilgili bilgiler verilmektedir. İçerikle de uyumludur.

“Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir.” Yürütmede sorumlu kanat olan başbakanlık, bakanlıkların temel görevleri ve yetkileriyle ilgili bilgiler vermektedir. Fakat yürütmede sorumsuz kanat olan Cumhurbaşkanı ve merkezi yürütmeye yardımcı kuruluşlar olan; Danıştay, Sayıştay, Devlet Planlama Teşkilatı ve Millî Güvenlik Kurulu hakkında bilgiler vermemektedir. Bu da kazanımda geçen merkezi yönetim birimlerinin ders kitabında eksik aktarılmasına neden olmaktadır. Ayrıca burada güncel olmayan bilgiler de bulunmaktadır. Devlet Planlama Teşkilatı, 8 Haziran 2011 tarihli ve 27958 sayılı Resmi Gazete- Mükerrer,KHK/641 sayılı, Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameyle kaldırılıp Kalkınma Bakanlığına bağlanmıştır.

“Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar.” Yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarının nasıl ve kimlerden oluştuğu görevleri hakkında bilgiler verilmiştir. Seçimler yoluyla TBMM’ne giren temsilciler ile ulusal egemenliğin nasıl oluştuğunu, yürütme ve yasamayı temsilciler yoluyla ilişki kurması amaçlanmıştır. Bu da kazanımla uyumlu olduğunu göstermektedir.

“Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.” Anayasada geçen devletin bağımsızlık sembolleriyle ilgili bilgiler verilmektedir. Bayrak, başkent, yönetim biçimi ve dili belirtilmektedir. Bunların değiştirilemeyeceği yazmaktadır. Bu bilgiler öğrencilere vatan, millet ve devlet sevgisi aşılamaktadır. Fakat bu kazanımla uyumlu olmayan iki paragrafa da yer verilmiştir. Ders kitabının 147. sayfasında “156. sayfadaki dünya haritasında da görüldüğü gibi Türkiye, Asya ve Avrupa kıtalarının birleştiği ve uygarlıkların kesiştiği bir yerdedir. Türkiye’nin çevresinde bulunan Akdeniz ve Karadeniz’i birbirine bağlayan Boğazlar, Türkiye’nin egemenliği altındadır. Türkiye, Asya ve Avrupa kıtaları arasında bir köprü oluşturur. Karadeniz’e komşu olan ülkeler diğer denizlere ulaşmak için Türkiye’de bulunan boğazlardan geçerler.

Türkiye’nin güneyinde ve doğusunda bulunan ülkeler zengin petrol kaynaklarına sahiptir. Komşu ülkelerde çıkartılan petrol, Türkiye üzerinden dünyanın farklı ülkelerine ulaştırılır. Ülkemizde zengin maden yatakları bulunmaktadır. Bunun yanı sıra ülkemiz, tarım alanında da önemli faaliyetlerde bulunur. Türkiye, genç ve dinamik nüfusuyla bölgede güçlü bir devlettir. Türkiye, sahip olduğu bu zenginliklerle hızlı kalkınma ve modernleşme isteği içerisinde. Bazı komşu devletler, büyük bir ekonomik güce ve genç nüfusa sahip olan Türkiye’yi kendileri için tehlike olarak görmektedirler. Topraklarını genişletmek ve denizlerde etkili olmak istedikleri için Türkiye’yi zayıflatmaya çalışmaktadırlar” (Karabıyık, 2015a, s. 147). Bu iki paragrafta coğrafyanın alt dalları olan siyasi coğrafya, jeopolitik, sosyo-ekonomik yapıdan bahsetmektedir. Bu bilgiler kazanımla uyumlu görülmemektedir.

Altı kazanımdan dördü uyumludur. Biri eksik diğeri de kazanımla alakasız bilgiler vermektedir. Ayrıca güncel olmayan bilgiler kullanılmıştır.

4. 1. 2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?

Diğer kitaplarda anayasa içeriği açık olarak geçmemektedir. Fakat anayasanın içeriği olan kazanım ve konular sadece Türkçe ders kitabında geçmektedir. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki bir ünite üç konu ve üç kazanım 5. Sınıf Türkçe ders kitabının dört ünite ve dört konusuyla uyumludur. Bunlar:

- “Bir Ülke, Bir Bayrak ünitesi “5. Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir” kazanımıyla ilişki kurarak millî şairimizin kim olduğu, mezarının nerede olduğu sorularak İstiklal Marşı’mız ve şairi hakkında konuşması sağlanır” (Aldı, Kaçalın, Günyüz, Özkan, Karataş ve Uncu, 2015, s. 86). Burada geçen kazanımda anayasamızda geçen İstiklal Marşı’nın nasıl ortaya çıktığına vurgu yapılarak marşımızı yazan şairin hayatı hakkında bilgiler edinmemizi araştırmaya yönelmektedir.
- “Bir Ülke, Bir Bayrak ünitesi “1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder.” kazanımıyla ilişki kurarak Soyadı Kanunu’nun toplumsal hayat üzerindeki etkilerinden bahsetmelerini isteyiniz” (Aldı vd., 2015, s. 112). Türkçe ders kitabının üçüncü ünite "Sağlık ve Çevre", "Kedilere Ad Koymak" konusunda geçmektedir. Anayasada geçen Atatürk'ün Halkçılık ilkesiyle ilişkilidir. Bu ilkede herkes kanun önünde eşit olacak bir grubun diğer gruba üstün olamayacaktır. Toplumda ayrıcalık belirten adlar ve lakaplar kullanılmayacaktır.
- “Bir Ülke, Bir Bayrak ünitesi “5. Ulusal Egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir.” kazanımıyla ilişki kurmak üzere “*Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerimiz nelerdir?*” konusunda tartışma başlatınız” (Aldıvd, 2015, s. 148). Türkçe ders kitabının dördüncü ünitesi "Değerlerimiz, Bu Vatan Kimin" konusunda geçmektedir. Ünite ve konularda

anayasanın değiştirilemez maddelerinin bulunduğu alanlar işlenmektedir.

Devletin temel sembolleriyle bağlantı kurulmuştur.

- Bir Bayrak Bir Ülke ünitesi “2. Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir.” kazanımıyla öğrencilerinize aşağıdaki soruları sorunuz:

1. *Oturduğunuz yer nasıl bir yerdir? Şehir, köy, kasaba...*

2. *Köyleri veya mahalleleri kim yönetir?*

3. *Mahallenizin ya da köyünüzün muhtarının adını biliyor musunuz?*

4. *İlçeleri kim yönetir?*

5. *İlçenizin kaymakamının adını biliyor musunuz?*

6. *İlleri kim yönetir?*

7. *İlinizin valisinin adını biliyor musunuz?” (Aldı vd., 2015, s. 227).*

Türkçe ders kitabının yedinci ünitesi “Kurumlar ve Sosyal Örgütler”, “Bando Takımı” konusunda işlenmiştir. İlçenin yönetim yapısıyla ilişki kurularak ilçede hiyerarşik konumda bulunan kaymakam ve personel hakkında bilgiler verilmiştir. Yukarıdaki sorular anayasa maddelerinde geçen konularla uyumludur.

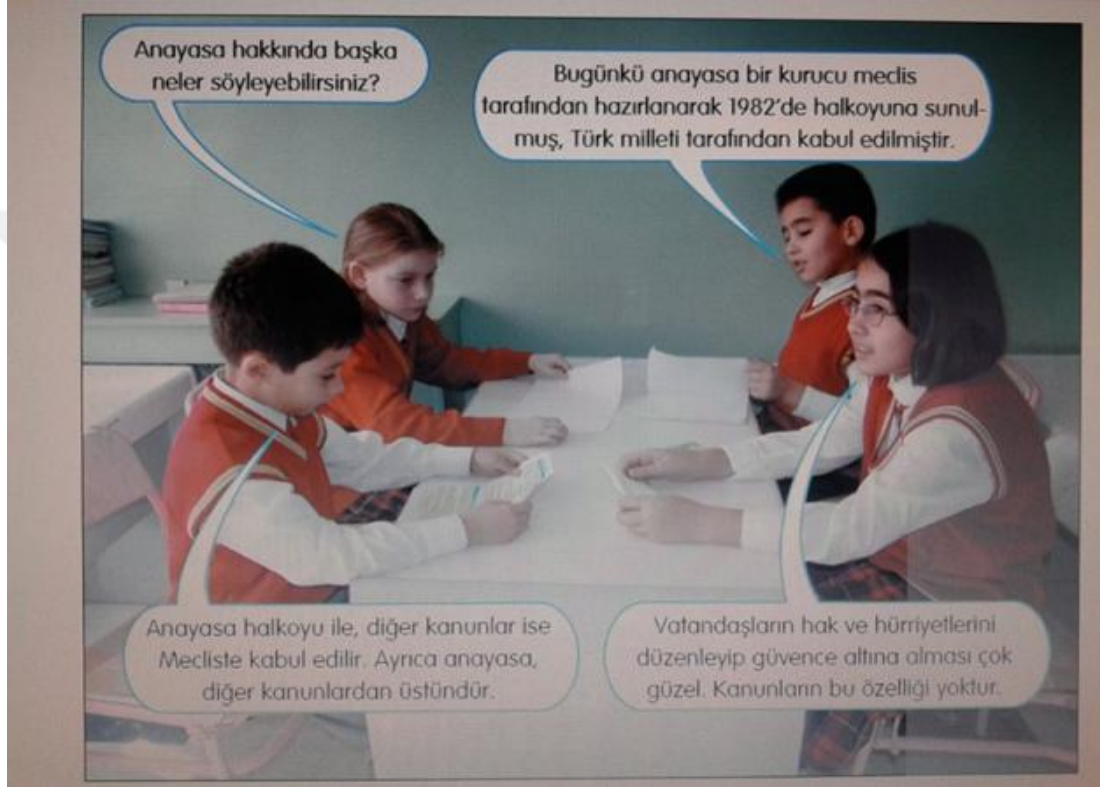
4. 1. 3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre;

a) Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?

II. Ünite “Adım Adım Türkiye”, “Atatürk İlke ve İnkılapları” konusunda anayasa içeriği bu konuda doğrudan anlatılmamıştır. Hikayeleştirilerek ya da diyaloglar kurularak öğrenci ve öğretmen konuşması şeklinde işlenmiştir. Ders kitabında soru cevap yöntemi uygulanmıştır. Atatürk’ün cumhuriyetçilik ilkesi açıklanırken

anayasanın değiştirilemez maddesi olarak geçmektedir. Bu ünite de anayasa maddelerini somutlaştıracı bir örneğe yer verilmemiştir.

“Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinin “Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda anayasa konusu somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Öğrencinin kendi yaşadığı olaylar yoluyla anayasa konusu açıklanmaya çalışılmıştır.

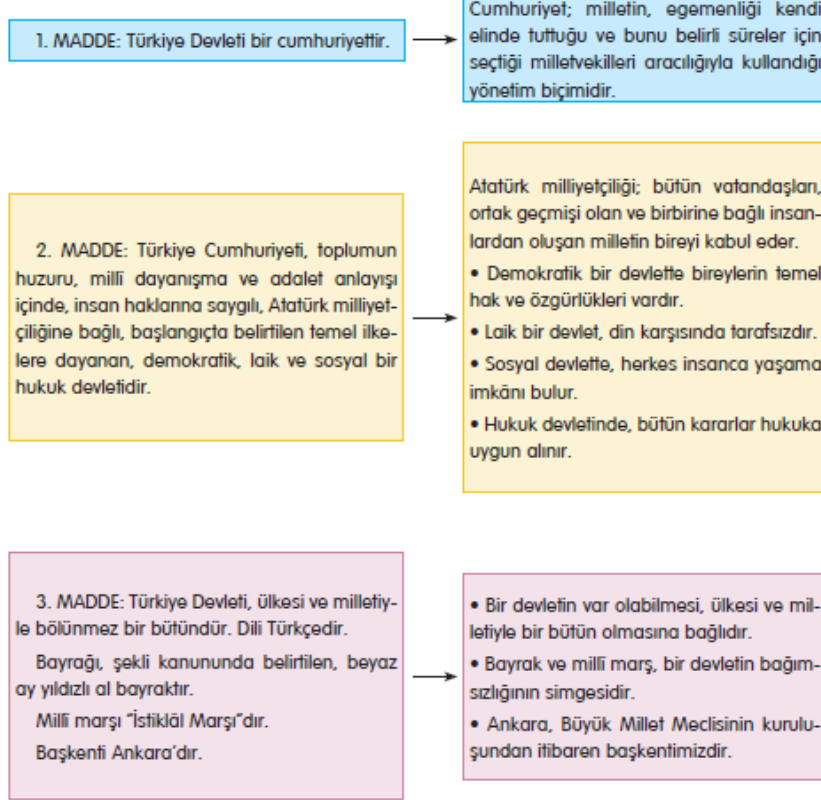

Resim 4. 1. Anayasa Hakkında Konuşan Öğrenciler Fotoğrafi

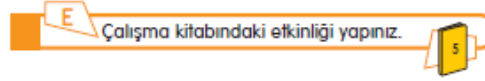
Diyaloglar ve resim kullanılarak anayasa somutlaştırmak istenmiştir. Fakat ders kitabında yer alan resim somutlaştırma açısından uygun değildi. Karikatür şeklinde öğrenci diyalogları ve şemalar kullanılmıştır. Fakat bunlar somutlaştırma için yeterli değildir.

7 Kasım 1982'de halk oylaması ile kabul edilen Anayasa'nın ilk üç maddesi kesinlikle değiştirilemez.

T.C. Anayasası 1982.

Gözden Geçirme

1. Toplumsal yaşamı düzenleyen yasalara bir an için olmadığını düşündüğünüzde ortaya çıkabilecek bir durumla ilgili gazete haberi yazınız.
2. Trafik kurallarının olması, toplumsal açıdan neden önemlidir?

Resim 4. 2. 1982 Anayasası'nın Değiştirilemez Maddelerinin Şeması

Şemalar uygun örneklerle açıklansaydı daha iyi somutlaştırılabilirdi.

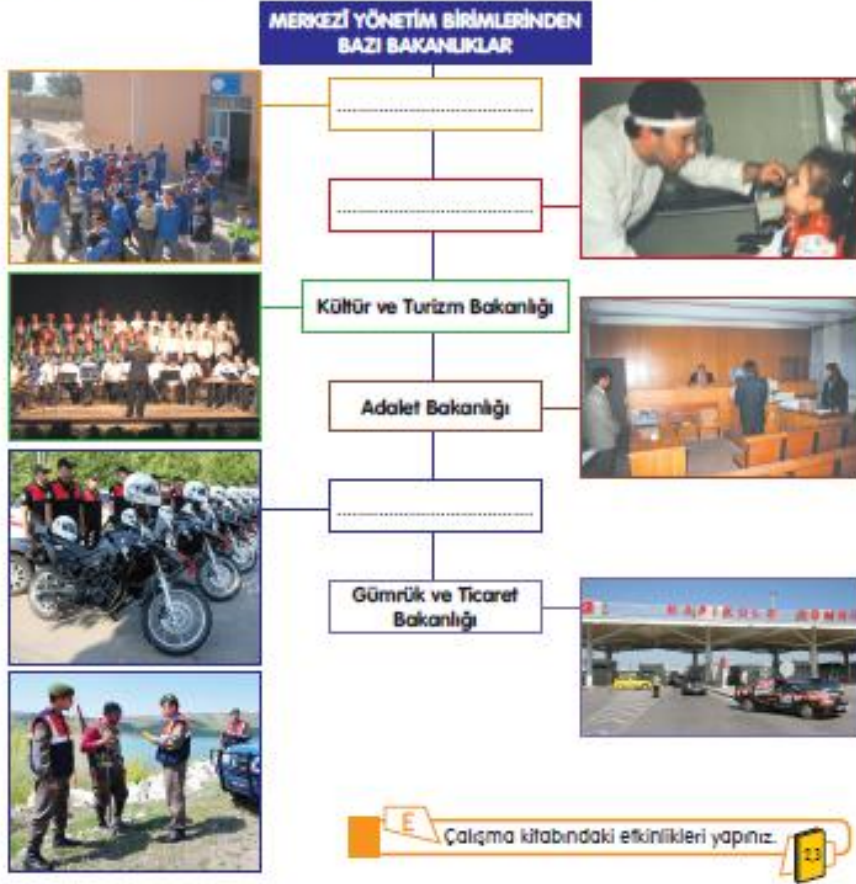
Öğretmen kılavuz kitabında somutlaştırmaya yönelik öğretmenlere öneriler sunulmuştur. Bu öneriler:

Öğrencilerinizden ders kitabının 132. sayfasını okuduktan sonra hukuk kurallarının, toplumsal yaşamı düzenleyen ve kolaylaştıran değerler sistemi olduğunu açıklayarak günlük yaşamlarından örneklerle kanıtlamalarını söyleyiniz (Karabıyık, 2015b, s. 181). Öğrencilerinize, sınıfın düzenini sağlayacak ve birlikte yaşamı kolaylaştıracak, arkadaşlarının hak ve özgürlüklerini kısıtlamayacak, herkes için geçerli olan kurallar bulmalarını söyleyiniz. Bir tanesini, yasa tebliği hâline getirmelerini isteyiniz (Karabıyık, 2015b, s. 182). Öğrencilerinizden sınıfa getirilen gazete haberlerini inceledikten sonra sınıfa getirdikleri ve içinde “anayasa”, “yasa”, “kanun” sözcüklerinin geçtiği yazıları arkadaşlarıyla paylaşmalarını isteyiniz. (Karabıyık, 2015b, s. 182) Burada öğrencilerin kendi hayatlarından günlük gazete ve süreli dergilerden araştırma yaparak somutlaştırmaları istenmiştir.

7. Ünitenin “Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda resim ve şema vardır. İl ve ilçe yönetiminde drama uygulanarak hem anayasa maddelerinin işlerliğini öğreniyor hem de il ve ilçe yönetimi faaliyetleri hakkında ilk elden bilgi alıyor. "Dale yaşantı konisinde olduğu gibi çok sayıda duyu organı işin içine katılarak hem unutmayı azaltıyor hem de yaşantı olduğu için hatırlama düzeyi daha yüksek oluyor" (Çilenti, 1984). Bu da anayasa gibi soyut konuların somutlaştırılarak daha kolay öğrenilmesini sağlıyor. “Merkezi Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda başbakan ve bakanlıkların resimleri kullanılarak öğrencilere görsel şema oluşturulmuştur. Resimlere bakarak öğrencilerin hangi bakanlıktan bahsedildiğini kendilerinin bularak yazmaları istenmiştir.

Aşağıdaki şemayı inceleyiniz. Resimleri dikkate alarak noktalı yerleri doldurunuz.

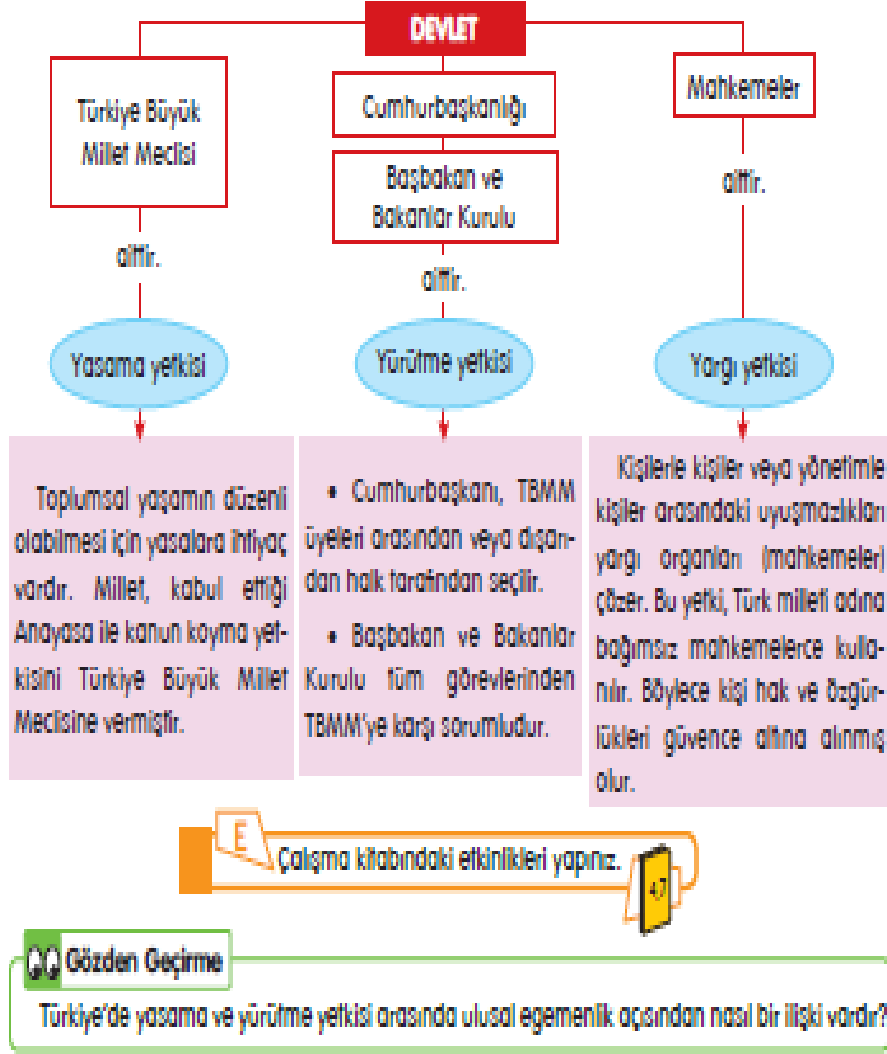

141

Resim 4. 3. Merkezi Yönetim Birimlerindeki Bazı Bakanlıklarla İlişkili Fotoğrafları

“Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda şema kullanılarak anayasanın yasama, yürütme ve yargı kollarının açıklanması somutlaştırılmıştır.

■ Aşağıdaki şemayı inceleyiniz ve demokratik yönetim birimleriyle milli egemenliği ilişkilendiriniz.

145

Resim 4. 4.Kuvvet Organları Açıklamalı Şeması

“Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembolleri” konusunda somutlaştırma yapılmamıştır. Devletin sembolleri işlenirken sadece kitabi bilgilere yer verilmiştir. Ünitelere bakıldığında genel olarak anayasa konularının somutlaştırılmaya çalışıldığı görülmektedir. Gerekli şema ve resimler kullanılmıştır. Ders kitabında uygulanması için drama yönteminin nasıl uygulanacağı hakkında bilgi verilmiştir. Ancak 1982

Anayasa kitapçığının kendisi ya da eskiden kullandığımız 1921, 1924, 1961 anayasa kitapçıklarının resimleri konulsaydı zihinde kalması daha kolay olabilirdi.

b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?

Sosyal Bilgiler 4. sınıf ders kitabı incelendiğinde anayasayla ilgili VII. ünite olan “İnsanlar ve Yönetim ”de bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulduğu görülmektedir. Sosyal Bilgiler 4 Öğretmen Kılavuz Kitabı'nda “Yaşadığı yerin yerel yönetim birimlerini tanıır” (Birbiçer, 2015, s. 168) kazanımı 5. sınıf Sosyal Bilgiler kılavuz kitabının kazanımının “Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir” (Karabıyık, 2015b, s. 180) öncüsüdür. Yerel yönetim ve merkeze bağlı yönetimlerin adlarından bahsederek valinin nasıl seçilip atandığı görevlerinin neler olduğu kimlerin temsilcisi olduğuna dair bilgiler verilerek 5. sınıftaki kazanımlara öncüllük oluşturmaktadır. Aynı şekilde belediyeden de bahsederek belediye yönetiminin nasıl seçildiği ve ne gibi görevleri olduğundan bahsedilmektedir. Anayasada yer alan yerel yönetimlerle ilgili içerikleri resim ve şekillerle açıklanmaktadır.

“Büyük Millet Meclisi açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir” (Birbiçer, 2015, s. 180) 4. sınıf Sosyal Bilgiler kazanımı, “4. Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar. 5. Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir” (Karabıyık, 2015b, s. 178) 5. sınıf Sosyal Bilgiler kılavuz kitabının öncülüdür. Çünkü TBMM'nin açılıp yurttan nasıl kutlandığından bahsederek Atatürk'ün getirdiği yenilikler, Atatürk'ün anayasayı yayınlatıp yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarını belirlemesini açıklamıştır. Ülkenin ulusal değerlerini açıklayıp bahsetmesi ileriki sınıflar için öncül olmuştur. Sosyal Bilgiler ders kitaplarında anayasa içeriği bilinenden bilinmeyene doğru işlenmiştir.

4. sınıfta okutulan İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi dersinde, anayasa içeriklerinin bulunduğu “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinin konularıyla uyuşan içerikler vardır. Mesela 22. ve 23. sayfalarında haklarımız olan kişinin hakları ve ödevleri, sosyal ve ekonomik haklar ödevler, siyasi haklar ve ödevler hakkında bilgiler verilmektedir. Sayfa 197 ve 198’de devlet ve devletin görevlerinden bahsedilmektedir. Bu anayasa içeriklerden kısa ve genel olarak bahsedilmektedir. Sosyal Bilgiler 5 kitabına baktığımızda bu anayasa içeriklerin biraz daha detaylı olduğu görülmektedir.

c) Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?

"Adım Adım Türkiye" ünitesindeki "Atatürk inkılaplarıyla ilkelerini ilişkilendirir" kazanımında yakından uzağa ilkesine uyulmamıştır. Anayasa içeriğinde geçen Atatürk ilkeleri yakın çevresinden değil uzaktan ve soyut bilgi verilmiştir. Burada dedesiyle torun arasındaki diyalogda Atatürk devrimleri anlatılırken konular çocuğun yakın çevresinden seçilmeyip genel olarak bahsedilmiştir.

"Bir Ülke Bir Bayrak" ünitesinin “Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder” kazanımında yakından uzağa ilkesine uyulmuştur. Konunun giriş kısmında Sosyal Bilgiler ders kitabınının 132. sayfasında öğrencilere oyun kuralları üzerinde anayasa içeriği açıklanmaya çalışılmıştır. Yine Sosyal Bilgiler ders kitabınının 132. sayfasında “Sizce temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmazsa ne olur? Bu durumu günlük yaşamdan örnekler vererek açıklayınız?” ve “Sınıfın düzenini sağlayacak ve birlikte yaşamı kolaylaştıracak, arkadaşlarının hak ve özgürlüklerini kısıtlamayacak, herkes için geçerli olan bir kural bulunuz ”gibi soru ve etkinliklerle öğrencilerin yakın çevresinde yaşadığı, öğrendiği olay ve olguları kullanabilmektedir. Bu kazanımda yakından uzağa ilkesine uyulmuştur.

7. ünitenin bir kazanımı olan “Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir” kazanımında yaşadığı yerdeki ilin, ilçenin adlarını ve valisini, kaymakamının isim ve görevlerini öğrenerek kendi yaşadıkları bölge hakkında fikir sahibi olurlar. Anayasanın 126. maddesinde kendi yaşadığı bölgenin yönetimini nasıl etkilediğini öğrenmektedir.

“Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinin 1. ve 2. kazanımı yakından uzağa ilkesine göre verilmiştir. 3. 4. 5. kazanımları yakın çevresinden verilmemiş, düz bir kitabi bilgi şeklinde verilmiştir.

d) Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?

“Atatürk inkılaplarıyla ilkelerini ilişkilendirir” kazanımında anayasa içeriğinde soyutlama yapılmamıştır. Çünkü anayasanın ne olduğu hakkında tanım ve açıklamaya yer verilmemiştir. Sadece Anayasa ifadeleri geçmiştir. Fakat anayasanın içindeki Atatürk ilkeleri ve anayasa maddesindeki yönetim şekline tanımlama yapılmıştır. Bu tanımlama şöyledir:

- Yönetim şekli tanımlaması, “Cumhuriyet, bir devlet ve yönetim şekli olarak Anayasa'nın birinci maddesinde yer almıştır. Bu maddenin değiştirilemeyeceği Anayasa'da belirtilmiştir” (Karabıyık, 2015a, s. 44). İkinci tanımlama “cumhuriyet yönetimi, demokrasiyi geliştiren bir sistemdir. Bu sistemde seçimlerle halkın yönetime tümüyle katılımı sağlanır. Ayrıca kişi hak ve özgürlükleri Anayasa'da güvence altına alınır. Bunlar, cumhuriyetçilik ilkesinin ulusumuza sağladığı yararlardır” (Karabıyık, 2015a, s. 44).
- “Milliyetçilik ilkesinin tanımı Türk milletini sevmek ve onu yüceltmeye çalışmaktır” (Karabıyık, 2015a, s. 44).

Atatürk ilkeleri kısmında ilk önce tanım verilmiş, sonra açıklama yapılmıştır. Bu kazanımda tümden gelim uygulanmıştır.

“Yaşadığı yerdeki merkeze bağlı yönetim birimleri ile bu birimlerin temel görevlerini ilişkilendirir” kazanımında tümevarım yöntemi uygulanmıştır. Önce Türkiye Cumhuriyeti'nin kullandığı 1921 anayasasından kısaca bahsedilmiş ardından diğer kullanılan anayasalar 1924, 1961 ve 1982 anayasalarının adlarından kısaca bahsedilmiştir. 1982 anayasasında ders kitabının 134. sayfasında resim kullanılarak anayasanın nasıl kabul edildiği resim ile gösterilmiş ancak eksik tanım yapılmıştır.

Sayfa 135'te kullanılan tabloda değiştirilemeyen ilk üç madde Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'ndan aynen alınarak yazılmıştır. Bu kazanımda soyutlama vardır.

“Merkezî yönetim birimlerini tanıyarak bu birimleri temel görevleriyle ilişkilendirir” kazanımında 1982 Anayasa maddesi olan 126. maddesinin tanımı yapılmıştır.

Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri

Aşağıda verilen metni okuyarak metinle ilgili 5N 1K çalışması yapınız.

Kavram
yönetim

GİRİŞ

Artık, okula gitmek daha kolay...

İlçemizde engelli çocuklara eğitim veren okul, ilçeye çok uzakta bulunmaktaydı. Bu nedenle veliler çocuklarını okula göndermekte güçlük çekiyorlardı. Veliler, ilçe kaymakamına söz konusu durumla ilgili şikâyet ve dileklerini bildirdiler. Bunun üzerine ilçe kaymakamı gerekli çalışmaları başlattı.

Kaymakam, ilçe merkezindeki Mesleki Eğitim Merkezinin boş olan iki katının okul için uygun hâle getirilmesini sağladı. Çalışmalar tamamlanınca okul buraya taşınarak çocukların okula ulaşabilmeleri kolaylaştırıldı.

Ben, Silifke'de oturuyorum. Merkeze bağlı yönetim birimleri ile ilgili araştırmaya yaparken şunları öğrendim:

Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde yönetim yapısı yasalarla belirlenmiştir. Anayasa'da; 126. MADDE: "Türkiye, merkezi idare kuruluşu bakımından coğrafya durumuna, ekonomik şartlara ve kamu hizmetlerinin gereklerine göre illere, iller de diğer kademeli bölümlere ayrılır... Kamu hizmetlerinin görülmesinde verim ve uyum sağlamak amacıyla, birden çok ili içine alan merkezi idare teşkilatı kurulabilir..."

T.C. Anayasası 1982.

▲ Silifke ilçesi, hangi ilimize bağlıdır?

- Sizin yaşadığınız veya bağlı bulunduğunuz ilin adı nedir?
- İlinize bağlı olan ilçeler hangileridir? Araştırınız.

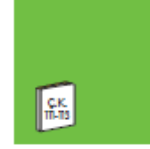
Resim 4. 5. Anayasanın 126. Maddesinin Metni ve Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Açıklamalı Şeması

Resim 5'te görüldüğü gibi anayasanın 126. maddesinde merkezi yönetime bağlı il ve ilçenin tanımını yapılmaktadır. Bu da gösteriyor ki bu kazanımda soyutlama yapılmıştır.

“Demokratik yönetim birimlerindeki yetki ile ulusal egemenlik arasındaki ilişkiyi açıklar” kazanımında tümünden gelim uygulanmıştır. Başbakanlık ve diğer bakanlıkların görevleriyle ilgili bilgi verilmiştir. Gazeteden örnek olaylar işlenmiştir. Sonrasında ise tablo halinde gerekli tanımlamalar yapılmıştır. Yani yardımcı fikirler konunun başında verilmiştir. Konunun sonundaysa tablo halinde ana fikir verilmiştir. Aşağıda görüldüğü gibi.

Üzerinde yaşadığım toprak parçası vatanımdır. Bu vatan üzerinde yaşanan ortak geçmiş ve kültür mirasına sahip olduğumuz için Türk milleti olarak anılıyoruz. Biz, Türk milleti olarak üzerinde yaşadığımız vatanımızda millî birlik ve beraberlik içinde bağımsız yaşamayı hedefledik.

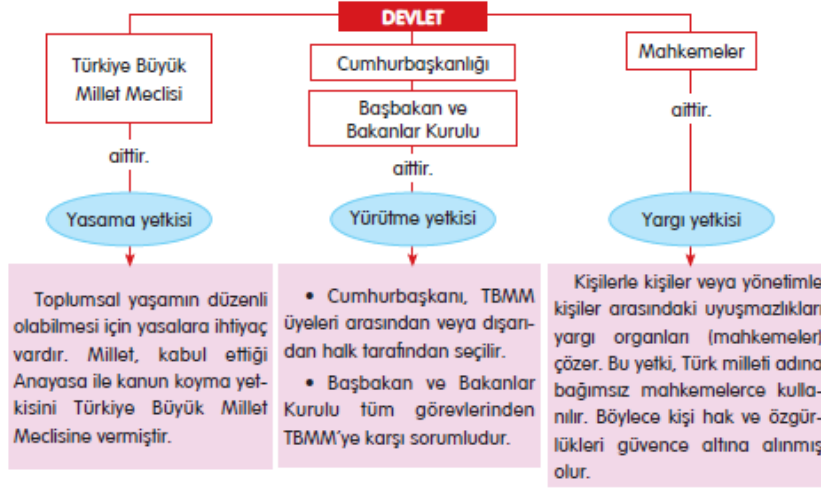
23 Nisan 1920'de Büyük Millet Meclisi açıldıktan sonra egemenliğin sahibi Türk milleti olmuştur. Atatürk, "Özgürlüğün de eşitliğin de adaletin de dayanağı millî egemenliktir." demiştir.

Anayasa'ya göre "Egemenlik kayıtsız şartsız millettir." Millet, egemenliğini yetkili organlar kanalıyla Anayasa'nın gösterdiği biçimde kullanır.

E Çalışma kitabındaki etkinlikleri yapınız.

■ Aşağıdaki şemayı inceleyiniz ve demokratik yönetim birimleriyle millî egemenliği ilişkilendiriniz.

E Çalışma kitabındaki etkinlikleri yapınız.

Gözden Geçirme

Türkiye'de yasama ve yürütme yetkisi arasında ulusal egemenlik açısından nasıl bir ilişki vardır?

Resim 4. 6. Kuvvet Organları Açıklamalı Şeması

“Ulusal egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir” kazanımında tümünden gelim uygulanmıştır. Anayasada geçen başkent, dil, bayrak, meclis ve devletin diğer

kutsalları ders kitabın başında bilgi verilmiştir. Ondan sonra yardımcı düşünceler kullanılmıştır.

Ders kitabında anayasayla ilgili konularda tümevarım ve tümdengelim uygulanmıştır. Fakat anayasanın kendi tanımı ya da açıklaması yapılmamıştır. Resim 4. 1’de uygun olmayan bir tanım ve açıklama yapılmıştır. Bu da yeterli olmamıştır. Ders kitabının sözlük kısmında tanım yapılsaydı soyutlama açısından çok uygun olabilirdi. Yani her ünite ve konuda tanım yapılarak aynı bilginin tekrar yazılmasının önüne geçilerek gereksiz tekrarların önüne geçilebilir.

e) Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?

Anayasayla ilgili içerikler genellikle 7. ünite de olduğu için bu ünite de ki konular incelenmiştir.

“Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda Türkiye Cumhuriyeti’nin kullandığı anayasaların adlarından bahsederek kronolojik sıraya göre tarihleri verilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin günümüzde kullandığı 1982 Anayasası’nın değiştirilemeyecek ilk üç maddesi sırasıyla açıklanmıştır.

“Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” il, ilçe yönetimlerinden bahsedilmektedir. İl idare kurulu, ilçe idare kurulu, vali ve kaymakamların nasıl atandığı ve nasıl görevlendirildiği açıklanmaktadır. Burada da düzey ilkesine uyulduğu görülmektedir. İlk başta il yönetiminin başı olan validen başlamakta ardından ildeki etkili olan organlar; il idare kurulundan bahsedilmektedir. Ardından ilçe yönetiminin başı olan kaymakamdan bahsedilip ilçe idare kuruluna geçilmiştir. Burada düzey ilkesine uyulmuştur.

“Merkezî Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda merkez teşkilatındaki Başbakan ve bakanların görevleri hakkında bilgi verilmektedir. Merkezi yönetim

birimlerin hiyerarşik düzene göre açıklanmıştır. Cumhurbaşkanından başlayıp, başbakan ardından bakanlıklar şeklinde sıralanmaktadır. Bakanlıktaki bürokratik yapı açıklanırken müsteşar, genel müdürlük, müdürlük, şube şeklinde hiyerarşik düzene uyulması düzey ilkesine uyulduğunu göstermektedir.

“Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda yasama, yürütme ve yargı kurumlarının görevleri ve görev yapan birimleri işlenmektedir. Yürütme açıklanırken de “Merkezî Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda olduğu gibi protokole göre açıklanmıştır. Cumhurbaşkanı, başbakan ve bakanlar şeklinde sıralamaya girerek düzey ilkesine uyulmuştur.

Konuların içeriğine bakıldığında düzey ilkesine uygun olduğu görülmektedir. Fakat genel olarak anayasa konusu işlenmediği için düzey ilkesine uyulmamıştır. Anayasanın düzey ilkesine uygun olabilmesi için anayasanın tanımı, tarihi, türleri, temel hak ve hürriyetleri, yasama, yürütme, yargı gibi konular düzenli şekilde işlenmeli ve ayrı ünite ya da konu açılıp, 5. sınıf öğrencilerinin anlayacağı şekilde konular detaylandırılmalıdır.

f) Şema İlkesine Uyulmuş mudur?

“Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda anayasa ve temel hak hürriyetlerden bahsedilmektedir.

“Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda anayasada geçen il ve ilçe yönetimlerinden bahsedilmektedir.

“Merkezî Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda yürütme kurulundaki başbakan ve bakanlar kurulunun görevleri yazılmıştır. Fakat merkeze yardımcı kuruluşların görevlerinden bahsedilmemiştir. Bu da şema ilkesine uyulmadığını göstermektedir.

“Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda seçimlerinden bahsedilmiştir. Yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarının kimlerden oluştuğu ve ne gibi görevler yapıldığından bahsedilmektedir. Seçimler konusunda detaylı bilgi verilmemiştir. Yasama organının ve yürütme organlarından biri olan cumhurbaşkanının nasıl seçildiği ve hükümeti nasıl kurduğundan bahsedilmemiştir. Bu da şema ilkesine uyulmadığını göstermektedir.

“Ulusal Egemenlik ve Bağımsızlık Sembolleri” konusunda devletin anayasada geçen sembollerinden bahsedilmekte ve bu sembollerin değiştirilemeyeceği belirtilmektedir.

Konularda alt başlıklar olmadığı için şema ilkesine uyulup uyulmadığı zor anlaşılmaktadır. Fakat üniteye baktığımızda şema ilkesine uyulduğu görülmektedir.

g) Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?

Düşünmeye yönelik sorular konu içerinde verilmektedir. Anayasayla ilgili sorulara ilişkin örnekler aşağıda verilmiştir.

“Toplumsal Yaşam ve Yasalar da Sizce temel hak ve özgürlükler güvence altına alınmazsa ne olur? Bu durumu günlük yaşamdan örnekler vererek açıklayınız” (Karabıyık, 2015a, s. 132). “Sınıfın düzenini sağlayacak ve birlikte yaşamı kolaylaştıracak, arkadaşlarının hak ve özgürlüklerini kısıtlamayacak, herkes için geçerli olan bir kural bulunuz” (Karabıyık, 2015a, s. 132). Arka arkaya iki tane soru sorulmuştur. Anayasa konusunun alt dalı olan temel hak ve özgürlüklerden bahsedilmektedir. Öğrenciler yakın çevresine bakarak soruları yorumlayabilmektedir. Buda günümüz ve geleceğe ilişkin çıkarımlarda bulunma fırsatları sunmaktadır.

“Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların bir an için olmadığını düşündüğünüzde ortaya çıkabilecek bir durumla ilgili gazete haberi yazınız” (Karabıyık, 2015a, s. 135). Konunun sonunda varsayım kullanılarak öğrencilerin öğrendiklerini pekiştirmek ve gelecekle ilgili çıkarımda bulunmalarına olanak verilmektedir. Buda konunun vardama ilkesine uygun olarak hazırlandığını göstermektedir.

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?

“Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde anayasayla ilgili resimler, şekiller ve tablolar kullanılmıştır. Bunlar aşağıda konulara göre incelenmiştir:

“Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda bir tane karikatür şeklinde fotoğraf bir tanede tablo kullanılmıştır. Bunlar ders kitabının 134 ve 135. sayfalarında ve bulgular kısmındaki “Resim 4. 1., Resim 4. 2.” kısımlarında gösterilmektedir.

“Resim 4. 1” de dört öğrencinin anayasayla ilgili yapmış olduğu konuşmalar yer almaktadır. Yukarıda diyalog metinleri verilmiş öğrencilerin resimleri de aşağıda karikatür konuşmaları şeklinde verilmiştir. Konunun önemli vurguları karikatür şeklindeki konuşmalara alınmıştır. Bu da önemli vurguları resimleştirerek öğrencilerin algılamasını sağlamıştır.

“Resim 4. 2” de anayasanın değiştirilemeyecek ilk üç maddesi tablolar halinde açıklamalı olarak verilmiştir. Tablo halinde verilen madde karşılıkları ve bazı içerikler açıklamalı olarak verilerek öğrencilerin içerik öğrenmesini ve gelişimini sağlamakta ve maddelerin açıklanmaları mantıksal bir düzen izlemektedir.

“Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda “Resim 4. 5” te anayasanın 126. maddesi arka planı açık turuncu şeklinde verilerek bu maddeye öğrencilerin dikkatinin çekilmesini sağlanmak istenmiştir. Aynı resmin altında bu maddeyle ilişkili bilgi veren bir şemaya yer verilmiştir. Merkeze bağlı yönetim

birimleri olan il ve ilçenin hiyerarşisi ve yöneticisi şema şeklinde gösterilerek algılanması kolaylaştırılmıştır.

“Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda “Resim 4. 4” te anayasadaki kuvvetler olan; yasama, yürütme ve yargının şemalar halinde işlevleri ve hangi kurumların ve makamların bu kuvvetlerin içinde yer aldığını göstermektedir. Şema şeklinde gösterilerek devletin üst makamları olan cumhurbaşkanı, başbakanlık, bakanlar kurulu, TBMM, yargı kurullarının ve kurumların bulunduğu yerleri şema şeklinde zihinlere kolaylıkla yerleştirmektedir ve görev karışıklığını önlemektedir.

“Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde anayasayla ilgili materyaller kullanıldığı görülmektedir.

4.1.4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

4.1.4.1. Hazırlık Çalışmaları;

a)Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı ile İlgili midir?

Ders kitabı Sosyal Bilgiler 5’te hazırlık çalışmaları yoktur. Onun yerine sadece “Giriş” başlığı altında bir kısım vardır. Bu kısımda sorular sorulmaktadır. Fakat anayasayla ilgili ifadeler sadece “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinin “Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda geçmektedir. Sayfa 132’de giriş kısmında “Oyun kurallarının sadece bir takım için geçerli olduğunu diğer takım için geçerli olmadığını düşününüz ve bunun doğuracağı sonucu tartışınız” ifadesinde anayasadan ve yasalara vurgu yapılmaktadır. Böylece öğrencilerin yakın çevresinden bir olay ve olguyu seçerek anayasa açıklanmaya çalışılmıştır.

b)Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgili ve İstek Uyandırmakta mıdır?

“Toplumsal Yaşam ve Yasalar konusunda geçen Oyun kurallarının sadece bir takım için geçerli olduğunu diğer takım için geçerli olmadığını düşününüz ve bunun doğuracağı sonucu tartışınız” (Karabıyık, 2015a, s. 132), ifadesi çocukların hem seviyesine uygun hem de çocuklar bu yaşta oyun döneminde olup yakın çevresinden seçildiği için öğrencilerin ilgilerini çekebilecek şekilde hazırlanmıştır.

c)Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur? (Hazırlık soruları, öğrencinin daha önce öğrenmiş olduğu bilgiler dikkate alınarak oluşturulmalıdır)

“Anayasayla ilgili bir tane giriş ve hazırlık sorusu olduğu için ona göre yorumlanmıştır. Oyun kurallarının sadece bir takım için geçerli olduğunu diğer takım için geçerli olmadığını düşününüz ve bunun doğuracağı sonucu tartışınız” (Karabıyık, 2015a, s. 132) ifadesi dikkate alındığında, her çocuğun bildiği ve oynadığı oyunlar vardır. Mutlaka o oyun kurallarını bilir ve karşı taraftaki kişinin de bu kuralları bildiğini düşünür. Bu bağlamda bu ifade öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygundur.

d)Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?

Anayasayla ilgili konu sadece “Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda giriş ve hazırlık sorusu olarak geçtiği için yorumlanması oldukça zordur. Buradaki soru sadece tartışmaya yöneliktir. Araştırma ve inceleme düzeyinde olmadığı için yorumlama bakımından yeterli değildir. Soru öğrencinin ilgisi ve yakın çevresinden seçilmiştir. Fakat araştırmaya ve incelemeye yönelik değildir.

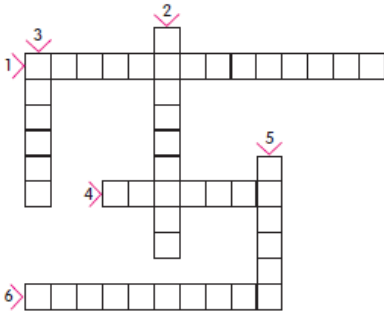
4. 1. 4.2. Değerlendirme Çalışmaları;

a)Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?

“Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesindeki değerlendirme sorularının hepsinde yer verilmiştir. Bu sorular ders kitabının 148, 149, 150, 151 ve 152. sayfalarında yer almaktadır. Anayasayla ilgili değerlendirme sorularının sayfaları aşağıdadır.

Değerlendirme

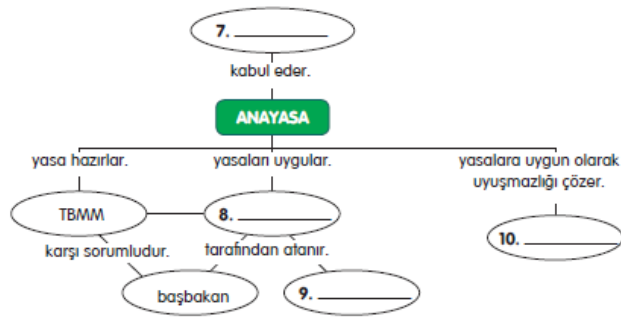
Bulmaca
"Bir Ülke, Bir Bayrak" ünitesinde öğrendiklerinizi kullanarak aşağıdaki bulmacayı çözünüz.

1. Ülke yönetiminde halkın karar verici olması.
2. Yönetimde olma yetkisinin halkın elinde bulunması ve halkın, ülkeyi yönetenleri seçmesi.
3. Belli bir yurt üzerinde yaşayan; aralarında dil, tarih, duygu, ölkü birliği olan insan topluluğu.
4. Devletin kuruluşunu, özel yapısını gösteren, hak ve özgürlükleri belirten kanun.
5. Bir ülkenin bağımsızlık sembolü.
6. Bir yurtda doğup büyümüş ve yaşamış olma durumu.

Kavramları İlişkilendirme
Aşağıdaki sözcük ve sözcük gruplarını kullanarak kavram ilişkilendirme çalışmasını tamamlayınız.

Bakanlar Kurulu   mahkemeler   yargı   millet   cumhurbaşkanı

148

Resim 4. 7. Bulmaca ve Kavram İlişkilendirme Değerlendirme Soruları

Çoktan Seçmeli

Aşağıdaki sorulara ait doğru seçeneği işaretleyiniz.

11. Aşağıdakilerden hangisi insan hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla yapılan hukuksal bir düzenleme **değildir**?

- A) Yönetmelik
- B) Anayasa
- C) Yargı
- D) Yasa

12. Aşağıda demokratik yönetimlerdeki makamlarla yetkileri eşleştirilmiştir. **Bu eşleştirmelerden hangisi doğrudur?**

- A) Başbakan → yargı
- B) Bakanlar Kurulu → yürütme
- C) TBMM → yürütme
- D) Mahkemeler → yasama

13. Merkeze bağlı en büyük yönetim birimi hangisidir?

- A) Mahalle
- B) İl
- C) Köy
- D) İlçe

14. İl sınırları içinde yasaları, Bakanlar Kurulu kararlarını ve bakanlıklardan gelen emirleri uygulayan kişi aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Kaymakam
- B) Muhtar
- C) Belediye başkanı
- D) Vali

15. Aşağıdakilerden hangisi Sağlık Bakanlığının görevidir?

- A) Çevre sağlığını ilgilendiren her türlü tedbiri alır.
- B) Tarihi ve kültürel varlıkları korur.
- C) Ülkenin iç güvenliğini sağlar.
- D) Mahkemeleri açar.

16. Demokrasinin ilkeleri ile ilgili olarak aşağıdakilerden hangisi yanlıştır?

- A) Çoğunluğun kararı uygulanır.
- B) Azınlıkların hakları korunur.
- C) Yöneticileri, belli bir grup seçer.
- D) Herkes yasalar karşısında eşittir.

Doğru, Yanlış

Aşağıda verilen ifadelerden doğru olanların başına "D", yanlış olanların başına "Y" yazınız. Yanlış olduğunu düşündüğünüz cümlelerin doğrusunu yazınız.

17. ( ) Hukuk kuralları toplumsal yaşamı düzenler.

.....
.....

18. ( ) Kanunlar halkoyu ile Anayasa ise mecliste kabul edilir.

.....
.....

19. ( ) Anayasa'ya göre merkeze bağlı en büyük yönetim birimi ildir.

.....
.....

20. ( ) Türk ulusunun bağımsızlığını ve bütünlüğünü korumak devletin görevlerindedir.

.....
.....

21. ( ) Mahkemeleri açmak, adalet kurumlarını planlamak Dışişleri Bakanlığının görevlerindedir.

.....
.....

22. ( ) Yargı yetkisi TBMM'ye aittir.

.....
.....

Resim 4. 9. Doğru Yanlış Değerlendirme Soruları

Eleştirel Düşünme

23. İstiklâl Marş'ını gururla ve coşkuyla söylemek sizde hangi duyguları uyandırmaktadır?
24. Hukuk kuralları, toplumsal yaşamı düzenleyen ve kolaylaştıran değerler sistemidir. Bu sistemlerin topluma sağladığı yararları nasıl açıklarsınız?
25. "Ülkesi ve milletiyle bölünmez bir bütün olarak yaşamının, bayrağımızı bu topraklar üzerinde özgürce dalgalandırmanın yolu, vatan ve bayrak sevgisinden geçer." Bu düşüncenin haklı nedenleri nelerdir?
26. Ülkemizde ve sınıfınızdaki demokratik uygulamalar sizin yaşamınızda hangi kolaylık ve rahatlıkları sağlamaktadır? Birer örnekle açıklayınız.

Becerileri Gözden Geçirme

27. Aşağıdaki metni okuyunuz. "Kim?", "Ne?", "Nerede?", "Ne zaman?", "Nasıl", "Neden?" sözcüklerini kullanarak 5N 1K formülü ile değerlendiriniz.

Berkan Bey'in evine pazar günü hırsız girdi. Eşiyle bahçede otururken evi soyulan Berkan Bey ve eşi daha önce de evlerine iki kez hırsız girdiğini söyledi.

Çevrede gereken güvenlik önlemlerinin alınmadığını belirten Berkan Bey, ilgili kurumlara bu konuda dilekçe verdi. Ayrıca evinin tüm pencere ve kapılarına demir yaptırdı.

Düşün ve Yaz

Ülkemizde yaşanan bir sorunun hangi bakanlık tarafından çözüme ulaştırılabileceğini düşününüz. Bu sorunun çözümü ile ilgili kendi düşüncelerinizi, ilgili bakana iletmek üzere bir yazı yazınız.

Resim 4. 10. Yoruma Dayalı ve Üst Düzey Bilişsel Sorular

Ünite Hakkında Yazma

Aşağıda verilen bölümü bir kâğıda geçiriniz. Verilen ana fikirleri destekleyen üç cümle yazarak ürün dosyanız için bir sayfa oluşturunuz.

Toplumsal yaşamda huzur ve düzeni sağlamak, insan hak ve özgürlüklerini korumak amacıyla yasalar konulmuştur.

1. ....

2. ....

3. ....

Millet, egemenliğini Anayasa'nın gösterdiği organlara yetki vererek kullanır.

1. ....

2. ....

3. ....

TBMM, bayrağımız ve İstiklâl Marşı'mız milli egemenliğimizin, bağımsızlığımızın sembolleridir.

1. ....

2. ....

3. ....

Resim 4. 11. Ünite Hakkında

b) Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?

Ders kitabındaki sayfa 148'deki bulmacada altı tane kavramın tanımları verilmiştir.

Bunlardan beşi ders kitabında yer alan bilgilerin tekrarı şeklindedir. Fakat bunlardan anayasanın tanımı ve açıklaması ders kitaplarında yapılmadığı halde bulmacada tanımın sorulması uygun bulunmamıştır. Çünkü kazandırılmayan bilgiyi öğrenciye

sormak öğrencilerin ise bu soruyu cevaplayamamaları kendilerini yetersiz hissetmelerine ve başarı duygularının körelmesine neden olabilir. Bilgi düzeyindeki kazanımı ders kitabının ilgili ünitesinde verip değerlendirme sorularında analiz, sentez düzeyinde sorular öğrencilere yöneltilmiş olsa daha faydalı olabilirdi.

Sayfa 148’de anayasa merkezli kavram ilişkilendirme yapılmaktadır. Burada anayasanın alt dalları ve içerikleri ilişkilendirilmektedir. Bu da işlenen derslerin tekrarını sağlamaktadır.

Çoktan seçmeli ve doğru/yanlış türü sorular aynı şekilde öğrenilen konuların tekrarını sağlamaktadır.

Sayfa 151’deki Eleştirel Düşünme kısmının 24. sorusunda “Hukuk kuralları, toplumsal yaşamı düzenleyen ve kolaylaştıran değerler sistemidir. Bu sistemlerin topluma sağladığı yararları nasıl açıklarsınız?” Burada analiz ve sentez yapılarak öğrencilerin bilmedikleri bilgileri öğrenmeleri sağlanmaktadır.

c)Değerlendirme Sorularında, Araştırma-İnceleme Konularının Öğrencilerin Farklı İlgî Düzeyleri ve Çevreleri Dikkate Alınarak Belirlenmesi Gerektiği İlkesine Uyulmuş mudur?

Resim 4. 11’deki sorulara bakıldığında öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde cevaplandırılabilir sorular yer almaktadır. Yani sorular kendi yakın çevresinden görerek, faydalanarak cevaplayabileceği düzeydedir. Sorular ileri derecede araştırma-incelemeye dönük olmamakla birlikte alt düzeyde zihinsel becerileri kullanmayı teşvik etmektedir.

4. 1. 5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

a) Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb) Yeterince Yer Verilmiş midir?

“Resim 1”deki karikatürlü resim, Resim 4. 2, Resim 4. 3, Resim 4. 4, Resim 4. 5 ve Resim 4. 6 anayasa ile ilişkili bulunmuştur. Bu da gösteriyor ki öğretime yardımcı unsurlara yeterince yer verilmiştir.

b) Öğretime Yardımcı Unsurlar (görseller) Konulara Uygun mudur?

“Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda geçen bir resim ve bir şema vardır. Bu resim ve şema anayasa konusuna uygun niteliktedir.

“Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda sayfa 136’daki şemada merkeze bağlı yönetim birimleri olan il ve ilçenin hiyerarşik şeması çizilmiştir. Bu da konuya uygun olduğunu kanıtlamaktadır.

“Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda ders kitabının 145. sayfasında yasama, yürütme ve yargıyla ilgili şema çizilmiş ve konularla uyumlu bir şekilde açıklanmıştır.

c) Öğretime Yardımcı Unsurlar (görseller) İlgi Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı Olması Gerektiği İlkesine Uygun mudur?

Görseller incelendiğinde resim ve şemaların temiz baskılı olduğu görülmektedir.

“Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunda 134. sayfadaki resim temiz çıktığı için öğrencilerin ilgisini çekebilmektedir. 135. sayfadaki şemada ise öğrencinin ilgisini çekecek şekilde resim ya da şema yapılmadığı için öğrencilerin ilgisini çekmesi güç görünmektedir.

“Merkeze Bağlı Yönetim Birimlerinin Temel Görevleri” konusunda 136. sayfadaki şemada öğrencinin ilgisini çekebilir, fakat ilde olan kurumların ya da il, ilçenin idari,

sosyo-ekonomik düzeyini gösteren resim ve şekillere yer verilmiş olsaydı öğrenciler onlar arasındaki farkı anlama fırsatı yakalayabilirlerdi.

“Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda sayfa 145’te devletin organları olan; yasama, yürütme ve yargının şemaları verilmiştir. Buda öğrencilerin ilgisini çekebilmektedir.

4. 2. Altıncı Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Tablo 4. 2. Anayasanın İçeriğinin Geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar

Ünite	Konu	Kazanım
3. Ünite: İpek Yolu'nda Türkler	Geçmişten Bugüne Türk Ordusu	3. Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar.
4. Ünite: Ülkemizin Kaynakları	Vergim Bana Dönüyor	3. Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur.
6. Ünite: Demokrasinin Serüveni	<ul style="list-style-type: none"> • Yönetim Biçimleri • Demokrasinin Yol Haritası • İnsan Olarak Haklarımız • Türk Kadını ve Hakları	<ul style="list-style-type: none"> • 1. Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır. • 2. Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır. • 3. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. • 4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder. • 5. Türk tarihinde kadının konumu ile ilgili örnekleri, kadın haklarının gelişimi açısından yorumlar.

4. 2. 1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?

“Günümüz Türk Silahlı Kuvvetleri'ni ilk Türk devletlerinin ordusu ile ilişkilendirerek Türk Silahlı Kuvvetleri'nin önemini ve görevlerini kavrar” kazanımında konunun içinde anayasanın 72. maddesi verilip Türk Silahlı Kuvvetleri'nde vatan hizmetiyle ilgili bilgi verilerek anayasaya atıf yapılmaktadır. Fakat anayasanın buradaki kazanımla uyumlu olmadığı görülmektedir. Anayasanın 117. maddesinde geçen Başkomutanlık, Genelkurmay Başkanlığı gibi kavramlardan alıntı yapılmış olsaydı kazanımla olan tutarlılığı artırılabilirdi.

“Vatandaşlık sorumluluğu ve ülke ekonomisine katkısı açısından vergi vermenin gereğini ve önemini savunur” kazanımında “Anayasamıza göre herkes, kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle yükümlüdür. Türkiye

Cumhuriyeti Devleti'nin bir vatandaşı olarak Anayasamızda da belirtildiği gibi kanunlarımıza göre vergi vermeliyiz. Kanunlara saygılı olmada tıpkı vergi verme gibi bir vatandaşlık görevidir. Vergi vererek, seçme ve seçilme hakkımızı kullanarak, kanunlara uyararak, askerlik görevimizi yerine getirerek ülkemizin kalkınmasını ve gelişmesini sağlamış oluruz” (Tekten, 2015, s. 105). İfadelerine yer verilmektedir. Görüldüğü gibi anayasaya atıf yapılarak vergi sorumlulukları açıklanmaktadır. Bu da gösteriyor ki kazanımla tutarlılığı yüksektir.

6. ünitedeki “Demokrasinin Serüveni” konusunda yer alan kazanımlarda anayasa içeriği olan temel hak ve hürriyetler, yasama, yürütme, yargı kavramları geçmektedir. Aşağıda bu konular sırasıyla incelenmiştir.

“Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.” kazanımında yönetim biçimindeki kavramlar olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyet açıklanmıştır. Böylelikle konu kazanımla uyumlu hale gelmiştir. “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasında buna yönelik kazanım konulmamıştır. Burada kazanımla ilgili olmayan bilgiye yer verildiği için tutarlılık ilkesine aykırılık söz konusudur. Bu durumda ya bu kazanımda bulunan kısma eklenmemeli ya da buna yönelik yeni bir kazanım eklenmelidir.

“Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır” kazanımında anayasa, temel hak ve hürriyetler, meclis ve yönetim yapıları bununla ilgili tarihi süreçlerle alınmıştır. Değişik ülke ve toplumlardaki insanların düşünceleri ve idarecileri yönetim biçimlerine uyguladığı demokrasi, anayasa, temel hak ve hürriyetlerinin tarihi süreçteki rolleri ve buna katkıları işlenmektedir. Bu da tutarlılığın olduğunu göstermektedir.

“3. Demokratik yönetimlerde yaşama hakkı, kişi dokunulmazlığı hakkı, din ve vicdan özgürlüğü ile düşünce özgürlüğüne sahip olunması gerektiğini savunur. 4. Tarihsel belgelerden yola çıkarak insan haklarının gelişim sürecini analiz eder.” 3. kazanımda anayasanın 17. 24. 25. 27. 32. maddelerini vurgulayarak kazanım açıklanmaktadır. 4. kazanımda Hammurabi yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta Libertatum, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi örnek belgeler kullanılarak kazanım açıklanmaktadır.

4. 2. 2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?

6. sınıf ders kitapları araştırıldığında anayasayla doğrudan ilişkili bir dersin olmadığı görülmektedir. Fakat kısmen Türkçe Ders kitaplarında anayasayla ilişkili konular, vatandaşlık görevleri olan vergi ve askerlik konularında geçmektedir.

MEB ve Öğün yayını olan Türkçe 6 Ders Kitabı’nda vatandaşın en büyük hak ve ödevleri hakkında bilgi verilmektedir. Kitapta hak olarak seçim, ödev olarak askerlik yapmaya yer verilmiştir. Bu da günümüzde kullandığımız anayasayla ilişkilendirildiğini göstermektedir.

4. 2. 3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre;

a) Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?

“İpek Yolu’nda Türkler” ünitesindeki “Geçmişten Günümüze Türk Ordusu” konusunda Hun İmparatoru Metehan’ın askeri bir yenilik olan onlu sistemi oluşturup diğer millet ve topluluklarda kullandıklarını yazarak eski zamanlarda kurulan Türk devletlerinin askeri yapıları ve savaşta düşmana karşı hangi taktikleri kullandıklarından gelerek günümüzdeki kurum olan Türk Silahlı Kuvvetlerinden

bahsedilip anayasanın 72. maddesi dayanak yapılarak askere gitmenin vatan hizmeti olduğunu açıklamaktadır. Fakat burada somutlaştırmaya dayalı bulgu yoktur. Sadece anayasanın 72. maddesine yer verilmiş, fakat anayasayla ilgili resim ve şekiller yerleştirilmemiştir.

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin “Vergim Bana Dönüyor” konusunda çeşitli resimler ve örnekler verilerek somutlaştırma yapılmıştır. Bunlar; alış veriş fişi, çeşitli meslekler olan işçi, öğretmen ve doktor fotoğrafları, toplanan vergilerle hastane, okul, yol ve köprü fotoğrafları kullanılarak somutlaştırılmıştır.

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin “ Yönetim Biçimleri” konusunda dört tane yönetim biçimi olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyet kavramları bir şema üzerinde gösterilerek kitap içinde araştırma yapan öğrencilerin her biri tek tek incelenen yönetim biçimlerini açıklayarak metin üzerinde yazılmıştır. Yasama, yürütme, yargı kavramlarını içeren okuma metni ve resimler konularak somutlaştırma yapılmıştır.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda Solon heykeli, Magna Carta Libertatum belgesi, Thomas Jefferson resmi, Fransız İhtilali yağlı tablo resmi, Tanzimat Fermanı resmi, Meşrutiyet’in açılış resmi, İlk Büyük Millet Meclisi resmi ve Atatürk’ün resmi, demokrasi ve anayasa içeriği ile ilişkili metinlerin yanına yerleştirilerek tarihi süreç somutlaştırılmıştır.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda anayasanın 17. 24. 25. 27. maddeleri verilerek onun üzerinde örneklendirmeler ve olaylar işlenip ardından Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta Libertatum, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; insan hakları ve anayasanın tarihi sürecine dair resimler, fotoğraflar ve amblemler konularak somutlaştırma yapılmıştır.

b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?

5. sınıf “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesiyle 6. sınıf “Demokrasinin Serüveni” ünitesinde konular birbiriyle ilişkilidir. “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde anayasanın içerikleri olan temel hak özgürlükler, Türkiye Cumhuriyeti’nin kullandığı anayasa tarihleri, anayasanın değiştirilemez maddeleri, merkeze bağlı yönetim birimleri, merkeze bağlı yönetim birimlerindeki bakanlıklar, yasama, yürütme, yargı ve bağımsızlık sembolleri işlenerek 6. Sınıf Sosyal Bilgilere ön koşul olmuştur.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusu 6. Sınıf Sosyal Bilgiler “Yönetim Biçimleri” konusunun ön koşuludur. “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda devletin kuvvetleri olan; yasama, yürütme, yargının kimler tarafından yönetildiği ve özelliklerini kısaca açıklayarak “Yönetim Biçimleri” konusunun egemenlik anlayışları olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyetin ön koşulu olmuştur. Hangi kuvvet organlarının birleşimi ya da ayrılığı yönetim biçiminin olduğunu göstermektedir. “Yönetim Biçimleri” aynı zamanda “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasıyla da ilişkilidir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler “Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusu 6. Sınıf “Demokrasinin Yol Haritası” konusunda ters bir ön koşul ilişkisi vardır. 6. sınıf ders kitabında Solon’dan başlatıp 1923 Cumhuriyet’in ilanına kadar anayasa içerikleri işlemiştir. Fakat 5. sınıf ders kitabında Türkiye Cumhuriyeti anayasaları 1921, 1924, 1961 ve 1982 anayasasının adından söz edilmektedir. Bu da bilinenden bilinmeyen ilkesine uymamaktadır.

Genel olarak bakıldığında “Demokrasinin Yol Haritası” konusu hariç bilinenden bilinmeyen ilkesine uymadığı anlaşılmaktadır.

c) Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?

Beş konudan sadece “Ülkemizin Kaynakları” ünitesi olan “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yakından uzağa ilkesine uyulduğu görülmektedir. Aşağıda incelenen konuların bir kısmına önermelerde yer verilmiştir.

“İpek Yolu’nda Türkler” ünitesi “Geçmişten Bugüne Türk Ordusu” konusunda anayasanın 72. maddesi “Vatan Hizmeti” çerçevesi içinde verilmiştir, fakat öğrencilere günümüzde ya da yakınlarında meydana gelen tarihi olayları aktarmaktan uzaktır. Çünkü konuya ilk girişlerinde Hunlardan başlayarak onlu sistem açıklanmıştır. Daha sonra Türk Silahlı Kuvvetlerinden bahsedilmiştir. Ondan sonra Atatürk’ün görüşünden alınan bir kesit metne yerleştirilmiştir. En altta da araştırma konusu verilerek öğrencilerin yakın çevresinden ve tanıdıklarından bilgi edinmeleri sağlanmak istenmiştir. Fakat bu uygun değildir. Araştıralım kısmı hazırlık kısmında olursa öğrenciler yakın çevresinden görerek ön bilgiye sahip olup tarihteki örneklerle birleşince “Vatan Hizmeti” kanununu daha iyi öğrenip kavrayabilirler.

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesi “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yakın çevresi ile ilişkili olarak marketlerde alış veriş yaparak alınan fiş üzerinden verginin nasıl toplandığından bahsedilerek toplanan vergilerin kamunun hizmetinde nerelerde kullanıldığı açıklanmaktadır. Toplanan vergilerle yapılan hastane, okul, yol, köprü fotoğrafları kullanılarak öğrencilerin algılaması somutlaştırılmaya çalışılmıştır. Ardından anayasada geçen vergi görevlerinden ve topluma ne gibi yararları olduğundan bahsedilmiştir. Bu konuda yakından uzağa ilkesine uyulmuştur.

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinde “Yönetim Biçimleri”, “Demokrasinin Yol Haritası” ve “İnsan Olarak Haklarımız” konuları incelenmiştir. İncelenen konulardan üçü de yakından uzağa ilkesine uygun bulunmamıştır.

“Yönetim Biçimleri” konusunda ise yakından uzağa ilkesine ters şekilde uygulanmıştır. Okuma parçası olan “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” konunun en alt kısmına yerleştirilmiştir. En üste yerleştirilmiş olsaydı öğrencilerin ön bilgilerini artırabilirdi."Yönetim Biçimleri" konusunu kavrayabilmek için yasama, yürütme ve yargıyı bilmek ve birbirleriyle ilişkisini öğrenerek hangi yönetim biçimi ya da ideolojinin egemen olduğu konusunda çıkarımda bulunabilirdi. Ülkemiz ve çevresindeki ülkelerin yönetim yapılarıyla ilgili metin ya da okuma parçası konulmuş olsaydı yakın çevrelerinden bilgiler edinmiş olurlar ve yönetim biçimlerini daha kolaylıkla öğrenebilirlerdi.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda da yakından uzağa ilkesi ters şekilde uygulanmıştır. Türk tarihindeki demokrasi ve anayasa süreçler kitabın başında değil sonunda verilmiştir. Eski Yunan Dönemi’nden başlayarak Fransız İhtilali’ne kadar olan kısmı yerleştirilmiştir. Bu da yakından uzağa ilkesine uymamaktadır. Kendi tarihimizdeki demokrasi ve anayasa başa alınmış olsaydı bu da uygun olmazdı. Çünkü demokrasi ve anayasa ilk önce dışarıdan gelmiştir. Türkiye’ye de sonradan gelmiştir. O yüzden tam olarak yakından uzağa ilkesine uygun olabilmesi için kendi okul kurallarımız, sınıf başkanı seçimi, temsilci seçimi, okul temsilcisi, köylerdeki muhtarlık, ihtiyar heyeti seçimi, il ve ilçe encümen, belediye meclis, başkan seçimi gibi konular konulmalıdır. Çünkü bunların seçimi ve yönetim yapıları incelenirse demokrasi ve kurallar olan anayasanın kavranması daha kolay olur ve yakından uzağa ilkesine uyar. Böylece başka ülkelerde gelişen demokrasi ve anayasaları daha iyi anlaşılabilirdi.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda temel hak ve hürriyetler işlenirken yakından uzağa ilkesine uygun bir yol izlenmemiştir. Çünkü anayasanın 17, 24, 25, 27. maddeleri verildikten sonra Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta

Libertatum, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyanname, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; insan hakları tarihi süreç içinde gelişen insan hakları ve anayasa içeriklerinin açıklaması öğrencilerin yakın çevresinden verilmeyip sadece genel konulardan bahsedilmiştir.

d) Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin “Yönetim Biçimleri” konusunda tümevarımsal akıl yürütmeye uygun bir şekilde yazılmıştır. Dört tane yönetim biçimi olan; monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyet yönetimlerine ders kitaplarının başında açıklama, tartışma ve hikâye şeklinde verilmiştir. Bu dört yönetim biçiminin bir şema şeklinde ana fikri verilmiştir.

“Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasında tümevarım ilkesi uygulanarak kuvvetler kavramı olan; yasama, yürütme ve yargının ayrı ayrı kavramların başında hikaye şeklinde açıklanıp ve en sonunda kavramların ana fikri ve açıklamaları verilmiştir.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda anayasanın “Kişinin Hakları ve Ödevleri” kısmındaki 17, 24, 25, 27 ve 32. maddeleri ilk önce açıklandıktan sonra tam metinleri verilmiştir. Tümevarım yöntemiyle soyutlama yapılmıştır. Bu durumda, bu bölümde soyutlama ilkesine uyulduğu söylenebilir.

e) Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin “Demokrasinin Yol Haritası” konusunda anayasa tarihçesi iki kısma ayrılarak verilmiştir. Bunlar:

- i. Dünya’da gelişimi

ii. Türkiye’de gelişimi şeklindedir.

İlk başta kronolojik olarak Dünya’daki gelişimi; Solon Yasaları, Magna Carta Libertatum, ABD Bağımsızlık Bildirgesi, Fransız İhtilali’dir. Ardından Tanzimat Fermanı, I. Meşrutiyet’in İlanı, II. Meşrutiyet’in İlanı, TBMM’nin açılması gibi konular kronolojik olarak verilmiştir. Bu da düzey ilkesine uygunluğunu göstermektedir.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda anayasanın 17, 24, 25, 27 ve 32. maddeleri numara sırasıyla açıklanarak insan ve temel haklarımız olan bilgiler verilmiştir. Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi, Magna Carta Libertatum, Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi, Kanuni Esasi, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi; insan hakları ve anayasayı ilgilendiren yasalar tarihsel sıraya ve düzey ilkesine uygun olarak verildiğini göstermektedir.

f) Şema İlkesine Uyulmuş mudur?

“Demokrasinin Serüveni” ünitesindeki konular: Yönetim Biçimleri, Demokrasinin Yol Haritası, İnsan Olarak Haklarımız, Türk Kadını ve Hakları’dır. “Türk Kadını ve Hakları” konusunda anayasa içeriğiyle ilgili olmadığı için incelenmemiştir. Aşağıda konuların başlıkları ve ara başlıkları incelenmiştir.

"Yönetim Biçimleri" konusunda:

- Yönetim Biçimleri
- Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı

Bu konuda şema ilkesine uyulmamıştır. İlk önce yasama, yürütme ve yargı konuları verilmeli ondan sonra yönetim biçimlerine geçilmelidir. Çünkü yönetim biçimlerini oluşturan kuvvet organları birbiriyle ilişkilidir.

"Demokrasinin Yol Haritası" konusunda:

- Solon Yasaları (MÖ 630)
- Magna Carta Libertatum (Magna Karta Libertatum) (Büyük Özgürlük Bildirgesi) (MS 1215)
- ABD Bağımsızlık Bildirgesi (4 Temmuz 1773)
- Fransız İhtilali (1789)
- Tanzimat Fermanı (1839)
- I. Meşrutiyetin İlanı (23 Aralık 1876)
- II. Meşrutiyetin İlanı (23 Temmuz 1908)
- TBMM'nin Açılışı (23 Nisan 1920)
- Cumhuriyet İlan Edildi (29 Ekim 1923)

Burada şema ilkesine uyulmuştur. Başlıklar kronolojik sıralamaya göre verilerek konunun anlaşılması sağlanmıştır.

"İnsan Olarak Haklarımız" konusunda:

- Rana ve Mert İnsan Hakları Kurulunda
- Hammurabi Yasaları
- Veda Hutbesi (MS 632)
- Magna Carta Libertatum (1215)
- Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri (1522-1566)

- İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789)
- Kanun-i Esasi (1876)
- İnsan Hakları Evrensel Beyannameesi (1948)
- Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi (1950) başlıkları yer almaktadır.

Buradaki başlıklar ve içerikler konuya uygun şekilde verilmiştir. Bu yapılanma şema ilkesine uygundur.

Genel olarak bakıldığında bir konu hariç bütün konuların şema ilkesine uyulduğunu göstermektedir. Ünitelerdeki konular arasında da şema ilkesine uyulduğu görülmektedir. İlk başta “Yönetim Biçimleri” konusu devletlerin idare yapısı, teşkilatlanması, “Demokrasinin Yol Haritası” konusu tarihsel süreç içinde anayasa ve demokrasi, en sonunda “İnsan Olarak Haklarımız” insanların anayasa üzerinde temel hak ve özgürlükleri ve dünyada kronolojik olarak gelişen anayasa içindeki insan hak ve özgürlükleri tarihsel süreç içinde açıklanmıştır. Böylelikle konular arasında şema ilkesine de uyulmuştur.

g) Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?

“Yönetim Biçimleri” konusunda öğrencilerin düşüncelerini geliştirmek amacıyla hazırlık sorusunda şu soruya “Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir? Bu konuyu sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 138) sorularına yer verilmiştir. Burada geçmişteki ve günümüzdeki örneklerden yola çıkarak çıkarımda bulunmaya çalışılmaktadır.

Konu ortasında şu soruya yer verilmiştir: “Sizce Atatürk, neden benim en büyük eserim Türkiye Cumhuriyeti’dir.” demiştir? Bu konu üzerinde düşünerek arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 139). Burada geçmişe bakarak

padişahlık dönemi, Atatürk dönemi ve sonraki dönemleri karşılaştırarak çıkarımda bulunmaya çalışılmaktadır.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunun içerisinde anayasayla ilgili değişik sayfalarda üç soru sorulmuştur. Bunlar: “Tanzimat Fermanı’nın yayımlanması Osmanlı halkını nasıl etkilemiş olabilir? Örnek vererek açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 143). “Yandaki tabloyu inceleyiniz. Tabloya göre Fransız İhtilali’ni yaşayan insanlar hakkında neler söylenebilir? Görüşlerinizi açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 143). “Yukarıdaki fotoğrafı inceleyiniz. Meclisi Mebusan’ın açılışı, halkın yönetim anlayışında ne gibi değişiklikler meydana getirmiş olabilir? Örnek vererek açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 144). Sorular incelendiğinde hep geçmişe yönelik çıkarımlarda bulunduğu görülmektedir. Öğrencilerin eskiden yapılmış tablo, resim ve fotoğraflara bakarak yorumlaması da istenmiştir. Burada resimler incelenerek de geçmişe yönelik çıkarımda bulunulmaya çalışılmıştır.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda “Sizce düşünce ve ifade özgürlüğü nedir? Düşünce ve ifade özgürlüğümüz olmasaydı nasıl bir hayatımız olurdu? Tartışınız” (Tekten, 2015, s. 147). İlk önce bilgi düzeyinde tanımlama yapılmış, sonra geleceğe yönelik çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu durum vardama ilkesinin özelliklerini yansıtmaktadır.

Genel olarak incelendiğinde vardama ilkesine uyulduğu görülmektedir.

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinin “Vergim Bana Dönüyor” konusunda anayasa üzerinde açıklanan vergilerin, nerelerde kullanıldığını gösterip okul, hastane, yol ve köprü fotoğrafları kullanılarak görsel materyallerden yararlanılmıştır.

“Demokrasinin Serüveni” ünitesinin ilk sayfasında Türkiye Büyük Millet Meclisi fotoğrafı konularak yasama, yürütme, anayasa ve siyaset konularının işleneceği bilgisine yer verilmektedir.

“Yönetim Biçimleri” konusunda yönetim biçimlerini; monarşi, oligarşi, meşrutiyet ve cumhuriyet konularını araştıran öğrencilerin hikâyeleştirerek sınıf ortamında açıklamaları ve bunu açıkladıkları posterin, arka planını renkli yapılarak vurgu yapılmıştır. Ardından bir şema konularak konu özetlenmiştir. Fakat öğrencilerden hikâyeleştirerek anlatmaları istenen kavramların resimlerine yer verilmemiştir. Sadece araştırma yapan öğrencilerin resimleri konulmuştur. Bu durum materyal bakımından eksiklik oluşturmaktadır. Şema konulması ve kavramların özetlenmesi konunun algılanmasını kolaylaştırabilir. Bu da materyal kullanımına uygun olduğunu gösterir.

“Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasında hikâyeleştirilmiş, dört tane resim yerleştirilmiş en alta da üç soru konularak öğrencilerin yasama, yürütme ve yargı kavramlarını anlaması kolaylaştırılmaya çalışılmıştır. Okuma parçasındaki bu durum materyal örgütlenişine uygundur.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda Solon’un heykel fotoğrafı, Magna Carta Libertatum belge fotoğrafı, ABD başkanı Thomas Jefferson’un fotoğrafı, Fransız İhtilali’yle ilgili yağlı tablo resmi, Tanzimat Fermanı’nın ilanının gravür resmi, Meclis-i Mebusan’ın ilk açılışının Dolmabahçede’ki gravür resmi, İlk TBMM’nin resmi, “Cumhuriyet İlan Edildi (29 Ekim 1923)” başlığın yanındaki Atatürk’ün meclisteki konuşması fotoğrafı kullanılmıştır. Konu başlıklarına uygun şekilde resim, fotoğraf ve gravürler kullanılarak başlıkların ve altındaki metinlerin kavranmasını kolaylaştırmıştır. Bazı fotoğrafların yanında soru sorularak öğrencileri düşünmeye ve çıkarımda bulunulmaya yöneltmiştir. Örnek olarak “Ressam Félix Philippoteaux

(Feliks Filipoto)'nun Fransız İhtilali'ni gösteren tablosu" (Tekten, 2015, s. 143) kullanılarak şu soru sorulmuştur: "Yandaki tabloyu inceleyiniz. Tabloya göre Fransız İhtilali'ni yaşayan insanlar hakkında neler söylenebilir? Görüşlerinizi açıklayınız" (Tekten, 2015, s. 143). Geçmişe yönelik yorumlara yönelik sorular sorulmuştur.

"İnsan Olarak Haklarımız" konusunda anayasanın 17, 24, 25, 27 ve 32. maddeleri vurgulanarak açıklamalar yapılmıştır. Hammurabi Yasaları, Veda Hutbesi (MS 632), Magna Carta Libertatum (1215), Kanuni Sultan Süleyman Kanunnameleri (1522-1566), İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi (1789), Kanun-i Esasi (1876), İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi (1948) konunun başlıklarında yanlarına uygun resim, temsili resimler, amblem, belge, fotoğraf ve heykel fotoğrafı kullanılarak kavramların görsel şemasını oluşturmaktadır. Bu da gösteriyor ki materyal örgütlenişi ilkesine uygundur.

Genel olarak "Demokrasi Serüveni" ünitesi incelendiğinde materyallerin uygun şekilde kullanıldığı görülmektedir.

4. 2. 4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

4. 2. 4. 1. Hazırlık Çalışmaları;

a) Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı İle İlgili midir?

"Yönetim Biçimleri", "Demokrasinin Yol Haritası", "İnsan Olarak Haklarımız" konularının hazırlık girişinde "Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir?" (Tekten, 2015, s. 138), "Günümüzde demokrasiye geçmemiş ülkelerde hangi yönetim biçimleri uygulanmaktadır? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız" (Tekten, 2015, s. 142), "İnsan hakları denince ne anlıyorsunuz? İnsanların hakları neler olabilir? Araştırarak sınıfınızda arkadaşlarınızla tartışınız" (Tekten, 2015, s. 146) sorularını sorarak öğrencilerden ön

bilgi almaktadır. Bilgi iletişim araçları geliştiği için dünyadaki herhangi bir olayı öğrenciler kitle iletişim araçlarıyla öğrenmektedir. Bu yaştaki öğrencilerin Çal (2011, s. 55)'a göre “*On bir, on üç, yaş dönemlerinde soyut düşünce yetenekleri gelişmeye başlıyor ve siyasal görüşler biçimleniyor.*” Öğrencilerde 6. sınıf oldukları için soyut dönemde yaşamaktadır. Bu dönemde öğrenciler siyasete ilgili oldukları için hazır bulunuşluk soruları öğrencilere uygundur.

b) Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgisi ve İstek Uyandırmakta mıdır?

Yukarıda verilen sorular incelendiğinde öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Öğrenciler okul ortamında yaşadığı için öğretmen-öğrenci, öğrenci-öğrenci ilişkilerinde kurallar ve insan hakları etkili olduğundan öğrenciler hem kendi haklarını hem de başkalarının haklarını bilmektedir.

c) Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur?

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “Toplumsal Yaşam Yasaları” ve “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusundaki bilgiler 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki hazırlık soruları: “Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir?” (Tekten, 2015, s. 138), “Günümüzde demokrasiye geçmemiş ülkelerde hangi yönetim biçimleri uygulanmaktadır? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 142). Bu sorular öğrencilerin cevaplayabileceği sorulardır. Çünkü günümüzün öğrencileri sosyal medyayı ve gündemi takip ettiklerinden bu soruları cevaplamaları daha kolaydır.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinin “Çocuk Olarak Haklarımız” konusunun 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki sorunun, “İnsan hakları denince ne anlıyorsunuz? İnsanların hakları neler olabilir? Araştırarak sınıfınızda arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 146). Cevabını kısmi olarak

karşılıkmaktadır. 4. sınıfta okutulan “İnsan Hakları ve Yurttaşlık Demokrasi” II. Ünitedeki “Hak Özgürlük ve Sorumluluk” konusundaki 69. sayfada insan haklarıyla ilgili kısmi bir bilgi var. Yani hazırlık sorusunun tam cevabını verecek ön bilginin olmadığını göstermektedir.

Genel olarak incelendiğinde bir soru hariç diğer sorular öğrencilerin bilgi ve becerilerine uygundur.

d) Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?

“Yönetim biçimlerinden insan hak ve özgürlüklerine tam olarak uyan hangisidir?” (Tekten, 2015, s. 138), “Günümüzde demokrasiye geçmemiş ülkelerde hangi yönetim biçimleri uygulanmaktadır? Araştırarak sınıfta arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 142). Hazırlık soruları internet ve televizyon aracılığıyla araştırılarak öğrenilebilecek sorulardır. Çünkü öğrenciler teknolojiye angaje olarak dijital yerliler rolünü oynarlar. “Dijital yerliler günümüz teknolojileri ile hayata başlamış, hayatının merkezinde çevrim-içi ortamların ve yeni teknolojilerin yer aldığı, tüm günlük işlerini teknoloji ile yürüten 21. yy çocuklarından ve gençlerinden oluşmaktadır” (Bilgiç, Duman ve Seferoğlu, 2011).

“İnsan hakları denince ne anlıyorsunuz? İnsanların hakları neler olabilir? Araştırarak sınıfınızda arkadaşlarınızla tartışınız” (Tekten, 2015, s. 146). 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesindeki “Çocuk Olarak Haklarımız” konusunu bilen öğrencilerin kısmi olarak bu soruyu yapabilmektedir. Öğrenciler İnsan hakları ile ilgili sorusunu cevaplarken çocuk hakları ile ilgili soruyu karşılaştırarak cevaplayabilir. Bilemediği bir kısmını da araştırma ve inceleme yoluyla öğrenebilir.

Hazırlık soruları incelendiğinde hepsinin araştırma ve incelemeye teşvik edecek düzeyde olduğunu gösterir.

4. 2. 4. 2. Değerlendirme Çalışmaları;

a) Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?

Anayasayla ilişkili konular “Demokrasi Serüveni” adlı üniteye yer almaktadır.

Sorularda bu üniteye bulunmaktadır.

Muhakeme soruları açık uçlu sorularda bulunmaktadır. Anayasayla ilgili bu sorular:

“1. Osmanlı Devleti Döneminde gerçekleştirilen insan hak ve özgürlüklerine ilişkin önemli olayları ve gelişmeleri yazınız. 3. Cumhuriyet yönetimi ile monarşi arasındaki farklılıklar nelerdir? Yazınız. 5. Demokrasi, insan haklarının gelişimini nasıl etkiler? Açıklayınız” (Tekten, 2015, s. 157). Sorular araştırma, inceleme ve muhakemeyi ölçmektedir. Test ya da doğru/yanlış soruları muhakemeyi ölçmekten çok ezberlenen bilgi düzeyini ölçmektedir.

b) Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?

Değerlendirme sorularının hepsi ders kitabındaki işlenen konuların tekrarıdır. Fakat

"5. Demokrasi, insan haklarının gelişimini nasıl etkiler? Açıklayınız" (Tekten, 2015, s. 157) sorusu Analiz ve sentez gerektirdiği için farklı kaynaklardan araştırmaya yönelmektedir. Yani demokrasi kavramı ders kitabında fazla bilgi olmadığı için farklı kaynaklara yönelerek burada bilgiler edinebilmektedir. Bu da gösteriyor ki sorularda sadece bir tanesi yeni bilgi edinmeyi teşvik edici niteliktedir.

c) Öğrencinin İlgi Düzeyi ve Yakın Çevresi Dikkate Alınarak Oluşturulmuş Araştırma-İnceleme Sorusu Örnekleri Yer Almakta mıdır?

Sorular incelendiğinde yakın çevresine dikkat edilerek oluşturulmamıştır. Genel olarak sorular sorulmuştur. Anayasayla ilgili araştırma ve inceleme soruları üç tane olduğu için bunlarda yakın çevresi dikkate alınarak sorulmamıştır.

4. 2. 5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

a) Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb) Yeterince Yer Verilmiş midir?

Toplam 28 görsel malzeme kullanılmıştır. Yeterince yer verilmiştir. Bunlar: on sekiz fotoğraf, altı resim, iki gravür, bir şema bir amblem kullanılmıştır.

b) Araçlar Konuya Uygun, Anlatımla İlişkili midir?

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yol, okul, köprü, hastane fotoğrafları kullanılmıştır. Devlete verilen verginin tekrar halka dönüşünü işlemektedir.

“Demokrasi Serüveni” ünitesi “Yönetim Biçimleri” konusunda bir tane şema kullanılmıştır. Bu şemada yönetim biçimlerini özetleyerek gösterip ve konuyu özetlemektedir. “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçasında eski ve yeni meclis fotoğrafları, mahkeme salonu fotoğrafı koyularak yasama ve yargı kuruluşlarının görsel versiyonunu göstermiştir.

“Demokrasinin Yol Haritası” konusunda Solon Yasaları’nı çıkaran Solon heykel fotoğrafı, Magna Carta Libertatum belge fotoğrafları, Thomas Jefferson yağlı tablosu, Ressam Félix Philippoteaux’nun çizdiği Fransız İhtilali’yle ilgili yağlı tablo resmi, Tanzimat Fermanı’nın ilanının gravür resmi, Meclisi Mebusan’ın ilk açılışının Dolmabahçe’deki gravür resmi, İlk TBMM’nin resmi, “Cumhuriyet İlan Edildi (29

Ekim 1923)” başlığın yanındaki Atatürk’ün meclisteki konuşması fotoğrafı başlıklara ve konuya uygun görseller olarak değerlendirilebilir.

“İnsan Olarak Haklarımız” konusunda Hammurabi heykel fotoğrafı, Veda Hutbesi’ni temsil eden fotoğraf, Magna Carta Libertatum’la ilgili temsili resim, Kanuni Sultan Süleyman’ın temsili resmi, İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi resmi, Kanun-i Esasi kitapçığı resmi, Birleşmiş Milletlerin amblemi gibi görsel malzemeler konu ve başlıklara uygun şekilde kullanılmıştır.

c) Öğretime Yardımcı Unsurlar (bellek destekleyiciler) İlgil Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı mıdır?

“Ülkemizin Kaynakları” ünitesinde “Vergim Bana Dönüyor” konusunda yol, okul, köprü, hastane fotoğrafları kullanılarak vergi vermenin bize ne gibi getirileri olacağıyla ilgili bilgiler verilerek konuya uygun fotoğraflar kullanılmıştır. Bu fotoğraflar ilgi çekici ve temiz baskılıdır.

“Demokrasi Serüveni” ünitesi “Yönetim Biçimleri” konusunda şemadaki yönetim biçimleri önceki sayfalarda verilen bilgiyi özetleyerek konuya ve estetiğe uygun ve ilgi çekici olarak hazırlanmıştır.

“Demokrasinin Yol Haritası” ve “İnsan Olarak Haklarımız” konularında kullanılan resim gravür, heykel, belge fotoğrafları ve yağlı tablolar konuya, estetiğe uygun ve ilgi çekicidir.

Görsel malzemeler genel olarak uygun kullanılmıştır.

4. 3. Yedinci Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı

Tablo 4. 3. Anayasa İçeriğinin geçtiği Üniteler, Konular ve Kazanımlar

Ünite	Konu	Kazanım
1. Ünite: İletişim ve İnsan İlişkileri	<ul style="list-style-type: none"> Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi Özel Hayatın Sınırları	<ul style="list-style-type: none"> 4. Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder. 5. Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar.
2. Ünite: Ülkemizde Nüfus	Haklarımız Özgürlüklerimiz	<ul style="list-style-type: none"> 3. Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir. 5. Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.
6. Ünite: Yaşayan Demokrasi	<ul style="list-style-type: none"> Türklerde Devlet Yönetimi Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler	<ul style="list-style-type: none"> Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder. 2. Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir. 3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder. 4. Siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.
7. Ünite: Ülkeler Arası Köprüler	<ul style="list-style-type: none"> 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya Başka Dünya Yok	<ul style="list-style-type: none"> 20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir. 2. Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir. 3. Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.

4. 3. 1. İçerik Kazanımlarla Tutarlı mıdır?

“İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesinde iki konu ve iki kazanım geçmektedir.

“Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder” kazanımında anayasanın 26. maddesindeki düşünceyi özgürce yazma ve yayma hakkı verildiğini, anayasanın 28. maddesindeki

basın hürdür sansür edilemez hakkı ve anayasanın 32. maddesindeki kişinin düzeltme ve cevap hakkı kullanmasıyla ilgili maddeler desteklenmiştir ve içerik kazanımla uyumlu haldedir.

“Kitle iletişim özgürlüğü ve özel hayatın gizliliği kavramlarını, birbiriyle ilişkileri çerçevesinde yorumlar” kazanımında anayasa maddelerinde geçen 20. madde özel hayatın gizliliği, 28. maddedeki basınla ilgili maddeler ve 21. maddedeki konut dokunulmazlıklarıyla ilişkileri karşılaştırma yapılarak açıklandı. İncelendiği gibi bu iki kazanımda uyumludur.

“Ülkemizde Nüfus” ünitesi “Haklarımız Özgürlüklerimiz” konusunda anayasa ile ilişkili iki kazanım vardır.

“Eğitim ve çalışma hakkının kullanılması ile devletin ve vatandaşın bu konudaki sorumluluklarını ilişkilendirir” kazanımında eğitim hakkının bir örnek olay ve gazete haberlerinden yararlanarak anayasanın 42. maddesindeki eğitim hakkının anayasal bir hak olduğunu ve zorunlu olarak eğitim alması gerektiğini açıklamaktadır. 222 sayılı İlköğretim Temel Kanunu’ndan 2. ve 46. maddelerinden yararlanarak eğitimin zorunlu olduğunu ve yaptırım yapılacağını göstererek İlköğretim Temel Kanunu’nda anayasanın norm hiyerarşinin altında olduğunu göstermektedir. Bu kazanımda anayasanın diğer kanunlara göre konumunu göstermektedir. Çalışma hakkında anayasanın 49. maddesi açıklanarak çalışmanın herkes için ödev ve hakkı olduğunu açıklanmaktadır.

“Yerleşme ve seyahat özgürlüğünü açıklar.” kazanımında anayasanın 23. maddesindeki yerleşme ve seyahatin hangi durumlarda yapılabildiği ya da ne gibi durumlarda devlet tarafından kısıtlanabileceğini açıklamaktadır. “Haklarımız Özgürlüklerimiz” konusunda iki kazanımda içerikle uyumludur.

Anayasa ve içeriğinin büyük çoğunluğu “Yaşayan Demokrasi” ünitesinde yer almaktadır.

“Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder.” kazanımında Türkiye Cumhuriyeti’nden önce kurulan Türk devletlerinin yönetim şekilleri işlenmiştir. TBMM’nin fonksiyonu olan danışma işlevinin önceki Türk devletlerinde hangi ad üzerinde isimlendirdikleri ve ne gibi işlevleri olduğunu açıklanarak ve TBMM’yle eski Türk Devletlerin kullandığı; Kurultay, Seçkinler Meclisi, İhtiyar Meclisi, Kengeş, Divanı Hümayun, Heyeti Vükela ve Meşrutiyetten bahsedilerek TBMM’nin son kurultay şekli olduğu açıklanmıştır. Eski Türk devletlerinden itibaren egemenlik anlayışı olan Kut anlayışından bahsederek Kutun Türkler için ne ifade ettiği yani hükümdarların tanrının gölgesi olduğu, tanrı tarafından bahşedildiği ve hükümdarların kararlarının tartışılmaz olduğu işlenmektedir. İslamiyet’i benimseyen Türk devletlerinde aynı Kut anlayışını benimsediği ve kullanması işlenmişti. Osmanlı Devleti’nden itibaren bu anlayışın değiştiği 1808 Sened-i İttifak ile ayanların özerkliğini tanıdı, herkese adaletli, eşit şekilde vergi toplanacağını garantisini verdi. Bu da padişahın yetkilerinin sınırlandırılmasına ilk defa anayasal düzene geçildiğini göstermektedir. Tanzimat Fermanı’yla herkesten gelirine göre vergi alınacağı, yargısız infaz yapılamayacağı, askere alımlarda eşit olunacağı, can mal güvenliği sağlanacağı, herkesin kanun önünde eşit olacağı, padişahında kanunlara uyacağı ilan edildi. Padişah Tanzimat fermanı ile ilk defa kanun üstünlüğünü tanımaktadır. Bu da hükümdarın ülke toprakları içindeki yetkilerinin sınırlandığını göstermektedir.

Osmanlı tarihinde ilk defa Kanuni Esasi adında yazılı bir anayasa yapıldı. Bu anayasada padişah yasama yetkisini meclisi mebusuna verdi. İlerleyen zamanlarda padişahın sürgün yetkisi, meclisi kapatma yetkisi, uluslararası anlaşma yapma yetkisi

kaldırılıp meclise verildi. Ders kitabında Ankara’da açılan Büyük Millet Meclisi’yle millet egemenliğine geçildiği işlenmektedir. Bu da konunun bu kazanımla tutarlı olduğunu göstermektedir.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda iki kazanım vardır. İlk kazanım “Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri ile ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir.” Anayasanın 2. Maddesinde “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı için de, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir” ibaresi verilip ardından toplum hayatıyla ilgili gazete kupürlerinden bilgi verilmektedir. Bu kupürler: “Anayasa Mahkemesinden İptal Kararı”, “Danıştay LPG’ye ek vergiye ‘dur’ dedi”, “Seçime yüksek katılım”, “Yeni bir parti daha kuruldu”, “İlk 6 ayda 673 kişi yeşil kart aldı” gibi hayatın içinden örnekler seçilmiştir.

İkinci kazanım “Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder.” Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı’nın sayfa 144’de anayasa maddelerinin ilk dördünü vererek devamında açıklamalara yer verilmiştir. Burada verilen maddelerle Türkiye Cumhuriyeti’nin yönetim yapısının cumhuriyet olduğu 4. maddenin değiştirilemeyeceği ve değiştirilmesinin teklif edilemeyeceğini yazmaktadır. Öğrencilerin cumhuriyet yönetim yapısının değiştirilemeyeceğini fakat 4. maddenin değişmesiyle yönetim yapısının değişebileceğini kavrayabilecek yaşadadır.

Yasama, yürütme ve yargı kavramlarında eksiklikler var ve bu kavramlar yüzeysel olarak aktarılmıştır. Yasama ve yürütmenin birbirleriyle ilişkisi vurgulanmamıştır. Yürütmenin nasıl oluştuğu yasama organının katkısı açıklanmamıştır. Sadece yargı

kurumuyla ilişkisine girilmiştir. Yasama, yürütme, yargı kuruluşları anayasanın 11. maddesinde belirtildiği gibi “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar anayasaya aykırı olamaz.” Bu organların hepsi anayasa mahkemesinin kararlarına uymak zorundadır. Kitapta anayasa mahkemesinin görevleri verilerek hukuk önünde diğer organların önünde olduğunu göstermektedir. Anayasanın 8. maddesinde yürütme kurulunun anayasaya uyma zorunluluğu verilmektedir. Ardından Ders kitabında geçen anayasanın 125. maddesiyle “İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine yargı yolu açıktır...” ifadesi gelerek açıklanmaktadır. Fakat ders kitabındaki bilgi yürütme kanadının sorumsuz tarafı olan cumhurbaşkanının tek başına yaptığı işlemler, sıkıyönetim komutanlıkları yaptırdığı işlemler, Yüksek Askerî Şura'nın meslekten çıkarma işleminin dışındaki kararlar yargı tarafından dava edilemez. Burada hem bilgi eksikliği hem de yanlışlığı var. 125. maddenin bir kısmı alınmıştır. Bu alıntıyla öğrenciler her şeyin dava edilebileceğini anlamaktadır. Fakat anayasanın 125. maddesi öbür kısmı olan: “Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemler ile Yüksek Askerî Şûranın kararları yargı denetimi dışındadır” ibareye yer verilseydi anlamları daha farklı olabilirdi. Yasama organının anayasa maddesinin 148'inde “Anayasa Mahkemesi, kanunların, kanun hükmünde kararnamelerin ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Anayasaya şekil ve esas bakımlarından uygunluğunu denetler...” ders kitabında geçen ifade açıklanarak yasama organının hukuka bağlı olduğunu göstermektedir. Sayfa 147'de kimlerin yasama organını seçtiğini yazmaktadır. Fakat yasama organlarını oluşturan milletvekili olabilmek için şartların neler olduğuyla ilgili bilgiler verilmemektedir. Fakat kazanımda görüldüğü gibi yasama, yürütme, yargı organlarında eksik bilgiler vardır. Bu kazanım kısmi olarak uygundur.

“Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler” konusunun “Siyasi partilerin, sivil toplum örgütlerinin, medyanın ve bireylerin, gündemi ve yönetimin karar alma süreçlerini ne şekilde etkilediğini örnekler üzerinden tartışır.” Kazanımında anayasa içeriği sadece ders kitabının 153. sayfadaki iki tane gazete haberi kullanıldı. Bu haberlerden biri x partisinin ek motorlu taşıtlar vergisinin iptali için anayasa mahkemesine müracaatı, diğeri de ek motorlu taşıtlar vergisinin anayasa mahkemesi tarafından iptal edilmesidir. Burada siyasi partiler, sivil toplum örgütleri, medya ve bireylerin yasama ve yürütme organında yapılan hataların anayasa mahkemesine müracaat edilerek düzeltilmesini sağlamaktadır. Böylelikle idarecileri ne şekilde etkilediğini göstermektedir. Kazanımınla uyumludur.

“Ülkeler Arası Köprüler” ünitesinde anayasayla ilgili içerikte iki konu ve üç kazanım geçmektedir. “20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya” konusunun kazanımıysa “20. yüzyılın başında Osmanlı Devleti ve Avrupa ülkelerinin siyasi ve ekonomik yapısıyla I. Dünya Savaşı’nın sebep ve sonuçlarını ilişkilendirir.” Burada Osmanlı Devleti’nin anayasal sürecinden kısaca bahsedilmiştir. Tanzimat, Islahat fermanlarının, Kanuni Esasi’nin ve 2. Meşrutiyet’in ilanlarından bahsedilmektedir. Osmanlı Devleti’nin 20. Yüzyıl durumundan kısaca bahsedilmiştir. Buradaki konular kazanımınla uyumludur “Küresel sorunlarla uluslararası kuruluşların kuruluş amaçlarını ilişkilendirir”, “Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder” Kazanımlarında anayasanın 56. maddesi olan çevreyle ilgili kanuna atıf yapılmıştır. Fazla detaya girilmemiştir. Sadece kişisel sorumlulukla ilgili uyumu vardır. Konunun birinci kazanımınla ilgili uyumu yoktur.

4. 3. 2. İçerik Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmiş midir?

7. sınıf ders kitapları incelendiğinde sadece iki tane ders kitabındaki konular uyumludur. Bunlar; Din Kültürü Ahlak Bilgisi ve Türkçe dersidir.

Din Kültürü Ahlak Bilgisi 7. sınıf “İslam Düşüncesinde Yorumlar” ünitesi, “Din Anlayışındaki Farklılıklar Niçin Zenginliktir?” konusu, “Din anlayışındaki farklılıkların niçin birer zenginlik olduğunu açıklar” kazanımı; Sosyal Bilgiler kazanımı “Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder” ile ilişkilidir. Din Kültürü Ahlak Bilgisi ders kitabında din anlayışında farklılıklar olan mezhepler konusu işlenmektedir. Bu konuda İslâmiyetle ilgili görüş farklılıklarının olmasının normal olduğu ve birbirlerinin fikirlerine hoşgörülü ve saygılı olunması gerektiği işlenmektedir. Görüş farklılıklarının kur'an ve sünnete uygun şekilde belirtilmektedir. “Doğru bilgi alma hakkı, düşünceyi açıklama özgürlüğü ve kitle iletişim özgürlüğü arasındaki bağlantıyı fark eder” kazanımında düşünce özgürlüğünün devlet tarafından korunduğu ve anayasa ile güvence altına alındığı işlenmektedir.

Türkçe ders ve kılavuz kitabında “Toplum Hayatı” temasında, “Harika Çocuk” metniyle Sosyal Bilgiler ders kitabındaki “Haklarımız Özgürlüklerimiz” konusuyula uyumludur. “Harika Çocuk” metinde okulu bırakıp iş yerlerinde çalışan çocukların hayatları anlatılmaktadır. “Haklarımız Özgürlüklerimiz” konusunda anayasanın eğitim hakkı olan 42. maddesiyle çalışma hakkı olan 49. maddesi işlenerek “Harika Çocuk” metinle uyuşmasını göstermektedir.

4. 3. 3. İçeriğin Oluşturulmasında Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygun Bir Yöntem İzlenmesi Gerektiği İlkesine Göre;

a) Somuttan Soyuta İlkesine Uyulmuş mudur?

Sadece "Ülkeler Arası Köprüler" ünitesinde somutlaştırma yapılmamıştır. Geri kalan ünitelerde somutlaştırma yapılmıştır.

"Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi" konusunda bir tane röportaj resmi, bir tanede televizyonda haber izleyen insanların resmi konulup örnek bir olay kullanılarak somutlaştırma yapılmıştır.

"Özel Hayatın Sınırları" konusunda bir pop sanatçının hayatından örnek sunularak anayasanın 20, 21 ve 28. maddeleri somutlaştırılmaya çalışılıp en sonunda bir küme şeklindeki şemadan yararlanarak Basın Hürriyeti, özel hayatın gizliliği ve konut dokunulmazlığının geçişkenli ortasına kamu yararı yerleştirilerek somutlaştırılması sağlanmıştır.

"Haklarımız Özgürlüklerimiz" konusunda anayasadaki maddeler eğitim hakkı kanunu olan 42. madde, çalışma hakkıyla ilgili 49. madde ve yerleşme ve seyahat özgürlüğüyle ilgili 23. madde kanun maddeleri vurgulanarak, örnek olaylardan, sosyal hayattaki gazete haberlerinden yararlanarak bu kanun maddeleri açıklanmıştır. Bu konuda da somutlaştırma yapıldığı görülmektedir.

"Türklerde Devlet Yönetimi" konusunda bir tane kurultayın temsili resmi, bir tane Topkapı Sarayı'ndaki Divanı Hümayun giriş kapısı resmi, Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in rüyasının temsili resim ve Tazminat Fermanı'nın resmi yer almaktadır. Fakat somutlaştırma için yeterli değildir. Senedi İttifak, Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Kanuni Esasi gibi gelen yenilikleri ve diğerlerine göre farklılıkları şema üzerinde gösterilince öğrenme açısından daha kalıcı olabilirdi.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda Türkiye Cumhuriyeti’nin anayasa kitapçığı resmi, değiştirilemeyecek ilk dört maddesi vurgulu yazısı, Anayasa Mahkemesi fotoğrafı, Anayasa Mahkemesi’nin yasama ve yürütmenin çıkardığı kanunları iptal ettiği gazete haberleri gibi resim ve fotoğraf gibi görseller kullanılarak devletin idare yapısı somutlaştırılmıştır.

“Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler” konusunda yönetimi etkileme gücü olan medya ve muhalif partilerin yürütme kurulu tarafından çıkarılan kanunların anayasaya uymayan kanunların iptalinin nasıl uygulandığını gazete haberinden yararlanarak ders kitabında görsel şekilde işlenmiştir. Bu da somutlaştırmaya uygundur.

b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uyulmuş mudur?

Ders kitapları incelendiğinde anayasa geçen içeriklerin birbiriyle bağlantılı olduğu görülmektedir.

6. sınıf ders kitabının “Demokrasinin temel ilkeleri açısından farklı yönetim biçimlerini karşılaştırır.” kazanımı ile 7. sınıf ders kitabındaki “Tarihsel süreçte Türk devletlerinde yönetim şekli ve egemenlik anlayışındaki değişim ve sürekliliği fark eder” kazanımı birbirlerine uyumludur. 6. sınıftaki kazanımda dört tane yönetim biçimi olan monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyetin genel özellikleri işlenirken 7. sınıftaki kazanımda Türk devletlerin kullandığı yönetim biçimleri ders kitabında geçmektedir.

5. sınıf ders kitabında “Toplumsal yaşamı düzenleyen yasaların varlığını ve önemini fark eder” kazanımı, 6. sınıf ders kitabı “Değişik dönem ve kültürlerde demokratik yönetim anlayışının tarihsel gelişimini tartışır.” Kazanımı 7. sınıf ders kitabı “2. Anayasamızın 2. maddesinde yer alan Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin nitelikleri ile

ilgili uygulamalara toplum hayatından örnekler verir. 3. Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” kazanımları birbirleriyle uyumludur. 5. sınıf ders kitabında Türkiye Cumhuriyeti'nin kullandığı anayasalar ve 1982 anayasasının değiştirilemez ilk dört maddesi geçmektedir. 6. sınıf ders kitabında demokrasi ve kullanılan anayasa tarihleri işlenmiştir. Osmanlı döneminde ilan edilen fermanlar Tanzimat, Islahat ve Kanuni Esasi ders kitabında geçmektedir. 7. sınıf ders kitabında Osmanlı Dönemi'nde kullanılan anayasa 1876 Kanuni Esasi, Türkiye Devleti'nin kullandığı 1921 Anayasası, Türkiye Cumhuriyeti'nin kullandığı 1924, 1961, 1982 anayasaların adlarından bahsedilerek 1982 Anayasası'nın değiştirilemez ilk dört maddesi ders kitabında yazılmıştır. 5. sınıf ders kitabındaki konular ile 7. sınıf ders kitabı konuları arasında bağlantı kurulduğu görülmektedir. 6. sınıftaki ders kitabında yer alan konuda anayasal gelişiminin tarihinden bahsedilerek arasında bağlantısı kurulmuştur. Yine 5. sınıf “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik”, 6. sınıftaki “Yönetim Biçimleri” konularında yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarından bahsedilmekte 7. sınıftaki “Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda yasama, yürütme ve yargıdan bahsedilerek daha detaylı şekilde işlenerek bağlantı kurulmaktadır.

c) Yakından Uzağa İlkesine Uyulmuş mudur?

“Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişim”, “Özel Hayatın Sınırları” konularında öğrencilerin yakın çevresinden örnekler verilerek yakından uzağa ilkesine uyulmuştur. Çünkü öğrencilerin çoğu kitle iletişim araçlarını kullanmakta ve dijital yerliler oldukları için sosyal medyayı kullanarak düşünce ve siyasi görüşlerini açıklamaktadır. O yüzden düşünce özgürlüğü konuları öğrencilerin ilgisini çekmektedir. “Özel Hayatın Sınırları” konusunda öğrenciler kitle iletişim araçları

olan sosyal medya kullandıkları ve ünlü kişilerin hayatları olduğu için bu konuya da ilgisini çekmektedir.

“Haklarımız Özgürlüklerimiz” konusunda sosyal hayattaki gazete haberleri kullanılarak ilgisi çekilmeye çalışılmıştır. Günümüzdeki medya, okul panosu öğrencileri bilgilendirip ve bilinçlendirmektedir. Okul panolarında genelde öğrenci hakları yer almaktadır. Bu da öğrencilerin sosyal hayatta karşılaştıkları eğitim haklarının, çocuk işçiliğinin yasak olduğunu bilinçlendirmektedir. Fakat “Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” başlığı öğrencilerin bulunduğu aile ve çevreye göre değişmektedir. Ailesi ve akrabalarının bulunduğu yerde kalan ve hiç yer değiştirmeyenler yakından uzağa ilkesine uymamaktadır. Günümüzde ulaşım sistemleri geliştiği için isteyen herkes günü birlik ya da tatil amacıyla gittikleri yere yerleşme ve seyahat özgürlüğünün kısıtlanıp kısıtlanmayacağını anlayamazlar. Bu başlıktaki konu yakından uzağa ilkesine uymamaktadır.

“Türklerde Devlet Yönetimi” konusunda Türklerin tarih boyunca kullandıkları meclis yapıları, egemenlik anlayışları işlenmiştir. Fakat tarih konuları olduğu için öğrencilerin yakın çevresinden seçim ve uygulama yapılmamıştır. Yakından uzağa ilkesine uymadığını göstermektedir. Günümüzdeki benzer kurum ve yapılarla ya da kendi okullarda uyguladıkları okul temsilcisi ve sınıf başkanı seçiminde karşılaştırma yapılarak açıklansa daha iyi olabilirdi.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda yasama ve yürütme organlarının çıkardığı kanunların yargı organı tarafından denetim altında olduğunu göstermek amacıyla sosyal hayattaki gazete haberlerinden yararlanılmıştır. Öğrenciler gazete ve televizyonu kullandıkları için sosyal hayatı da bilmektedir. Bu da yakından uzağa ilkesine uyulduğunu göstermektedir.

“Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler” konusunda burada medya ve muhalefetin yürütmeyi etkileme gücünü işleyerek yürütmenin çıkardığı kanunların nasıl denetlendiği anayasa mahkemesi tarafından iptal edildiğini günlük gazete haberlerinden takip etmeleri öğrencileri yakın çevrelerinden yararlanmaya teşvik etmektedir. Bu durum yakından uzağa ilkesine uyulduğunu göstermektedir.

d) Soyutlama İlkesine Uyulmuş mudur?

“Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi” konusunda tümden gelim uygulanmıştır. Konunun başında düşünce özgürlüğüyle ilgili anayasanın 26. maddesi “Herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir” cümlesi konularak çevreyle ilgili bir konuda vatandaşın gazetecilerle düşüncelerini açıklama röportajı kullanılarak yardımcı düşünceyle açıklanmıştır.

“Özel Hayatın Sınırları” konusunda tümevarım yöntemi uygulanmıştır. Konunun başında yer alan magazin haberinde ünlü kişinin kullandığı pahalı otomobili bayan arkadaşına hediye ettiği olay gazetelere yansımıştır. Bu olay konunun başında verilip ardından anayasanın 20. maddesi olan “Herkes, özel hayatına ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir. Özel hayatın ve aile hayatının gizliliğine dokunulamaz” getirilerek tümevarım yöntemi uygulanmıştır.

“Haklarımız Özgürlüklerimiz” konusunda “Eğitim Hakkı” ile ilgili başlıkta tümevarım yöntemi uygulanmıştır. Konunun başında okula gönderilmeyen öğrencilerin hayatlarından örnek bir olaya yer verilerek ondan sonra ana fikir olan anayasanın 42. maddesi “Kimse eğitim ve öğrenim hakkından yoksun bırakılamaz” kazanımı verilip ardından 222 sayılı İlköğretim Temel Kanunu’ndan bazı maddeler yazılmıştır.

“Türklerde Devlet Yönetimi” konusunda Türklerin kullandığı yönetim yapısı ve meclisleri tarihsel sıraya göre açıklanarak en sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin daha demokratik olduğu ana fikri verilip tümevarım yöntemi uygulanmıştır.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konunun başında anayasanın değiştirilemez ilk dört maddesi verilip ondan sonra anayasanın 2. maddesindeki içerikleri başlıklar halinde açıklanıp gazete haberlerinden örnekler verilmiştir. Buda tündengelim yolunu kullandıklarını göstermektedir.

“Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler” konusunda gündemi belirleyenler ve yönetimi etkileyenlerin başında medya, siyasi parti temsilcileri ve sivil toplum kuruluşları konunun başında verilerek ondan sonra örnek olaylardan gazete haberlerinden parça konulmuştur. Aynı şekilde tündengelim de yer verilmiştir.

e) Düzey İlkesine Uyulmuş mudur?

“Düşüncüyü Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi” konusunda anayasanın 26. maddesi düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğü, 28. maddesi basın hürriyeti kanunu, 32. madde de düzeltme ve cevap hakkı hepsi sıralamaya uygun şekilde verilerek açıklanmıştır. Buda düzey ilkesine uygun şekilde açıklandığını göstermektedir.

“Özel Hayatın Sınırları” konusunda anayasa maddelerinin sıralamaya uygun şekilde verilmediği görülmektedir. Anayasanın 20. maddesinde özel hayatın gizliliğine dokunulamayacağı, 28. maddesinde basın kanunu, 21. maddesi konut dokunulmazlığı kanunu görüldüğü gibi kanunlar sıralamaya uygun şekilde verilip açıklanmamıştır. 20. maddeden sonra 21. maddeye yer verilmiş olsaydı hem konuya hem sıralamaya daha uygun olabilirdi.

“Haklarımız Özgürlüklerimiz” konunun içindeki anayasa maddeleri başlıklarında sıralamaya uygun şekilde verilmemiştir. 42. maddedeki “Eğitim Hakkı”, 49. madde “Çalışma Hakkı” kanunu, 23. maddedeki “Yerleşme ve seyahat Özgürlüğü” kanun başlıkları numara sıralamasına uygun olmadan verilip açıklanmıştır.

“Türklerde Devlet Yönetimi” konusundaki eskiden kurulan Türk devletlerinin meclisleri açıklanırken tarihsel sıralamaya uygun şekilde verilmediği görülmektedir. Büyük Hun, Kök Türkler, Avrupa Hun, Oğuzlar, Uygurlar, Selçuklular ve Osmanlılar sıralamaya uygun olarak verilmemiştir. Sıralamada Avrupa Hun Devleti'nin, Büyük Hun Devleti'nden sonra gelmesi daha uygun olabilirdi. Oğuzlar konusuna Selçuklulardan önce yer verilirse tarihsel sıralamaya daha uygun olabilirdi. Osmanlı Devleti'ndeki anayasal düzene geçiş sürecindeki Senedi İttifak, Tanzimat Fermanı, Kanuni Esasi, II. Meşrutiyet'in açılması ve en son Büyük Millet Meclisi'nin açılması tarihsel sıralama uygun şekilde verilmiştir. Sonuçta kısmi olarak uygundur.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda anayasanın “Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, millî dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devletidir” maddesinden alıntı yapıp içerikteki başlıklar atılarak devamında açıklama yapılmıştır. Bu başlıkların sıralaması “İnsan Haklarına Saygılı Devlet”, “Demokratik Devlet”, “Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet”, “Laik Devlet”, “Sosyal Devlet”tir. “Demokratik Devlet” ile “Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet” sıralaması yer değiştirirse daha uygun olabilir. Açıklama yapılırken sıralamada karışıklık olmazdı.

f) Şema İlkesine Uyulmuş mudur?

Anayasa içeriğinde geçen ünite ve konular yer almaktadır.

“İletişim ve İnsan İlişkileri” ünitesindeki konular ve alt başlıkları:

1. Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi

- Konuş, Dinlesinler
- Doğru Bilgi Alma Hakkı

2. Özel Hayatın Sınırları

Anayasa maddelerinden yararlanarak konular arasında bütünlük sağlanmaya çalışılmaktadır. “Konuş, Dinlesinler” başlığında düşünce hürriyetini yayma özgürlüğünden bahsedilerek medya aracılığıyla istediğin fikir ve düşüncelerini iletme özgürlüğünü vermektedir. “Doğru Bilgi Alma Hakkı” başlığında doğru bilgi alma hakkının hak olduğunu bildirerek medyanın doğru bilgi verilmesini istemektedir. Kişiyi saldırı ya da haksız beyanatta bulunulmasında düzeltme ve cevap hakkının anayasal hak olduğunu bildirmektedir. “Özel Hayatın Sınırları” konusunda basın hürriyeti, özel hayatın gizliliği karşılaştırılarak kamu yararı durumunda bazı şeylerin yayınlanabileceğini bahsedip şema yardımıyla açıklamaktadır.

“Ülkemizde Nüfus” ünitesi incelendiğinde anayasa içeriğiyle ilgili sadece bir konu vardır. Bu konu ve başlıkları aşağıda gösterilmiştir:

Haklarımız Özgürlüklerimiz

- Eğitim Hakkı
- Çalışma Hakkı
- Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü

Başlıkları incelendiğinde çeşitli hikayeleştirilmiş örnek ve olaylardan yararlanarak konular yazılmıştır. Fakat anayasa maddelerindeki numara sıralamasına uygun

olmayan Yerleşme ve Seyahat Özgürlüğü” başlığı ilk başa alınsa şema ilkesine daha uygun olabilirdi.

“Yaşayan Demokrasi” ünitesinde anayasa içeriği geçen üç tane konu vardır. Bunlar:

1. Türklerde Devlet Yönetimi

- Kurultaydan TBMM’ye
- Kut Anlayışından Milli Egemenliğe

2. Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı

- İnsan Haklarına Saygılı Hukuk Devleti
- Demokratik Devlet
- Atatürk Milliyetçiliğine Bağlı Devlet
- Laik Devlet
- Sosyal Devlet

3. Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler

Konular ve başlıklar incelendiğinde birbirleriyle uyumlu içinde oldukları görülmektedir. Gerekli yerlerde gazete haberlerinden yararlanarak konuların ve başlıkların kavranmasını kolaylaştırmıştır. Buda şema ilkesine uyulduğunu göstermektedir.

“Ülkeler Arası Köprüler” ünitesindeki anayasa içeriği ayrı başlık altında geçmemekte sadece satırlarda geçmektedir. Satırlarda geçen konu ve başlıklar:

1. 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya

- 20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti

2. Başka Dünya Yok!

- Küresel Isınma Nasıl Durdurulacak?

“20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti” başlığında Osmanlı Devleti’nin uyguladığı anayasal gelişmeler ve anayasa olan Kanuni Esasi’den kısaca bahsedilmiştir.

“Küresel Isınma Nasıl Durdurulacak” başlığında anayasanın 56. maddesinden “Herkes, sağlıklı ve dengeli bir çevrede yaşama hakkına sahiptir” yararlanarak dünyadaki çevreyle ilgili atıf yapmaktadır.

g) Vardama İlkesine Uyulmuş mudur?

“Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi” konusunun başında anayasanın 26. maddesine dayanarak düşünce özgürlüğü ve bunu yayma hakkı verildiğini yazarak şu soruya yer verilmiştir: “Sizin de toplumla paylaşmak istediğiniz bir düşünceniz olduğunu varsayalım. Bunu hangi yolları ve araçları kullanarak paylaştınız?” Günümüzdeki öğrenciler sosyal medyayı kullandıkları için bu soruyu büyük oranda cevaplayabilirler.

Ders kitabının 20. sayfasında bulunan; bu cümleyi vererek “Nihat Bey, eve geldiğinde televizyonda kendisiyle yapılan röportajı izledi ve ‘İyi ki gazetelerimiz ve televizyonlarımız gibi kitle iletişim araçlarımız var’ dedi.” Metnin altına pembe kare içine alarak şu soruyu sordu: “Nihat Bey sizce neden böyle söylemiş olabilir?” Öğrenciler burada varsayımda bulunarak anayasanın 26. maddesi verilmediğinde insanların kendilerini ifade edemediklerinde ne gibi sonuçlar olacağını söyler. Nihat Bey’in özgür basına görüşlerini bildirdikten sonra kitabın 20. sayfasında şu soruya yer verilmiştir: “Anayasamızın basın hürriyeti ile ilgili 28. maddesi olmasaydı Nihat Bey, bu özgürlüğünü aynı şekilde kullanabilir miydi? Neden?” Burada öğrencilere anayasanın 28. maddesi olmadığı sürece ne gibi sonuçlar doğuracağını varsayım üzerinde kestirimde bulunulmuştur.

Paragrafta kitle iletişim araçlarının öneminden bahsedilmekte ondan sonra kamu güvenliği durumunda basın hürriyeti ve kitle iletişimin özgürlüğünün kanun maddeleriyle sınırlanabileceğinden bahsedilmektedir. Altına pembe çerçeve için alınmış şu soruyu sorulmuştur: “Sizce temel hak ve özgürlükler hangi durumlarda sınırlandırılabilir?” Yukarıda verilen paragrafta bu soruya cevap verildiği için öğrenciler "kamu güvenliği" diye cevaplarlar. Bu soru varsayıma girmemektedir.

“Türklerde Devlet Yönetimi” konusunda Fatih Sultan Mehmet’in cihan hâkimiyetiyle ilgili görüşleri verilerek pembe kare içinde şu soruyu: “Sizce Fatih Sultan Mehmet tüm insanlığı neden bir imparatorluk çatısı altında toplamak istemiş olabilir?” sorarak öğrencilerin kendilerini bir kişinin yerine koyarak geçmişe yönelik tahminlerde bulunmasını istemiştir.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda seçimlere katılma ve oy kullanmanın vatandaşlık görevi olduğunu söyleyerek paragrafların arasına pembe çerçeve içinde şu soru sorulmuştur: “Vatandaşların seçimlere katılmamasının yol açabileceği olumsuzluklar neler olabilir?” Soruda geleceğe yönelik varsayımda bulunarak oy kullanmadığında gelecekte ne gibi sıkıntılar ve sorunlar olacağını açıklamaya yöneliktir. Görüldüğü gibi vardama ilkesine uyulmuştur.

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uyulmuş mudur?

“Özel Hayatın Sınırları” konusunda anayasa maddelerinde geçen Basın Özgürlüğü ve Özel Hayatın Gizliliği ve Konut Dokunulmazlığı birbirlerine karşı çakışmalarında hangilerine öncelik uygulamasını göstermek amacıyla Kamu Yararının öncelik göstermesini belirtilmektedir. Bunu şema yoluyla göstermek amacıyla iki küme koyularak birine ‘Basın Özgürlüğü’ öbürüne ‘Özel Hayatın Gizliliği ve Konut

Dokunulmazlığı' birbirine birleşen bir kısım kümeye 'Kamu Yararı' diyerek açıklamaktadır.

“Haklarımız, Özgürlüklerimiz” konusunda bir mektup kullanılarak okula gidemeyen kız çocuklarının okula nasıl gönderildiğini anlatmaktadır. Burada çocuklarını okula göndermeyen velilerin anayasal bir suç işlediklerinden bahsedilmektedir. Bir gazete haberinden yararlanılarak çocuklarını okula göndermeyen velilere para cezası verildiğine dair haber yapılmaktadır.

“Türklerde Devlet Yönetimi” konusunda eski Türk devletlerindeki temsili kurultay resmi, Topkapı Sarayındaki Divanhümayun'un giriş kapısı fotoğrafı, Osman Gazi'nin temsili rüya resmi, Tanzimat Fermanı'nın yazılı resmi kullanılarak öğrencilere Türklerdeki egemenlik ve yönetim anlayışlarındaki değişikliği görsel materyaller kullanılarak açıklanmaktadır.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda Türkiye Cumhuriyeti Anayasası resmi kullanılarak anayasa maddelerinin ilk değiştirilemez dört maddesi işlenmektedir. Anayasa maddelerini okul panosuna asan öğrencilerin fotoğrafları kullanılmıştır. Yargı merciinin son kararını veren Anayasa Mahkeme binasının bulunduğu yerin fotoğrafı kullanılarak Anayasa Mahkemesi'yle ilgili bir 11. kanun maddesi konularak “Anayasa hükümleri, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını ve diğer kuruluş ve kişileri bağlayan temel hukuk kurallarıdır. Kanunlar anayasaya aykırı olamazdı.” Denilerek anayasa mahkemesinin yürütme, yasama ve yargı organının içinde hukuk önünde en üstünde olduğunu göstererek Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin hukukun üstünlüğüne dayandığını göstermektedir. Yine resmin aynı sayfasında Anayasa Mahkemesi'nin emeklilikle ilgili kanunun iptal ettiğine dair gazete haberi konulmaktadır. Bu da anayasa mahkemesinin yasama ve

yürütmenin çıkardığı kanunların anayasaya aykırı olduğunda iptal edebileceğini göstermektedir.

“Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler” konusunda ders kitabı sayfa 153’te bir siyasi partinin anayasa mahkemesine ek taşıt vergiler ile ilgili açtığı dava haberi ve açılan dava sonucuyla ilgili gazete haberi verilmektedir.

Sonuç olarak materyal kullanımı da uygun olduğunu göstermektedir.

4. 3. 4. İçeriğin Alıştırma İlkelerine Uygun Bir şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

4. 3. 4. 1. Hazırlık Çalışmaları;

a) Öğrencilerin Yakın Çevresi, İhtiyaçları ve Günlük Yaşantısı ile İlgili midir?

“Anayasamızı inceleyerek anayasada yer alan eğitim ve çalışma hakkı ile yerleşme ve seyahat hürriyetine ilişkin maddeleri bulunuz. Bulduğunuz maddeleri defterinize yazınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 30), “3. Ülkemiz de “sosyal devlet” ilkesi gereği yürütülen çalışmaların neler olduğu hakkında bir araştırma yapınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 139). Öğrencilerin günümüzde yakın çevresi ve ihtiyaçlarından olduğu için eğitim hakkı, çalışma hakkı, yerleşme seyahat ve sosyal devlet öğrencilerin ilgisini çekmekte ihtiyaçlarıyla ilgilidir.

Fakat “1. Tarihte kurulmuş Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim ve egemenlik anlayışları hakkın da bir araştırma yapınız. Araştırmanız sırasında edindiğiniz bilgilerden yararlanarak hazırlayacağınız bir tablo üzerin de eski Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni yönetim ve egemenlik anlayışları bakımından karşılaştırınız.2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçlerinin hangi kurumlar tarafından ve nasıl kullanıldığı konusun da bir araştırma yapınız. Sivil toplum örgütlerinin, devlet yöneticilerinin kararlarını

etkilemesiyle ilgili araştırma yaparak bu konuya örnek oluşturabilecek bir örnek olay belirleyiniz” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 139). Sorular incelendiğinde öğrencilerin yakın çevresi, günlük yaşantısı, ihtiyaçlarını ilgilendirmiyor. Bunlar devlet idaresi ve yönetimiyle ilgilidir.

b) Öğrencide, Ünite ya da Konuyu Öğrenmeye İlgisi ve İstek Uyandırmakta mıdır?

Anayasa içeriği, devlet ve idare üzerinde işlenirse öğrencilerde ilgi ve istek uyandırmayabilir. Fakat öğrencilerin ilgisini çekecek konu ve kavramlar geçerse ilgi ve istek uyandırır. Öğrencilerin ilgisini çekecek sorular: “Anayasamızı inceleyerek anayasada yer alan eğitim ve çalışma hakkı ile yerleşme ve seyahat hürriyetine ilişkin maddeleri bulunuz. Bulduğunuz maddeleri defterinize yazınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 30), “3. Ülkemiz de “sosyal devlet” ilkesi gereği yürütülen çalışmaların neler olduğu hakkında bir araştırma yapınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 139). Burada öğrencilerin ihtiyaçları olan eğitim ve çalışma, öğrencilerin ilgisini çekmektedir. Ama devlet ve idare kavramları geçen hazırlık sorularında ilgi çekmez.

c) Öğrencinin Bilgi ve Beceri Birikimine Uygun mudur?

“1. Tarihte kurulmuş Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim ve egemenlik anlayışları hakkında bir araştırma yapınız. Araştırmanız sırasında edindiğiniz bilgilerden yararlanarak hazırlayacağınız bir tablo üzerinde eski Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni yönetim ve egemenlik anlayışları bakımından karşılaştırınız. 2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçlerinin hangi kurumlar tarafından ve nasıl kullanıldığı konusun da bir araştırma yapınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 139). 6. sınıf ders kitabı incelendiğinde “Yönetim Biçimi” konusundaki dört tane yönetim biçimi olan monarşi, meşrutiyet, oligarşi ve cumhuriyet kavramlarını bilenler yönetim ve

egemenlik anlayışlarını da öğrenirler. “Ülkemizde Yasama, Yürütme ve Yargı” okuma parçası bu ikinci soru için ön bilgiyi karşılamaktadır. Aynı şekilde 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı “Demokratik Yönetim Birimleri ve Ulusal Egemenlik” konusunda yasama, yürütme ve yargı organları kavramları şema şeklinde açıklanmıştır. Yine “Demokrasinin Yol Haritası” konusunda Osmanlı zamanında çıkan Tanzimat, Islahat Fermanları Osmanlı zamanındaki değişimleri 1. soruyu cevaplamaları için ön bilgi oluşturmaktadır.

“4. Sivil toplum örgütlerinin, devlet yöneticilerinin kararlarını etkilemesiyle ilgili araştırma yaparak bu konuya örnek oluşturabilecek bir örnek olay belirleyiniz” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 139). 5. sınıf 6. ünitenin “Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinlik Alanları”, “Sivil Toplum Kuruluşlarının Etkinlikleri”, “Sivil Toplum Kuruluşları ve Resmi Kurumlar” konuları yeterli ve fazlasıyla bu soruyu cevaplandırmaya yetecektir.

“3. Ülkemiz de “sosyal devlet” ilkesi gereği yürütülen çalışmaların neler olduğu hakkında bir araştırma yapınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 139) sorusunda 5. sınıf “Toplumsal Yaşam ve Yasalar” konusunun ilk dört maddesi açıklama şeması bu soruyu cevaplamak için yeterlidir.

“Anayasamızı inceleyerek anayasada yer alan eğitim ve çalışma hakkı ile yerleşme ve seyahat hürriyetine ilişkin maddeleri bulunuz. Bulduğunuz maddeleri defterinize yazınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 30). Bu soruyu ise öğrenciler yeterli düzeyde anayasa içeriğini gördüğü için anayasa kitapçığını okuyarak bu soruyu cevaplayabilirler.

Genel olarak bakıldığında öğrenciler bu cevaplayabilmek için gerekli hazır bulunuşluk ve ön bilgiye sahip oldukları görülmektedir.

d) Öğrencilerin Seviyelerine Uygun Araştırma-İnceleme Yapmaya Teşvik Edecek Biçimde midir?

“Anayasamızı inceleyerek anayasada yer alan eğitim ve çalışma hakkı ile yerleşme ve seyahat hürriyetine ilişkin maddeleri bulunuz. Bulduğunuz maddeleri defterinize yazınız” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 30). Öğrencilerin bu soruya cevap vermeleri bilgi düzeyinde olduğu için kolaydır. Sadece anayasa kitapçığını okusalar dahi bu soruyu cevaplayabilirler. “1. Tarihte kurulmuş Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim ve egemenlik anlayışları hakkın da bir araştırma yapınız. Araştırmanız sırasında edindiğiniz bilgilerden yararlanarak hazırlayacağınız bir tablo üzerin de eski Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni yönetim ve egemenlik anlayışları bakımından karşılaştırınız. 2. Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nde yasama, yürütme ve yargı güçlerinin hangi kurumlar tarafından ve nasıl kullanıldığı konusunda bir araştırma yapınız. 3. Ülkemiz de “sosyal devlet” ilkesi gereği yürütülen çalışmaların neler olduğu hakkında bir araştırma yapınız.4. Sivil toplum örgütlerinin, devlet yöneticilerinin kararlarını etkilemesiyle ilgili araştırma yaparak bu konuya örnek oluşturabilecek bir örnek olay belirleyiniz”(Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 139). Bu hazırlık soruları da araştırma ve incelemeye teşvik edecek sorulardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi öğrenciler bu sorulara cevap verebilmek için gerekli hazır bulunuşluk düzeyine ve ön bilgiye sahiptir.

4. 3. 4.2. Değerlendirme Çalışmaları;

a) Alıştırma, Test, Araştırma-İnceleme, Muhakeme Etme Hususlarına Yer Verilmiş midir?

7 tane boşluk doldurma, 4 tane doğru/yanlış, 7 tane eşleştirme, 7 tane çoktan seçmeli test, 7 tane klasik tipli soru olmak üzere toplam 32 tane soru vardır. Sadece klasik sorularda öğrenciler muhakeme etmeye yönlendirilmiştir.

“Devletin yerleşme ve seyahat hürriyetlerini bazı hâllerde kısıtlaması, insan haklarına aykırı bir uygulama olarak yorumlanabilir mi? Neden?” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 47), “1. “Orta Asya Türk devletlerinde hakanın sınırsız yetkileri yoktur.” diyen biri, bu görüşüne kanıt olarak neleri gösterebilir?

2. Eski Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni egemenliğin kaynağı açısından karşılaştırınız?

3. Türkiye Cumhuriyeti’nin hukuk devleti olduğunu kanıtlayan uygulamalara örnekler veriniz?

4. Türkiye Cumhuriyeti’nin laik bir devlet olduğunu kanıtlayan uygulamalara örnekler veriniz?

5. Önemli gördüğünüz bir soruna kamuoyunun dikkatini çekmek için ifade özgürlüğü sınırlarını aşmadan neler yaparsınız?

6. Okulunuzdaki sosyal kulüp faaliyetleri sırasın da demokrasinin hangi ilkelerini uygulama imkânı buluyorsunuz?” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 157). Bu açık uçlu sorular incelendiğinde hepsinin öğrencileri muhakeme ve analiz etmeye yönlendirdiği görülmektedir.

b) Sorular, Öğrencilerin Henüz Kazanmadıkları Bilgi, Tutum ve Davranışları Kazandırmaya Teşvik Etmekte midir?

Boşluk doldurma, çoktan seçmeli test, eşleştirme ve doğru yanlış soruları ders kitabındaki bilgilerin tekrarıdır. Açık uçlu sorularsa ders kitabındaki bazı bilgileri kullanarak farklı kaynaklardan araştırmaya yönelmektedir. Bu sorulara örnek olarak “Orta Asya Türk devletlerinde hakanın sınırsız yetkileri yoktur. Diyen biri, bu görüşüne kanıt olarak neleri gösterebilir? Eski Türk devletleri ile Türkiye Cumhuriyeti Devleti’ni egemenliğin kaynağı açısından karşılaştırınız?” (Tüysüz ve

Yıldırım, 2015, s. 157). Bu soru ile öğrenciler farklı kaynaklardan da araştırma yapmaya yönlendirilmekte ve teşvik edilmektedir.

Sorular incelendiğinde öğrencilerin kendi deneyimlerinden ya da sosyal medya ve kitle iletişim araçlarından faydalanarak da bu soruları çözebilmektedir. Bunlara örnek olarak “Türkiye Cumhuriyeti’nin hukuk devleti olduğunu kanıtlayan uygulamalara örnekler veriniz? Türkiye Cumhuriyeti’nin laik bir devlet olduğunu kanıtlayan uygulamalara örnekler veriniz?” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 157). Görüldüğü gibi buradaki sorularla öğrenciler kendi yaşantılarından ya da başkalarının yaşantılarından örnekler bulabilmektedir.

c) Öğrencinin İlgi Düzeyi ve Yakın Çevresi Dikkate Alınarak Oluşturulmuş Araştırma-İnceleme Sorusu Örnekleri Yer Almakta mıdır?

Üç tane soru öğrencilerin yakın çevresi dikkate alınarak sorulmuştur. Bunlara örnekler:

“Devletin yerleşme ve seyahat hürriyetlerini bazı hâllerde kısıtlaması, insan haklarına aykırı bir uygulama olarak yorumlanabilir mi? Neden?” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 47), “Önemli gördüğünüz bir soruna kamuoyunun dikkatini çekmek için ifade özgürlüğü sınırlarını aşmadan neler yaparsınız? Okulunuzdaki sosyal kulüp faaliyetleri sırasın da demokrasinin hangi ilkelerini uygulama imkânı buluyorsunuz?” (Tüysüz ve Yıldırım, 2015, s. 157).

4. 3. 5. İçeriğin Görsel Düzen İlkelerine Uygun Bir Şekilde Oluşturulması Gerektiği İlkesine Göre;

a) Konuların İşlenişinde Açıklayıcı, Tamamlayıcı ve Eğitici Nitelikteki Öğretime Yardımcı Unsurlara (şema, grafik, resim vb) Yeterince Yer Verilmiş midir?

“Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi” konusunda iki tane fotoğraf kullanılmıştır.

“Özel Hayatın Sınırları” konusunda iki fotoğraf ve bir şema kullanılmıştır.

“Haklarımız Özgürlüklerimiz” konusunda üç gazete haberi bir tane de logo kullanılmıştır.

“Yaşayan Demokrasi” ünitesinin üç konusunda da görsel materyaller kullanılmıştır. Bu konulardan biri “Türklerde Devlet Yönetimi” nde iki fotoğraf, iki temsili resim bir ferman resmi kullanılmıştır.

En çok görsel materyalin kullanıldığı konuya “Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı”dır. Bir resim, on bir fotoğraf ve beş gazete haberi kullanılmıştır.

“Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler” konusunda iki fotoğraf, dört gazete haberi kullanılmıştır.

Toplam yirmi üç fotoğraf, bir şema, on iki gazete haberi, bir logo, üç resim kullanılmıştır. Toplam kırk tane görsel malzeme kullanılmıştır. Bu da anayasa içeriğini açıklamak için yeterlidir.

b) Araçlar Konuya Uygun, Anlatımla İlişkili midir?

“Özel Hayatın Sınırları” konusunda Basın Hürriyet, Özel Hayatın Gizliliği ve Konut Dokunulmazlığı ve Kamu Yararı şeması kullanılarak konuyu güzel şekilde açıklayıp özetlemiştir.

“Haklarımız, Özgürlüklerimiz” konusunda konuya uygun şekilde gazete haberi kullanılıp çocuğunu okula göndermeyen veliye para cezası uygulandığına dair haber kullanılmıştır.

“Türklerde Devlet Yönetimi” konusunda meclis ve devletin idaresiyle alakalı iki görsel malzeme kullanılmıştır. Bu görsellerden biri eski Türk devletlerindeki temsili kurultay resmi, birisi de Osmanlı'nın bir zamanında devletin idaresinde etkili olan

Divanı Hümayunun toplandığı giriş kapısı fotoğrafı kullanılarak konuya uygun şekilde yerleştirilmiştir. Yine eski Türk geleneği olan kut anlayışının ve Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey'in rüyasının temsili resmi kullanılmıştır.

“Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı” konusunda en çok görsel materyallerin bulunduğu konudur. Türkiye’de kullanılan anayasa isimleri yazılırken ve 1982 Anayasası’nın değiştirilemez maddeleri konurken konuya uygun olarak yanına T. C. Anayasası kitapçık resmi konulmuştur. “İnsan Haklarına Saygılı Hukuk Devleti” başlığı atılıp hukukun üstünlüğü hakkında bilgi verildikten sonra Anayasa Mahkemesi binasının fotoğrafı ve yasama, yürütme tarafından çıkarılan kanun maddelerinin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildiğine dair gazete haberleri kullanılmıştır.

“Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler” konusunda yürütme organını denetlemek amacıyla medya, sivil toplum kuruluşları ve siyasi muhalefet partisinin hukuk üzerinden siyasi iktidarı nasıl etkilediği ve kanuna aykırı maddelerin Anayasa Mahkemesi’ne müracaat edilerek iptal edildiğine dair gazete haberleri verilerek ders kitabında görsel malzeme oluşturulmaktadır.

Genel olarak değerlendirildiğinde görsel materyaller ders kitabındaki konulara uygundur.

c) Öğretime Yardımcı Unsurlar (bellek destekleyiciler) İlgi Çekici, Estetik Yönden Uygun, Net ve Temiz Baskılı mıdır?

"Düşünceyi Açıklama Özgürlüğü ve Kitle İletişimi" konusunda bir televizyon kanalına röportaj yapan vatandaş resmi konulmuştur. Anayasanın 26. maddesi işlenerek vatandaşın istediği şekilde düşüncelerini özgürce iletebilmesini uygun şekilde resmederek açıklanmıştır. Bu da hem estetik olarak uygun olmuş hem de ilgi çekmesini sağlamıştır. Aynı ünite de bir televizyonda haber dinleyen vatandaş

fotoğrafi koyularak doğru bilgi alma hakkı işlenmiştir. Bu fotoğraf konunun alt başlığına uygun bulunmuştur. Çünkü konu alt başlığı "Doğru Bilgi Alma Hakkı" vatandaşların doğru bilgi alma haklarına sahip olduğunu açıklamıştı. Fotoğraf temiz baskılı ve nettir.

"Özel Hayatın Sınırları" konusunda ellerinde mikrofon ve ses kayıt cihazı tutan gazeteciler fotoğrafı kullanıldı. Fotoğrafta basın hürriyetini yansıtmakta fakat özel hayatla ilgili maddeyi yansıtmamaktadır. Fakat konuya uygun bir şema kullanılıp anayasanın 20. maddesi özel hayatın gizliliği, 28. maddesi basın hürriyeti maddesi 21. maddedeki konut dokunulmazlığıyla ilgili maddeler ve kamu yararı işlenip şema üzerinden karşılaştırma ve uyuşmalarını uygun şekilde göstermektedir. Bu da hem estetik olarak uygun hem de konuya ilgi çekici olmaktadır.

"Yaşayan Demokrasi" ünitesinin girişinde eski Türkiye Büyük Millet Meclisi fotoğrafı, seçimde oy kullanan vatandaş fotoğrafı, günümüzdeki Türkiye Büyük Millet Meclisi fotoğrafı, mahkeme başkanını ve kâtibini gösteren fotoğrafları kullanılarak gelecek konular hakkında bilgi vermekte ve bu görseller ilgi çekici olmaktadır.

"Türklerde Devlet Yönetimi" konusunda kurultaydan TBMM'ye kısmı işlenirken eski Türk devletlerinden günümüze kadar meclise verdikleri adlar işlenmiştir. Bu konuya uygun olarak ilk Türk devletlerinde temsili kurultay resmi, Osmanlı Döneminde kurulan Divanı Hümayunun giriş kapısı fotoğrafı kullanılmıştır. Burada da konuya uygun görsel materyaller kullanıldığı için ilgi çekici olmaktadır. "Kut Anlayışından Milli Egemenliğe" alt başlığındaki görsel materyallerde Osman Bey'in temsili rüyası resmi koyularak eski Türkler zamanındaki egemenlik anlayışı yansıtılmaktadır. Osmanlı'daki egemenlik anlayışındaki değişimlerden bahsedilirken

yanına Tanzimat Fermanı resmi koyularak konuyu ilgi çekici hale getirilmeye çalışılmaktadır.

"Devletimizin Nitelikleri ve Yönetim Yapısı" konusunda görsel materyallere sıkça yer verilmiştir. Bu konuda; anayasanın değiştirilemez maddelerinden ve daha önce kullanılan anayasaların adlarından bahsedilip T. C. Anayasası resmi kullanılarak konu ilgi çekici hale getirilmiştir. İlerleyen konuda Anayasa Mahkemesi'nin gücünden bahsedilerek yasama ve yürütme tarafından çıkarılan kanun maddelerinin iptal etme gücünün olduğunu değişik gazete kupürlerinden yararlanarak konuyu ilgi çekici hale getirilmiştir.

"Gündemi Belirleyenler ve Yönetimi Etkileyenler" konusunda önceki konuyla aynı şekilde Anayasa Mahkemesi'nin, yürütme tarafından çıkarılan kanunun iptal etmesine dair gazete kupürlerinden yararlanılarak konu ilgi çekici hale getirilmiştir.

"20. Yüzyıl Başlarında Osmanlı Devleti ve Dünya" konusunda Osmanlı Dönemi'nde ilan edilen Tanzimat, Islahat Fermanları, 1. ve 2. meşrutiyetlerden kısaca bahsedilerek yanına konuyla ilgisiz bir şekilde cami resmi yerleştirilmiştir. Bu durum ilgi çekici olmaktan uzaktır.

Genel olarak bahsederek görsel materyaller ilgi çekici, net ve temiz baskılıdır.

BÖLÜM V

V. Sonuç, Tartışma ve Öneriler

5. 1. Sonuç

5. 1. 1. Beşinci Sınıf Ders Kitabı

5. 1. 1. 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar:

Altı kazanımdan dördü tutarlı, ikisi kazanımla tutarlı değildir. Burada kazanımla uyumlu olmayan bazı gereksiz bilgiler verilmiş ve ders kitabındaki bilgilerde güncel olmayan bilgi kullanılmıştır. İçerik kazanımlarla genel olarak tutarlıdır.

5. 1. 1. 2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar:

Diğer derslerle bağlantısı sadece Türkçe dersi ile bulunmuştur. Sosyal bilgiler ders kitabındaki bir ünite ve dört kazanımla bağlantı kurulmuştur.

5. 1. 1. 3. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar:

a) Somuttan Soyuta İlkesine Ait Uygunluk Sonucu

Hikayeleştirme, diyalog, görsellerden ve gazete haberlerinden yararlanarak somuttan soyuta ilkesine uygun olduğu gözlemlenmiştir.

b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesinin Uygunluk Sonucu

4. sınıfta okutulan İnsan Hakları Yurttaşlık ve Demokrasi dersi ve 4. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde okutulan konu ve kazanımlar 5. sınıf Sosyal Bilgiler dersinde

okutulan kazanımların öncülüdür. Bu durum ders kitaplarının bilinenden bilinmeyen ilkesine uygunluğunu göstermektedir.

c) Yakından Uzağa İlkesine Uygunluk Sonucu

Genellikle ders kitaplarında yakından uzağa ilkesine uygun bir içerik verilirken, bazı konu ve kazanımlarında yakından uzağa ilkesine uygun olmayan içerikler verilmiştir.

d) Soyutlama İlkesine Uygunluk Sonucu

Soyutlamada tümevarımsal akıl yürütme yoluyla örneklerden yola çıkarak soyut olan içeriklere ulaşıldığı görülmüştür. Bazı konularda soyutlama ilkesine uyulmayan yerlerde tespit edilmiştir. Soyutlama ilkesine uyulmayan kısımda anayasayla ilgili tanım ve ne işe yaradığıyla ilgili bilgi verilmeyip anayasanın tarihinden bahsedilmiştir.

e) Düzey İlkesine Uygunluk Sonucu

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı incelendiğinde devlette görev yapan kişilerin protokol sırlaması, anayasa numara sıralaması ve tarihe göre sıralandığında düzey ilkesine uygun olduğu gözükmemektedir.

f) Şema İlkesine Uygunluk Sonucu

Genel olarak incelendiğinde şema ilkesine uyulmadığı görülmektedir. Çünkü anayasayla ilgili konular ayrı bir konu olarak verilmeyip diğer konularda araya girdiği için başlıklar arasında uyum oluşmamaktadır.

g) Vardama İlkesine Uygunluk Sonucu

Konu içlerinde soru verilerek öğrencileri düşünmeye yöneltmektedir. Bu sonuç, içeriğin vardama ilkesine uygunluğunu göstermektedir.

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uygunluk Sonucu

Konu içinde gerekli resim, şema ve görsel materyaller kullanılarak öğretime yardımcı unsular sunulmuştur. Bu sonuç materyal örgütlenişi ilkesine uygunluğunu göstermektedir.

5. 1. 1. 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Alıştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

a) Hazırlık Soruları

Sorular öğrencilerin yakın çevresi, ilgi, ihtiyaç, öğrenmeye istek ve bilgi becerilerine uygundur. Fakat araştırma ve incelemeye yönelik soru yoktur.

b) Değerlendirme Soruları

Eşleştirme, çoktan seçmeli test, klasik, boşluk doldurma, doğru yanlış sorularına yer verilmiştir. Fakat araştırma ve incelemeye yönelik sorular yoktur.

5. 1. 1. 5. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

Konuları açıklayıcı, tamamlayıcı, gerekli görsel materyallerden yararlanılmıştır. Görsel materyaller konuya uygun ve ilgi çekici ve temiz baskılıdır.

5. 1. 2. Altıncı Sınıf Ders Kitabı

5. 1. 2. 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar

İçerik kazanımla tutarlıdır. Fakat iki tanesinde kazanımla uyumlu olmayan içerik bulunmuştur. Bunlardan biri gereksiz fazla bilgi verilmesi diğeri de eksik bilgi verilmesidir.

5. 1. 2. 2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar

6. sınıf ders kitabının göre diğer derslerle bağlantısı daha azdır. Sadece bir ders kitabıyla bağlantısı vardır. Vergi ve askerlik konusuyla ilgili olarak Türkçe ders kitabında yer verilmiştir.

5. 1. 2. 3. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar:

a) Somuttan Soyuta İlkesine Ait Uygunluk Sonucu

Sadece bir kazanımda somutlaştırma yapılmamış, diğer kazanımlarda somutlaştırma yapılmıştır. Anayasa maddelerinden direk alıntı yapıp ardından tarihteki insan hakları ve demokrasi gelişimi örnek olayları kullanılarak açıklanmıştır. Böylelikle soyut maddeler olan anayasa maddeleri somutlaştırılmaya çalışılmıştır.

b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uygunluk Sonucu

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı, 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ön koşuludur. Bu durum bilinenden bilinmeyen ilkesine uygunluğunu göstermektedir.

c) Yakından Uzağa İlkesine Uygunluk Sonucu

Konular yakından uzağa ilkesine uygun değildir. Konular bireyin yakın çevresinden ve kendi yaşantılarından örnekler verilmeyip tarihte olan olaylardan ve uzaktan örnekler verilmiştir.

d) Soyutlama İlkesine Uygunluk Sonucu

Tümevarım yöntemiyle soyutlama yapılmıştır.

e) Düzey İlkesine Uygunluk Sonucu

Anayasa ve insan hakları tarihçesi ve anayasa maddelerinin sıralaması yapılırken düzey ilkesine uyulduğu görülmektedir.

f) Şema İlkesine Uygunluk Sonucu

Genel olarak şema ilkesine uyulmuştur. Fakat uyulmayan bir yer vardır. “Yönetim Biçimleri” konusunda uygun olmayan bir düzene yer verilmiştir.

g) Vardama İlkesine Uygunluk Sonucu

Vardama ilkesine uyulmaktadır. Genellikle geçmişe yönelik çıkarımlarda bulunulan sorular sorulmuştur.

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uygunluk Sonucu

Görsel materyaller konuya uygun şekilde kullanılmıştır.

5. 1. 2. 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Alıştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

a) Hazırlık Soruları

İçerik alıştırma ilkesine uygun şekilde oluşturulmuştur. İçerikteki sorular öğrencilerin ilgisini çekecek, günlük yaşantısında kullanabileceği, bilgi becerisine uygun, araştırma ve incelemeye teşvik edecek şekilde düzenlenmiştir.

b) Değerlendirme Soruları

Değerlendirme sorularında muhakemeye dayalı ve bireyin yakın çevresi ile ilgili sorular yer almamaktadır. Fakat bir soruda öğrenciler farklı kaynaklara yönlendirilmiştir.

5. 1. 2. 5.Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

Görsel materyaller genellikle konuya uygun ve yeterli kullanılmıştır. Öğretime yardımcı unsurlar ilgi çekici ve estetik yönden uygundur.

5. 1. 3. Yedinci Sınıf Ders Kitabı

5. 1. 3. 1. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konularının Kazanımlarla Tutarlılığına Yönelik Sonuçlar

İçerikteki bilgilerin çoğu kazanımlarla uyumludur. On bir kazanımdan dokuzu içerikle uyumludur. Diğer iki kazanımdan biri: “Küresel sorunların çözümlerinin yaşama geçirilmesinde kişisel sorumluluğunu fark eder.” Kazanımı içerikle uyumlu değildir. Diğer kazanım olan;“Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin yönetim yapısını yasama, yürütme ve yargı kavramları çerçevesinde analiz eder” içerikle kısmen uyumludur.

5. 1. 3. 2. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Aynı Sınıfta Okutulan Diğer Derslerle İlişkilendirilmesine Yönelik Sonuçlar

Diğer derslerle ilişkiye sadece iki yerde rastlanmıştır. Bunlar; Din Kültürü Ahlak Bilgisi ve Türkçe dersidir. Bu derslerin sadece birer kazanımlarıyla ilişkisi vardır.

5. 1. 3. 3. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Öğrenme-Öğretme İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

a)Somuttan Soyuta İlkesine Ait Uygunluk Sonucu

Görsel materyaller kullanılarak bir ünite hariç diğer konularda somutlaştırma yapılmıştır.

b) Bilinenden Bilinmeyene İlkesine Uygunluk Sonucu

5. sınıf Sosyal Bilgiler ve 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarındaki kazanımlar 7. sınıf Sosyal Bilgiler dersinin kazanımları ön koşuluna uymaktadır. Bilinenden bilinmeyen ilkesine uygun olduğunu göstermektedir.

c) Yakından Uzağa İlkesine Uygunluk Sonucu

Bir konu ve konu alt başlığında yakından uzağa ilkesine uyulmadığı görülmektedir. Diğer konu ve kazanımlarında yakından uzağa ilkesine uyulmaktadır.

d) Soyutlama İlkesine Uygunluk Sonucu

Tümevarım ve tümdengelim yapılarak soyutlama yapılmıştır.

e) Düzey İlkesine Uygunluk Sonucu

Ders kitabı incelendiğinde düzey ilkesine uyulmadığı görülmektedir. Anayasa maddeleri ve devletlerin tarihsel sıralamaları verilirken düzey ilkesine uygun olmayan bir düzen kullanılmıştır.

f) Şema İlkesine Uygunluk Sonucu

Konuların içindeki başlıklar incelendiğinde başlıkların uyum içinde oldukları görülmektedir. Başlıklar uygun olduğu için şema ilkesine de uyulmaktadır..

g) Vardama İlkesine Uygunluk Sonucu

İlgili konularda geçmişe ve geleceğe yönelik sorular sorularak vardama ilkesine uyulduğunu görülmektedir.

h) Materyal Örgütlenişi İlkesine Uygunluk Sonucu

Görsel materyaller olan resimler, gazete kupürleri ve örnek olaylar kullanılarak konuya uyum sağlanmıştır.

İçeriğin oluşturulmasında öğrenme-öğretme ve materyal örgütlenişi ilkelerine büyük oranda uyulduğu görülmektedir.

5. 1. 3. 4. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Alıştırma İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

a) Hazırlık Soruları

İlgili konularda alıştırma ilkelerine uygun bir şekilde hazırlık ve değerlendirme çalışmaları kullanılmıştır. Fakat mantık soruları ya da düşünmeye yönelik sorular çok azdır.

b) Değerlendirme Soruları

Alıştırma, test, araştırma-inceleme, muhakeme etme soruları vardır. Öğrencilerin kazanmadıkları bilgi, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir. Öğrencilerin ilgi düzeyi ve yakın çevresi dikkate alınarak oluşturulmuş araştırma-incelemeye yönelik sorular vardır.

5. 1. 3. 5. Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Anayasa Konu ve Kazanımlarının Görsel Düzen İlkelerine Uygunluğuna Yönelik Sonuçlar

Görsel malzemeler olan şema ve resimler konuya uygun şekilde yeterince kullanılmıştır. Görsel malzemeler ilgi çekici ve estetikdir.

Yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarının birbirleriyle ilişkisi açıklanmıştır.

5. 2. Tartışma

5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitapları incelendiğinde anayasayla ilgili ünite ve konulara özel bir bölümün ayrılmadığı görülmektedir. Anayasa ile ilgili konular işlenirken arasına başka konularda girmektedir. Bu da anayasanın öğrenilmesi konusunda sorun oluşturmaktadır. Oysa 2005 yılı öncesi programlarda anayasayla

ilgili, yasama, yürütme ve yargı kuruluşlarına ayrı bir ünite ya da konuda yer verilmiştir. Gökdemir (2013) Türkiye Cumhuriyeti'nin geçmişten günümüze kullandığı sosyal bilgiler programlarını incelediği araştırmasında “Anayasa ve Kanunlar” ve “Yasama, Yürütme Yargı” ünitesinin çoğu yıllarda ders kitaplarında yer aldığını ifade etmektedir. Anayasa içeriğinin en çok geçen ünite ve konularında yer almaktadır.

2005 yılında yapılan program değişikliğiyle tarih, coğrafya ve vatandaşlık konularına ağırlık verilerek anayasa içeriğine daha az yer verilmiştir. Anayasa; tarih ve vatandaşlık içerisinde yer aldığı için ona ait ünite ve konular içinde içeriği azaltılıp ve kendine ait ünite ve konularda yer alamaz olmuştur. Bu durum, anayasa öğretiminde sorunların artmasına ve bilgi karmaşasına neden olmaktadır. Tonga (2013)'nın araştırmasında “ İnsan hak ve özgürlüklerini garanti altına alan ulusal ve uluslararası belgeler nelerdir?” sorusuna anayasa diyenlerin oranı çok az bulunmuştur. Bu da gösteriyor ki ders kitabı anayasayı iyi öğretmemekte ve kavram yanlışlarına neden olabilmektedir. Bu nedenle yukarıda bahsedildiği gibi her sınıf düzeyinde anayasayla ilgili ayrı bir ünite veya konu verilerek uygun içerik hazırlanmalıdır. Mevcut durum göz önüne alındığında ve ders kitapları incelendiğinde içeriğin verilmesi uygundur. Fakat Anayasayla ilgili ayrı bir konu ve ünite verilmemiştir. Anayasayla ilgili içerikleri ünite ve konu şeklinde verilseydi kavram yanlışlarının önüne geçilebilirdi.

Günel (2009)'ın Aydın ilinde öğretmenlere uyguladığı ankette 6. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçen; birey hakları ve devlet ilişkisini, demokrasi, insan hakları, özgürlük, hak, hukuk, adalet iletileri gibi anayasanın içerikleri yer almakta ve içeriğindeki konular yeterince yer verilmişti.

Çetin (2008)'in araştırmasında "Öğretmenler 6'ncı sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını hazırlık çalışmaları ve yardımcı materyaller açısından yetersiz bulurlarken, değerlendirme soruları, bilimsel içerik,dil ve anlatım, görsel düzen, fiziksel yapı ve içermesi gereken öğeler açısından yeterli bulmuşlardır" (s. 65). Çetin (2008)'in araştırmasıyla incelediğim ders kitaplarında bazı yerlerde örtüşme olmaktadır. Hazırlık soruları bakımından ders kitaplarının eksik kaldığı her iki araştırmanın da ortak noktalarındandır. Bilimsel içerik,dil ve anlatım, görsel düzen, fiziksel yapıyı yeterli bulmuştuk. İkimizin araştırmasında farklı olarak değerlendirme sorularını anayasa içeriği açısından incelediğim için yeterli bulmamıştım. Çetin (2008)'se araştırmasında sorularının değerlendirmeye yeterli olduğunu göstermektedir.

Ünal (2014)'ın 4. sınıf Sosyal Bilgiler kitabını araştırmasında "Kişinin Hakları ve Özgürlükleri, Sosyal ve Ekonomik Haklar, Siyasal Haklar gibi anayasanın içeriğinde geçen kavramlara ait ders kitabında gerekli örnekler ve etkinliklerin olduğuna dair bulgular elde edilmektedir." Elde ettiği bulguları inceleyerek 5., 6. ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında geçen anayasa içeriklerinin bilinenden bilinmeyen ilkesine uyulduğunu göstermektedir.

Sonuç olarak önceki programlarda olduğu gibi anayasanın içeriğindeki kavramlar sosyal bilgiler ders kitaplarında ayrı bir ünite halinde verilmelidir.

5. 3. Öneriler

Sosyal bilgiler ders kitaplarında anayasa konusu ayrı bir ünite olarak yer almalıdır.

Çünkü konunun bütünlüğünü sağlamakta kavram yanlışlarını önlemektedir.

Anayasa'nın bölüm ya da maddelerinin ilk geçtiği yerde anayasanın tanımı yapılmalıdır.

Ders kitaplarında metin içinde araştırma ve incelemeye yönelik sorulara da yer verilmelidir.

Diğer derslerle bağlantısı sadece Türkçe dersi ile kurulmuştur. Bu bağlamda sosyal bilgiler ders kitabındaki bir ünite ve dört kazanımla bağlantı kurulmuştur. Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi dersi ve Matematik dersinde bağlantı kurulmalıdır.

Ders kitabındaki belirli olaylarda anayasa maddesine doğrudan atıf yapılarak kullanılabilir. Böylece öğrenciler ilgili maddeyi anayasada olduğu şekliyle öğrenme fırsatı yakalayabilir.

Türkiye’de anayasal yönetime ve demokrasiye geçiş süreçlerini öğrencilerin içselleştirebilmeleri için devlet yöneticilerinin yetkilerini tedrici olarak seçilmiş organlara nasıl devrettiklerinin anlatıldığı anayasal sisteme geçişten bahsedilmelidir.

KAYNAKÇA

- Adadağ, Ö. Ü. (2013). Türk Siyasal Yaşamında Anayasal Geçişler. Sözen, S., Demirel, A., (Editörler). *Türk Siyasal Hayatı*. (s. 96-119). Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Afyoncu, E. (2012) "Reform'un Zaferi (1555-1648)". Afyoncu, E. ve Kayapınar, L. (Editörler) (2012). *Ortaçağ-Yeniçağ Avrupa Tarihi* (s. 104-129). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Afyoncu, E. (2012). "Güneş Kral Çağı (1648-1697)". Afyoncu, E. ve Kayapınar, L. (Editörler). *Ortaçağ-Yeniçağ Avrupa Tarihi* (s. 130-153). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Aktaş, M. C. (2014). Nitel Veri Toplama Araçları. Metin, M. (Editör), *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (s. 337-375). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Aldı, M.,Kaçalın, M., Günyüz, M., Özkan, M. A., Karataş, İ. H., Uncu, Ü. (2015). *İlköğretim Türkçe 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. İstanbul: Erdem Yayınları.
- Aliefendioğlu, Y. (1997). *Anayasa Yargısı*. Ankara: Yetkin Yayınları.
- Alkan, C. (1979). *Eğitim Ortamları*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Aristoteles. (1993). *Politika* (4. Baskı). (Çev: Mete Tunçay). İstanbul: Remzi Kitabevi. (Eserin orijinal tarihi bilinmiyor).
- Ayhan, Y. (1982). *Türkiye Cumhuriyeti Anayasaları*. İstanbul: Kardeşler Matbaası, Geçit Kitabevi.
- Barr, R.,Barth, J., Shermis, L. andSamuel, S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Doğası*. Ankara: Pegem A Yayıncılık. (Çev: Ed. Cengiz Dönmez, Nadire Emel Akhan, Ebru Ay, Cemil Cahit Yeşilbursa, Osman Sabancı, Ali Altıkulaç). (Orijinali 1978 yılıdır).
- Bilgiç, H. G., Duman, D. ve Seferoğlu, S. S. (2011). Dijital yerlilerin özellikleri ve çevrimiçi ortamların tasarlanmasındaki etkileri, akademik bilişim 2011, Malatya, 1-7.

- Bilgili, A. S. (2013). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. (6. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bingöl, İ. (1993). *Ülkemizde Anayasa Hareketleri*. Ankara: Atak Ofset Yayınları.
- Birbiçer, B. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 4 Ders Kitabı Öğrenci Çalışma Kitabı* (3. Kitap). Ankara: Dikey Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak E., Akgün Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri* (12. baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Çal, H. (2006). *Bireylerde Ergenlik Döneminde Siyasal Katılım ve Siyasal Etkinliğin Gelişimi-Isparta İli Örnek Olay Araştırması*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Çelebi, A. (2010). *Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Tarih Konularının İçerik Düzenleme İlkelerine Uygunluğunun Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Çetin, A. (2008). *6. Sınıf Yeni Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2005) Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenip Değerlendirilmesi*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Afyonkarahisar Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyonkarahisar.
- Çilenti, K. (1984). *Eğitim Teknolojisi ve Öğretim*. Ankara: Gül Yayınevi.
- Çotuksöken, B. (2009). Eğitim Felsefesi, Eleştirel Düşünme, Düşünme Eğitimi. G. Tüzün (Edit.), *Ders Kitaplarında İnsan Hakları II Tarama Sonuçları*. (s. 75-95). İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Daş, M. (2013). Fransız İhtilali ve Napolyon Dönemi. A. Kayapınar (Editör). *Yakınçağ Avrupa Tarihi* (s. 2-25). Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Doğanay, A. (2008). Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi. *Ç.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C.17, S.2, s.77- 96.
- Duman, F. (2014). Devlet. Çetin, H. (Edit.), *Siyaset Bilimi*. (s. 117-166). Ankara: Orion Kitabevi.

- Duman, T., Çakmak, M. (2011). Ders Kitabının Nitelikleri. Küçükahmet, L. (editör). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. (3. Basım). (s. 17-32). Ankara: Nobel Yayın.
- Erden, M. (Tarih yok). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Alkım Yayınevi.
- Gökdemir, A. (2013). *1924'den Günümüze İlköğretim Sosyal Bilgiler Programlarındaki Hukuk Konularının İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde.
- Gözler, K. (2011a). *Anayasa Hukukuna Giriş*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (2011b). *Anayasa Hukukunun Genel Teorisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözler, K. (2013). *Hukukun Temel Kavramları*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.
- Gözübüyük, A. Ş. (2013). *Anayasa Hukuku*. Ankara: Turhan Kitabevi.
- Günel, N. (2009). *İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Yer Alan Demokrasi ve İnsan Haklarına İlişkin Sözlü ve Sözsüz İletilerin Öğretmen Görüşlerine Göre İncelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Aydın.
- Heywood, A. (2007). *Siyaset*. Ankara: Adres Yayınları.
- Hobbes, T. (1995). *Leviathan*. (Çev. S. Lim). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Hut, D. (2013). *Buhranlar, İslahatlar ve Dış Müdahaleler Dönemi (1856- 1876)*. Kurşun, Ed. Z., *Osmanlı Tarihi (1789-1876)*. (s. 156-181). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Kaboğlu, İ. Ö. (2009). *Anayasa Hukuku Dersleri* (5. baskı). İstanbul: Legal Yayınları.
- Kalkınma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname (2011). T. C. Resmi Gazete. 27958, 8 Haziran 2011.
- Kaplan, F. (2015). *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*. Ankara: Öğün Yayınları.
- Karabıyık, E. Ü. (2015a). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Ders Kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.

- Karabıyık, E. Ü. (2015b). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 5 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Evren Yayıncılık.
- Karasar, N. (2009). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri Kavramlar-İlkeler-Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaya, M. A. (2008). *Roma'nın Afrikalı İmparatoru Septimius Severus* (2. Baskı). İstanbul: Arkeoloji Sanat Yayınları.
- Kemertaş, İ. (2003). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme*. İstanbul: Birsan Yayınevi.
- Kılıç, A., Seven, S. (2005). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi*. (5. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Komisyon. (2015). *İlköğretim Türkçe 6 Ders Kitabı*. (Beşinci Baskı). Devlet Kitapları.
- Kutlu, M. (2001). *Kuvvetler Ayrılığı, Temelleri-Gelişimi Hukuk Devletinin Kökenleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- MEB (2004). *Sosyal Bilgiler 4.-5. Sınıf Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- MEB (2005). *Sosyal Bilgiler 6.-7. Sınıf Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı.
- Memur Sen (2011, Ekim). *Yeni Anayasa Araştırması* (Yayın no. 13). Ankara: Memur Sen.
- Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik (2012). T. C. Resmi Gazete, 28360, 21 Temmuz 2012.
- Moffatt, M. P. (1957). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. İstanbul: Maarif Basımevi. Çev: Nesrin Oran. (Eserin orijinali 1950'de yayımlandı).
- Oral, B. (2006). Ders Kitaplarının Öğretim Programlarına Uygunluğu. Ö. Demirel ve K. Kiroğlu (Editörler), *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (s. 82-104). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Özbilen, Ş. (2013). *Hukukun Temel Kavramları*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- Özbudun, E. ve Yürük A. T. (Edit.) (2011). *Anayasa Hukuku*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No: 1466.
- Öztekin, A. (2007). *Siyaset Bilimine Giriş* (5. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öztekin, A. (2014). *Siyaset Bilimine Giriş*. (9. Baskı). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Öztürk, C. (2011). *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi*. (2. Baskı). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Öztürk, C., Keskin, S. C. ve Otluoğlu, R. (2012). *Sosyal Bilgiler Öğretiminde Edebi Ürünler ve Yazılı Materyaller*. (5. Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Punch, K. F. (2005). Sosyal araştırmalara giriş-Nitel ve nicel yaklaşımlar (Çev. D. Bayrak, H. Bader Arslan, Z. Akyüz). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Rumpf, C. (1995). Türk Anayasa Hukukuna Giriş. (Çev: Burak Oder). Ankara: Friedrich-Naumann Vakfı Yayını.
- Safran, M. (2014). *Sosyal Bilgiler Öğretimi*. (3. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Sarbay, A. (2015). *İlköğretim Türkçe 7 Ders Kitabı*. İstanbul: Meram Yayınları.
- Savaş, A. (2014). Roma Hukuku. Gedikli, F. (Editör), *Hukuk Tarihi*.(s. 28-53). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Sönmez, V. (1998). *Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen Kılavuzu*. Ankara: Anı Yayınları.
- Sönmez, V. (2008). *Öğretim İlke ve Yöntemleri*. Ankara: Anı Yayınları.
- Sözer, E. (1998). Sosyal Bilimler Kapsamında Sosyal Bilgilerin Yeri ve Önemi. Can, G. (Editör), *Sosyal bilgiler öğretimi*.(1-13). Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Şahin, H. (2004). Etkili bir sosyal bilgiler ders kitabının nitelikleri. *Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9, 365-375.
- Şahin, M. (2011). *Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Mesaj Tasarımı İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Şişman, M. (2008). *Eğitim Bilimine Giriş*. (4. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- T. C. Anayasası (1982). T. C. Resmi Gazete, 17863 mükerrer, 9 Kasım 1982.
- Tanör, B. ve Yüzbaşıoğlu, N. (2012). *1982 Anayasasına Göre Türk Anayasa Hukuku* (12. Baskı). İstanbul: Beta Yayıncılık.
- Tay, B. (2011). Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü Bugünü ve Yarını. Turan, R. ve Ulusoy, K. (Editörler). *Sosyal Bilgilerin Temelleri* (2. Baskı). (s. 2-20). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Tekin, O. (2011). *Hellen ve Roma Tarihi*. (5. Baskı). Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Tekten, Z. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Ders Kitabı*. Ankara: Yakınçağ Yayınları.
- Tekten, Z. (2015). *İlköğretim Sosyal Bilgiler 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Yakınçağ Yayınları.
- Teşkilatı Esasiye Kanunu (1924). Resmi Gazete, 491, 24 Nisan 1924.
- Tertemiz, N., Ercan, L. ve Kuyubaşı, Y. (2011), Ders Kitabı ve Eğitimdeki Önemi. Küçükahmet, L. (Editör). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu*. (3. Baskı). Ankara: Nobel Yayın.
- Teziç, E. (1998). *Anayasa Hukuku*. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Tonga, D. (2013). *8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Bilinci Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Türkçe Bilim Terimleri Sözlüğü Sosyal Bilimler (2011). Ankara: TÜBA Yayınları.
- Tüysüz, S. ve Yıldırım, Ş. (2015) *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Ders Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Tüysüz, S. ve Yıldırım, Ş. (2015) *İlköğretim Sosyal Bilgiler 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Tuna Matbaacılık.
- Ülger, M. (2015). *İlköğretim 4 İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi* (Birinci Baskı), MEB Devlet Kitapları.

- Ünal, M. (2015). *İlköğretim Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi 7 Öğretmen Kılavuz Kitabı*. Ankara: Doku Yayınları.
- Ünal, R. (2014). *İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının İnsan Hakları Boyutunda İncelenmesi*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın.
- Yazıcı, S. ve Yücel, B. (2012). *Anayasa I*. Eskişehir: T. C. Anadolu Üniversitesi Yayını.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

EK: NİTEL ARAŞTIRMADA ÖLÇÜT OLARAK KULLANILAN TEMALAR

1. İçerik kazanımlarla tutarlı mıdır?: İçerik, kazanımın öngördüğü biçimde sınırlandırılmalı ve her türlü bilgiye değil bu sınırlama çerçevesinde verilmesi gereken bilgilere yer verilmelidir. Kazanıma bakınca içerikte ne verileceği bellidir. İçerikte kazanımın öngördüğü bilgiler eksiksiz olarak, uyumlu bir biçimde sunulmalıdır.

2. İçerik aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkilendirilmiş midir?: Bireyin doğası gereği bütüncül olan algılama anlayışı nedeniyle, içerikte sunulan bilgiler aynı sınıfta okutulan diğer derslerle ilişkisi kurularak verilmelidir. Bunun için öğretim programlarında belirtilen dersler arası ilişkilendirme boyutu dikkate alınmalıdır.

3. İçeriğin oluşturulmasında öğrenme-öğretme ilkelerine uygun bir yöntem izlenmesi gerektiği ilkesine göre;

a) Somuttan soyuta ilkesine uyulmuş mudur?: İçerik öğrencinin karşılaştığı bilgiyi somutlaştırmasına yardımcı olabilecek görsellerle ve örneklerle desteklenerek sunulmalıdır.

b) Bilinenden bilinmeyene ilkesine uyulmuş mudur?: İçerikte yer verilen bilgiler öğrencinin daha önceki kademelerde ilgili konuyla bağlantılı olarak öğrendiklerinden yola çıkılarak ve ders kitabının daha önceki konularında verilen bilgilerle bağlantısı kurularak sunulmalıdır.

c) Yakından uzağa ilkesine uyulmuş mudur?: Sunulacak olan bilgi öğrencinin yakın çevresinden, içinde bulunulan zamandan ve/veya yakın geçmişten yola çıkılarak verilmelidir.

d) Soyutlama ilkesine uyulmuş mudur?: İçerikte konuların ana fikrinin ne olduğu öğrenciye açık ve anlaşılır bir şekilde sunulmalıdır.

e) *Düzyen ilkesine uyulmuş mudur?*:İçerikte yer verilen bilgiler, aşamalı ve birbirinin ön koşulu olacak şekilde, tarihsel sıralamasına uygun olarak sunulmalıdır.

f) *Şema ilkesine uyulmuş mudur?*: İçeriğin ana ve alt başlıkları birbirleriyle uyumlu olmalı, öğrencinin kendi öğrenme şemasını oluşturabilmesine yardımcı olabilecek öğretime yardımcı unsurlardan yararlanılmalı ve konuların özetlerine yer verilmelidir.

g) *Vardama ilkesine uyulmuş mudur?*: İçerik, öğrencinin geçmişi ve geleceği kestirmesine olanak verecek biçimde oluşturulmalı ve bunun için soru şeklinde oluşturulmuş alt başlıklardan yararlanılmalıdır.

h) *Materyal örgütlenişi ilkesine uyulmuş mudur?*: İçerikte yer alan bilgiler, ilkeler şemalarla, tablolarla, örneklerle desteklenmelidir. Öğrencilerin sunulan bu bilgileri ve ilkeleri değişik ve uygun durumlarda kullanabilmesine imkan tanınmalıdır.

4. İçeriğin alıştırma ilkelerine uygun bir şekilde oluşturulması gerektiği ilkesine göre;

4. 1. Hazırlık çalışmaları;

- a) Öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili midir?
- b) Öğrencide, ünite ya da konuyu öğrenmeye ilgi ve istek uyandırmakta mıdır?
- c) Öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygun mudur? (Hazırlık soruları, öğrencinin daha önce öğrenmiş olduğu bilgiler dikkate alınarak oluşturulmalıdır).
- d) Öğrencilerin seviyelerine uygun araştırma-inceleme yapmaya teşvik edecek biçimde midir?

4.2. Değerlendirme çalışmaları;

a) Alıştırma, test, araştırma-inceleme, muhakeme etme hususlarına yer verilmiş midir?(Değerlendirme bölümlerinde öğrencinin öğrendikleriyle ilgili alıştırma yapabilmesine,öğrendiklerini kontrol edebilmesine ve bu bilgilerle ilgili araştırma-inceleme ve değerlendirmeler yapabilmesine imkan tanıyabilecek olan sorulara yer verilmelidir).

b) Sorular, öğrencilerin henüz kazanmadıkları bilgi, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmekte midir? (Sorular, öğrencilerin henüz öğrenmedikleri konulara merak duymalarını sağlayacak biçimde oluşturulmalı ve onları yeni deneyimlerde bulunmaya teşvik edebilecek nitelikte olmalıdır).

c) Öğrencinin ilgi düzeyi ve yakın çevresi dikkate alınarak oluşturulmuş araştırma-inceleme sorusu örnekleri yer almakta mıdır?

5. İçeriğin görsel düzen ilkelerine uygun bir şekilde oluşturulması gerektiği ilkesine göre;

a) Konuların işlenişinde açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (şema, grafik, resim vb) yeterince yer verilmiş midir?

b) Araçlar konuya uygun, anlatımla ilişkili midir?

c) Öğretime yardımcı unsurlar (bellek destekleyiciler) ilgi çekici, estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı mıdır?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Burak Küçük

Doğum Yeri ve Tarihi: Aksaray 1986

Eğitim Durumu

Lisans Öğrenimi: Erciyes Üniversitesi

Yüksek Lisans Öğrenimi:

Bildiği Yabancı Diller:

Bilimsel Faaliyetleri:

İş Deneyimi

Stajlar:

Projeler:

Çalıştığı Kurumlar: Milli Eğitim Bakanlığı

İletişim

E-Posta Adresi: burakkucuk12345@gmail.com

Tarih: 20.06.2016

Bunak Kozuk

Denişman
Prof. Dr. Hilmi DEMİRKAYA

Ortaokul sosyal bilgiler ders kitaplarında anayasa içeriğinin işlenişi

ORIJINALLIK RAPORU

% 11	% 10	% 6	% 5
BENZERLİK ENDEKSİ	İNTERNET KAYNAKLARI	YAYINLAR	ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1	Submitted to Canakkale Onsekiz Mart University Öğrenci Ödevi	% 1
2	acikerisim.nigde.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
3	acikerisim.selcuk.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	% 1
4	www.finaldersanesi.com İnternet Kaynağı	% 1
5	earsiv.atauni.edu.tr İnternet Kaynağı	% 1
6	www.yardimcikaynaklar.com İnternet Kaynağı	<% 1
7	www.eksenyayinlari.com İnternet Kaynağı	<% 1
8	acikerisim.aku.edu.tr:8080 İnternet Kaynağı	<% 1
9	ds.anadolu.edu.tr İnternet Kaynağı	<% 1